1576

— Plutarch —

BAYSWATER
ATHENÆUM,

G. MONTAGUE DAVIS, B.A.

Hon. Sec.

DE NATVRA ET EFFECTIONIBVS DÆMONVM LIBELLI DVO

PLVTARCHI CHERONENSIS. CVM EXPLIcationibus, & Procœmio

Ioachimi Camerarii.

QVIBVS ET ERVDITAE ET RARAE ET IVCVNDAE & non inutiles cognitu rerum mirabilium & singularium expositiones continentur.

CVM PRIVILEGIO.

LIBRARY

In Libellos duos

PLVTARCHI CHERONEI, VNVM DE ORAculis quæ defecerint, alterum de consecrata figura E I. Delphis, Procemium

IOACH. CAMERARII, AD CLARISS. VIRVM IVrisconſ. præſtantem dignitate, virtute & ſapientia ADRIANVM ALBINVM, Conſiliarium Illuſtriſs. Principis Ioannis Marchionis Brandepurgenſis, &c. amicum præcipuum.

CVM NVPER HAC EX Nemetum vrbe reuertens tranſires, & me, perpetua conſuetudine tua, humaniſsime ſalutaſſes, recordari te puto, Adriane Albine, factæ mentionis inter alios ſermones noſtros, cuiuſdam à me, de mirabilibus cogitationibus meis, quibus cauſſam dediſſent narrationes tuæ ſuperiorum dierum, quando proficiſcens ad Rhenum huc veneras. Commemorauiſti enim tunc, quid apud vos compertum prolatumq́; fuiſſet, de mulierum quarundam veneficarum horribilibus faci-

noribus, deq́; ſuperſtitionis incredibili efficacitate, & eiuſmodi operibus, de quib. non modo ſolertiæ humanæ conſideratio quærens conturbari, ſed religioſæ quoq; pietatis attentio vacillare quodammodo poſſet. Verùm hæc confirmatur quidem illa veritatis celeſtis diuinitùs patefacta doctrina. Sapientia autem humana profectò in his veluti ſalebris prorſus adhæreſcit. Atq; me ea repetentem animo quæ audiueram ex te, percuſſerunt ſimilia quædam de alijs cognita. Nam quod tu de conſuetudine ſpirituum quadam occulta ceteris, ipſis illis infelicibus mulieribus manifeſta, expoſuiſti, perquàm multa alijs temporibus atque locis pariter depræhenſa, & atrocibus ſupplicijs vindicata eſſe conſtat. Extatq́; liber cuiuſdam titulo Mallei maleficarum, & Franciſci Pici alter de Strigibus, in quibus huius generis exempla & plurima numero & factis teterrima leguntur. Atque ego me aliquando paulò antequam cubitum irem librum Pici percurrentem, memini noctem illam habuiſſe valde grauem ac difficilem, obuerſantib. animo terroribus varijs de ijs quæ ibi referuntur.

runtur. Sed in veſtris actionibus illud fuit in triſtitia ridiculum de cuculla. Mihi verò poſt tuum diſceſſum de iſtis ita multæ & variæ cogitationes obſtrepere non deſtiterunt, vt non poſſem facere quin de tota re anquirere, & conſiderare accuratius & diligentius inſtituerem. Ac primùm ſi Democriti autoritas atq; rationes, quem Epicurus ſecutus eſt, aliquid valere deberent, res iſta tota vt commentitia & inanis pro nihilo duceretur. Qui eſſe quidem ſtatuit omnia ſimulacris ſeu imaginib. (ipſe εἴδωλα appellauit) referta, ſed inanibus atq; cauis, quæ ſi inciderent mirifica & abſurda, animos imperitorum illis valde perturbari. Itaq; ad hæc viſa (quæ Catius quiſpiam Inſuber, vt Cicero oſtendit, Spectra appellauit) diſcutienda, iudiciũ & ſententiam confirmari debere cenſuit, & ipſum in buſtis eam ob rem ſæpè pernoctaſſe, etiã interdum aliquid ſcripſiſſe accepimus. Cumq; aliquando terrendi ipſum cauſſa adoleſcentes quidam ornatu furiarum circum buſtum, in quod intraſſe eum ſcirent, perſtreperent atq; tumultuarentur, placidè ille fertur, nihil com-

motus omnino iuſsiſſe ipſos ab ineptijs iſtis deſiſtere. Ariſtoteles quoq; naturam eſſe aliquam animæ & ſpiritus talem, quæ ſine corpore ſuo atque propriò obuerſari, aut corpus ſibi aliquod fingendo circumdare poſſet arbitrio ſuo, haud ſcio an nequaquam conceſſerit. Platonici verò de his mirabilibus rebus ita mirabiliter diſſeruerunt, vt in philoſophiæ diſputationes ea, quæ & aliena neq; conſentanea eſſent, implicuiſſe videantur. Atq; vt quiſq; recentiſsimus fuit horum & ab eo cultu numinis diuini, quem Plato celebrat, alieniſsimus, ſic maximè ab hominū communi ſenſu abhorrentia commentus eſt, atque confinxit. Tota autem ratio illa inde ducitur: Eſſe naturas quaſdam medias inter diuinam atq; humanam interiectas, quas Dæmonum nomine appellarunt. Hos autor ἐπινομίδος, id eſt, appendicis librorum Platonis de Legibus, (nam de hoc dubitatum eſſe conſtat) cùm tertia & media in regione collocaſſet, aërium genus planè facit. Et tribuit his tam læticiæ quàm triſtitiæ affectionem, cuius diuinum genus expers eſſe ait, facitq; eos interpre-

tes

tes hominum ad Deos. Sed posteriores ex igne etiam & aquis hoc genus produxêre. Extantq́; Pselli de his spiritibus, quos planè animalia, id est, ζῶα antiquitas fecit, scripta, cuiusmodi illa quidem, licet iudicent legentes. Neq; multùm discrepant ab his ea, quæ passim in Philonis Iudæi scriptis de his Naturis diuinitatis cuiusdam humanitatisq́;, participibus leguntur: magis Platonissantis illius quidem opinione & sententia, quàm sermone & elocutione. Atq; hæ disputationes omnino corpora attribuunt spiritib. istis. Cum autem Animæ natura sit Platoni quoq; sine corpore, alia erit nimirùm istorum spirituum, & alia Animarum per se natura. In Phædone quidem, & simulacra cerni quædam non quarumcunque sed futilium tantùm & improbarum animarum legitur, quibus corporis inhærentes sordes speciem quandam vmbratilem videndam exhibeant, & Dæmones, quos genios aliqui interpretati fuêre, Cicero dubitanter ille quidem Lares, adiungit Plato exeuntib. è corporibus singulis, eos nimirùm qui cuique sortito obtigerunt, secundum fa-

bulam expoſitam in vltimo libro Rerumpublicarum. Atq; huc id pertinere poſsit, de quo M. Antonium à quodam vaticinatore admonitum fuiſſe ſcribitur: caueret ſibi ab Octauiano Cæſare, Nam genio ipſius, genium Cæſaris eſſe formidoloſum. Hunc Dæmona eſſe eum, ſingulari quadam ratione aſſerit Plutarchus in libello de Socratis Dæmonio, qui in anima quidem inſit, ſed extrinſecus adueniat, & ab anima diuerſam habeat naturam, quam Mentem communiter nominemus. Sic autem interpretor eum, qui Græcis νοῦς eſt. Fecerunt autem bonum genium, id eſt, ἀγαθὸν δαίμονα, & κακὸν, malum. Vnde & εὐδαίμονες felices, & infelices κακοδαίμονες dicti fuerunt. Nam & fortunæ & fati ſignificationem habet nomen Græcum. Vt δαίμονι δ' οἷος ἔησθα. Et πάρος τοι δαίμονα δώσω. Et Phœniſsis, ἔδωκε τῇ τύχῃ τὸν δαίμονα. Heſiodus quidem Saturniæ ætatis ſobolẽ dæmones euaſiſſe ait, cuſtodes generis mortalis. Nimirum bonos hos. Nam, vt diximus, malos quoque eſſe aliquos perhibuerunt, naturas quaſdam, vt tradidiſſe Xenocratem Plutarchus ſcripſit, in libro

bro de Iside & Osiride, ingentes illas quidem ac potentes, sed sæuas atque tristes. Quorum cultus esset obseruatio eorum dierum, qui atri à Latinis, ἀποφράδες à Græcis sunt appellati, & alia quædam operationes sacrorum lugubres aut obscenæ. His enim istud genus delectari, & interea ab alijs grauioribus malis vacare. Atq; disputat ibidem ille autor, apud Homerũ Dæmonis nomen ita vsurpari, vt indicetur mista quædam atque inæqualis natura ac voluntas. Sed est sine dubio hic poëta nomine eo de Dijs vsus. In conuiuio Platonico exponitur definitio seu descriptio quædam huius naturæ, & perhibetur, quicquid Dæmonium sit, id esse medium interiectum inter Deum & mortale genus, eámq; habere potestatem atq; vim, vt interpres sit atque deferat ad deos & homines aliqua. Nam simpliciter Deum & hominem coniungi non posse. De qua & alijs similibus mentionibus dæmonum, Platonici illas longas atq; obscuras & inextricabiles telas narrationum detexunt. Quod autem dicitur in nono libro legum, non esse animas pauciores

mundum hunc adminiſtrantes duabus, vna benefica, & altera contraria, aliam fortaſſe etiam ſententiam habeat, malorum tamen bonorumq; genera atq; cauſſas omnino indicat. Et eſt iſtud Platonicum genus dæmonum omnino anima quædã cum corpore aërio. De imaginibus verò ſeu ſimulacris ſiue viſis atq; ſpectris, qui Platonica ſcripta ſuis commentationibus explanare voluerunt, quàm mirificè diſſeruerunt? Docent hi inter alia: Simulacra ſeu viſa illa res quaſdam eſſe conſiſtentes, quas quadã arte dæmones fabricentur. Sic enim Proclus: κατὰ πλάτωνα, αἱ ἐμφάσεις ὑποστάσεις εἰσὶν εἰδώλων τινῶν δαιμονίᾳ μηχανῇ δημιουργούμεναι. Quæ ſanè audacter dici in philoſophicis diſputationibus videntur. Atq; hoc modo nihil loci relinquetur vllarum cauſſarũ veſtigationi, cum ad omnia in promtu ſit diuina quædam efficientia. Neq; malè reſponderit, qui in ſcholis deriſus fuit, cum interrogatus: quo pacto exiſteret nix? diceret: Quia Deus ſic voluit. In diſputationibus autem philoſophicis, ad captum ingenij humani bene & vtiliter diſtinctæ fuerunt nominibus res diuerſæ, vt con-

consistentes & veræ, ὑποστάσεις: apparentes & vanæ, ἐμφάσεις vocarentur. Vt facies hominis, verbi caussa, ὑπόστασις est, in speculo autem huius imago, ἔμφασις. Hæc confundi ineruditum, & facere ex somniorum etiam visis res consistentes atq; veras, ridiculum quoque videtur. Haud etiam scio an aliena ista sententia in Platonica decreta implicetur. Quæ, ut exculperent quod vellent quiq;, quàm variè & dissentaneum in modum enarrarunt? Nam & λογικῶς, id est, argumentando tantùm illa conantur explicare, & exemplis illustrare πραγματικῶς. Et θεολογικῶς indicare, quæ sunt fabularum poëticarum applicationes, & demonstrare φυσικῶς, id est, caussis redditis naturalibus, & cumulare hæc omnia Aegyptiacis commentis. Pudet me sanè nequaquam abhorrentem à Platonica philosophia talium explicationum, quibus miscendo & inuoluendo omnia quasiq; præstigijs fucisq; faciendis illa familia delectata fuit, non illustrans sententiam autoris, quem sequi se profiterentur, sed obscurans. Ac miror si illi ipsi explicatores habuerunt certi exploratique aliquid,

quid, quo tanquam firmo fundamento cogitationes eorum niterentur. Et ſcriptores tamen quidam eccleſiaſtici nugas has amplectentes, in doctrinam ſanam celeſtis veritatis iſta, veluti ægrotorum ſomnia, inculcarunt. Quæ volentibus perſcrutari negotij faceſſere & laboris exhibere plurimum poterunt, cum in ſummo ſtudio attentione; id vnum hinc percepturus aliquis ſit, vt quo pertinacius in ea incubuerit, hoc maiore dubitatione de rebus diuinis & humanis compleatur. Atque ſunt omnino Platonis nonnulla ſcripta & Platonicorum plæraque omnia eiuſmodi, cuiuſmodi fuiſſe ille autor perhibet priorum, Zenonis, Parmenidæ, Heracleti, Empedoclis. Qui communis modi hominum multitudinem, atq; etiam doctorum vulgus paruipendentes, vel deſpiciendo etiam negligentes, nihil curarint aſſequi ne poſſent, hi legentes ſcripta ſua, quid ſenſiſſent, an non poſſent, cum nihilo minus ipſi perrexerint enarrando à ſe quiſque inſtituta. Itaq; ex his ipſis vel ætate vel animo iuuenili exultans aliquis, ſcientiæ copiam ſe putat haurire ſingularem, & ea ad-

ea admodum gloriatur. Qui verò indagant ſingula accuratius, & comprȩhendere ſtabilem atq; veritate fundatam cognitionem volunt animis ſedatioribus, ij exhiberi plurima ſic experiuntur, vt ſecundum prouerbiũ Græcorum, iubeantur retinere diligenter id quod non acceperunt. Sed nos de Platonicis dæmonibus quod reſtat perſequamur. Platonem igitur: ſiquidem animam probam, iuſtam, ſapientem; & alteram improbam, iniuſtam, inſipientem introducit: facere itidem & bonos & malos dæmones, non fuerit diſſentaneum. Verùm in Cratylo cum nominis originem ille deducat à ſcientiæ & intelligentiæ verbis, & prudentiam huic generi tribuat, qua præditi φρόνιμοι à Græcis appellantur, & argumentetur: Qui ita ſint, eos bonos omnino eſſe, cum præſertim ab aurea hominum ætate Heſiodus dæmonum nationem quaſi propaget: Has igitur ob cauſſas planè genus totum bonitate compræhendit. Sed hæc fortaſſe explicari ſic poſsint, vt tam animæ communis quàm huius ſingularis dæmonum, ſenſerit Plato naturam eſſe præclaram

atq;

atque bonam, corruptelam verò & labem ab vtriusq; voluntate praua accedere, &, vt ita loquar, inolescere. De quibus hoc loco plus verborum fieri non conuenit. Dæmonib. quidem certè administris vtitur vniuersa superstitio vaticinationum & aruspicinæ, auspiciorum, consecrationum & execrationum, carminum quibus aliquid incantatur & excantatur, ariolorum denique & Magorum. Id quod Plato in Symposio duobus verbis μαντειῶν & γοητειῶν indicauit. His & dæmonium Socratis adiungatur, de quo quidnam fuerit, multi quæsiuerunt, cum ipse in Phædro vocem prohibentem aliquid audire se esse solitum dicat. Sed de his fortasse postea plura. Nunc ad animarum mentionem reuertamur, earum quidem quæ & in hominum mortalia corpora aduenire, & inde recedere, ex veteribus Pythagoras, & hunc secutus Plato perhibuerunt, de sententia prisca Chaldæorum, vt fertur. Quæ si & cernuntur, & ipsæ aliquid perpetiuntur ab ijs rebus quæ solidæ sunt, vt ferrum, ignis, vepres, aquæ, quemadmodum de cruciatibus harum traditur, vel corpus

pus eas, vel corporis reliquias aliquas habere oportet. Nam illud ætherium vehiculum, id eſt, ὄχημα, animæ, quod corporis inſtar in his eſſe quidam volunt, & aurai ſimplicis ignis, ſecundum poëtam, non eſſe poteſt eiuſmodi vt externas tales plagas ſentiat. Sed hæret in quibuſdam, quæ ſeſe in corpus penitus implicuerunt, de hoc ipſo plus aut minus ſcilicet. Nam quemadmodum Poëta ait, Etiam

Supremo cum lumine vita reliquit
Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penituſq; neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumq; malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos, alijs ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Sed poëtarum & philoſophorum ſimiles fabulas omittamus. Ad quas enarrando conformandas, cùm ingenio eſt acri, tum multiplice ſtudio & ſingulari induſtria opus, quæ in hanc conferri partem haud ſcio an nequaquam debeant à ſtudioſis ſapientiæ. Cicero præclarè ſcripſit: Vt Deos eſſe natura opina-

opinamur, ſic permanere animos arbitramur. Sentit enim eſſe inſitum hoc naturaliter omnibus, quod ſit numen diuinum, & ſimiliter animæ natura immortalis. Cetera compoſita ad puerorum & imperitorum terrorem putat. Homericæ quidem animæ ſimiles vmbrarum aut viſis ſomniorum, & ſimulacrum illud Herculis apud inferos, qui ipſe frueretur coniugio Iuuentatis in celo, vt commenta ſunt fabularum, ſic credendum, aliquam eſſe cauſſam, qua de cauſſa illa conficta fuerint. Nam non modò dormientibus, ſed vigilantibus quoq; ſpecies aliquas obuerſari, ſi quis neget, is nimis audax vel temerarius potius eſſe videatur. Quod Pentheo erroris obiectum fuiſſe, quod Mænadas illas ad ſcelera immania incitaſſe Tragœdiæ perhibent, Nunquid ad externam aliquam maleficam vim referendum? Oreſtis verò furias, & his ſimiles exagitationes, quamuis M. Cicero ad animorum terrores cruciatusq́; referat: non ideo tamen, nihil iſtiuſmodi reuera exiſtere atq; accidere, aſſeuerari debeat. Cum autem carminibus quibuſdam, & ſine etiam his vltrò figuræ quaſi

ræ quaſi excitatorum mortuorum ante oculos ponerentur, ex eo de animarum natura corporibus relictis ſuperſtite, ſententia confirmata eſt, & ſuperſtitio conualuit euocantum has, & ſacrorũ, vt ita loquar mortualium. Qualis eſt Homerica νεκύα, & quæ νεκρομαντεία vocatur, & ψυχαγωγῶν atque νεκροπόμπων præſtigiæ. Loca etiam his actionibus peculiaria dicata fuêre, vt, verbi cauſſa, Tænari in Laconica. De quibus omnibus ad explicandum oratione eſſet opus prolixa, requirente illa quidem peculiarem tractationẽ, cui modò non eſt locus. Homerum quidem non vmbras vocaſſe animas monent Grammatici, quod Maro fecit, ſed quaſi vmbras, & ſomniorum viſa. De his igitur imaginibus ſeu ſimulacris ea eſt antiquitatis quàm longiſsimè retrò opinio, & omnium perſuaſio, vt qui deridere hæc cum Epicureis audeat, is improbus & leuis, qui ſeriò argumentando euertere conetur, nimis confidens eſſe videatur. Quales autem iſtæ imagines, & cuiuſmodi vel viſa vel ſpectra illa ſint, ratione perquirere, non fuerit à ſtudio ſapientiæ & veritatis

alienum. De Euthymo pugile & ſuperato ab ipſo fugatoq́; dæmone Temeſæo, quid traditum ſit, explicatores docent prouerbij: Temeſæus dæmon. Extat Philoſtrati liber, cui autor nomen fecit Heroica. vbi de Proteſilao, cum quodam Elæuſio familiariter verſante, & Palamede cumIllienſi altero mira narrantur. Sed de Achille & Helena & Patroclo, qui inſulam Leucen incolerent, multò etiam mirabiliora tam ab hoc quàm ab alijs. Horrenda etiam ab hoc, de Iliaca puella adhuc ſola reliqua ex Priamidarum & Dardanidarum gente atq; ſanguine, ab Achille diſcerpta, & Amaſſonidibus in inſula ſua deletis, quæ fanum ſpoliare vellent. Hæc non diſsimilia ſunt fabulis poëticis, vt Polydori Euripidei, & Hectoris Maroniani. In Luciani autem dialogo, qui inſcribitur φιλοψευδὴς ἢ ἀπιςῶν, quamuis derideantur ab illo ſub Tychiade perſona omnia, cùm alia incredibilia narrantur, tum eadem quæ in quadam Plinij epiſtola ad Suram. Iam ille apud eundē Pelichus vlciſcens furem ſtipis ſuæ, & Heroës Delphici profligantes Gallicas copias, quid aliud fe-

ũd feruntur fecisse, quàm quod de nostrati quodã dicitur Præsule, qui quendam principem virum, detrahentem aliquid de possessionibus consecratis, percussum claua, mortuus viuum interfecerit. Nonne autem Plutarchus Cimone scripsit, quodam in patria sua Damone per fraudem interfecto in gymnasio, diu esse simulacra ibi conspecta,& auditos gemitus atq; eiulatus. Foribusq́; tandem eius loci obstructis, nihilo minus ibidem postea cùm visa apparuisse, tum sonos auditos esse absurdos atq; terribiles. Quæ autem in eodem de Cimone libro à Plutarcho de Pausania Spartiata commemorantur, placuit conuersa in Latinum sermonem subijcere. Fertur Pausaniam Byssantij virginem nobili genere natam, Cleonicen nomine, accersisse ad turpem consuetudinem. Atq; parentes necessitate quidem ac metu filiam suam dimisisse, Eam verò ab ijs, qui ante conclaue seruabant, impetrasse, vt lumen remouerent, atque ita in tenebris cum silentio accedentem ad lectum, Pausania iam dormiente, offendisse ad candelabrum, idq́; euertisse inuitam.

 Per-

Perturbatum autem ſtrepitu Pauſaniam eduxiſſe appoſitam ſicam, & quaſi inimicum adorientem ſe percuſsiſſe, & proſtrauiſſe virginem illam. Quam de ictu eo mortuam, non ſiuiſſe acquieſcere Pauſaniam, ſed ſimulacro quodam noctu obuerſantem ipſi in ſomno, pronuntiaſſe iracundè verſum heroicum hunc:

Ius ſubeas, valdè eſt iniuria res mala cunctis.

Id facinus vel maximè ægrè ferentes ſocij, duce Cimone oppugnando ipſum eiecerunt. Isq; amiſſo Byſſantio, cum, vt fertur, pergeret viſum illud turbare eum, confugit ad Necyomantium Heracleæ. Vbi anima Cleonices euocata, iram illius fuit deprecatus. Hæc verò & conſpectui ipſius ſeſe obtulit, & breui fore dixit, vt malum illud ceſſaret, vbi Spartam redijſſet, tacitè nimirùm indicans mortem ipſius. Fuit auorum noſtrorum memoria, bellator glorioſus Scythicæ gentis Tameralanus, immani crudelitate & ſæuitia celebris. Is in vna à ſe condita vrbe collocarat vndique adductos ex deuictis populis opifices, qui ibi ſeruili conditione ſuam quiſque artem excercere cogebantur.

tur. Mortuo autem Tameralano, audita ſunt lamenta miſerabilia ad ſepulcrum ipſius totis noctibus. Tum ſacerdotes monuerunt filios mortui, vt ſeruitute opifices illos liberarent. Quo facto, nihil poſtea auditum amplius eſſe accepimus. De C. autem Cæſare, cognomento Caligula, hæc Suetonius ſcripſit: Cadauer eius clam in hortos Lamianos aſportatum, & tumultuario rogo ſemiambuſtum leui ceſpite obrutum eſt, poſtea per ſorores ab exilio reuerſas erutum, crematum, ſepultumq́;. Satis conſtat priuſquam id fieret, hortorum cuſtodes vmbris inquietatos. In ea quoq; domo, in qua occubuerit, nullã noctem ſine aliquo terrore tranſactam, donec ipſa domus incendio conſumta ſit. C. verò Gracco, quemadmodum ſcribit Cicero, quæſturam petenti, T. frater viſus eſt in ſomnijs dicere: Quam vellet cunctaretur, tamen eodem leto, quo ipſe interijſſet, eſſe ei pereundum. Sed de ſomniorum viſis nunc non diſſeremus, de quib. & aliorum extant diſputationes, & Syneſij liber. Perſuaſum autem fuit omnibus ſæculis, & vbique locorum ferè ac gen-

tium, aliquibus, mortuorum animas ipſas poſt vitæ exitum adhuc obuerſari, & ſæpè cerni ſpecie hac aut illa, plærunq; autem vel miſerabili, vel terribili, ſæpè non cerni, ſed audiri tantùm voces, ſonos, ſtrepitus, fremitus, tumultus. Itaque & Saulum Regem Iudæorum legimus Samueli animam curaſſe euocandam, quam & videre, & prædicentem quædam audire ſe crederet. Neq; eſt ambiguum, quin talia acciderint, cùm & noſtra ætas experta ſit, & nunc quoque iſtiuſmodi paſsim fieri comperiatur. Neque tantùm certis in locis conſpectum & auditum tale quippiam eſſe ſcimus, ſed certò cognouimus quaſdam perſonas aſſectata eſſe illa ſimulacra, à quibus ipſis ſolis cernerentur. Cuiuſmodi ſi vellem, omnia nota atq; comperta & audita fortè ab alijs, lectaq́; in multorum libris inſerere, facilè poſſem ingens volumen perſcribendo efficere. Sed cum res iſta ſatis planè demonſtrata ſit, plurib. commemoratis nihil opus fuerit. Atq; ea res ſanctam quoque Eccleſiam Chriſti non parùm conturbauit, introducta aſſertione Platonicarum nugarum de purga-

purgationibus animæ, quæ è corpore excefsiſſet, & conſtituta veneratione mortuorum quorundam hominum, pietate quidem religioſa atque virtute excellentum, ſed nihil tamen niſi hominum: In quibus errores ſuperſtitionis ijdem ſunt, qui aliarũ gentium animos occupauerunt. Quid enim obſecro differre aliquis putet à Trophonij Lebadiæ antro, ſpecum Patricij in inſula Hibernia: aut fabulam Theſpeſij Solenſis apud Plutarchum in libello de ijs, qui ſeras pœnas darent numini diuino, à fabula Tondali cuiuſdã? Nunquid verò vt quondã in templo Aeſculapij & alijs incubantes, & huius illiusúe Dei auxilium petentes, aliquam vim ſenſerunt ſuperantem humanam: Sic mutato cultu illo numinis diuini, nihilo minus tamen ad fana confugientes, & implorantes opem eorum, quibus illa facta & dicata eſſent, ea fieri experti ſæpè ſunt, quæ ab hominibus effici non poſſent. Quibus quidem timidiores pernicioſa ſuperſtitionis labe infecti, audaciores ad impiam confidentiam prolapſi fuerunt, adeò vt illi in falſo metu, neq; animis acquieſcerent, &

non dubitarent facultates ſuas profundere arbitrio eorum, qui iſtarum fabularum eſſent architecti, & ſingularia vitæ genera perſequi: Hi nihil eſſe reliquum poſt mortem in terris ab homine ſtatuerent, & hinc ad rerum diuinarum humanarumq́; contemtum & incuriam proueherentur. Quod ſi quis non dubitet nunc quoq; affirmare, viſa iſta inania eſſe, & ſimilia atq; vniuſmodi ea, quæ dormientibus & vigilantib. offerantur, quemadmodum Epicuro placuit: Eum tam multa refellere poſſint, vt argumentatione nihil opus eſſe videatur. Quid enim huic loci? vbi de quo agitur, id ſenſibus deprædenditur. Sed Epicuri tamen rationes videamus. Qui cum affirmet, iudicium ſenſuum eſſe certiſsimum, vſq; adeò, vt ſit:

--*Quod in quoq; eſt his viſum tempore verum,*

quemadmodum Lucretius ait, cenſet tamen non omnia quæ nos afficiant, quæq́ue intueamur, veritatem ſemper habere. In quo hoc eſt bellum, Senſus non falli retinendum eſſe, quamuis cur quadrata è longinquo rotunda videantur, ratio afferri nequeat: & præſtare, ſecundum eundem Lucretium, mendoſè

dosè reddere caussas, quàm violare fidem sensuum, quod fundamentum sit vitæ salutisq́;. Sed non est nunc propositum in doctrinam vllius accuratè inquirere. Epicurea igitur persequamur. Cum ea autem vim iudicij tribuant sensibus vniuersam, hoc tamen etiam, Sensus, inquiunt illa, mollis res est, & fluxa, & erroris capax. Cogitatio autem ipsa animi multò etiam acrior atq; celerior, quæ sensum commouere solet, ac conuertere ad quamlibet speciem inanem, & rei nequaquam consistentis. Nam vt facilè cera figura exprimitur, sic cùm animus hominis comprehendat id quod effingit & quod effingitur, in promtu maximè est tunc vt ipse variando quiduis conformet. Perspici id posse de somniorum in dormientibus conuersione multiplice, parte illa, in qua visa repræsentantur, quod φανταστικὸν Græci vocarunt, leui initio sese conuertente, & existentib. somniorum varijs affectionibus ac simulacris. Atq; partis illius eam esse naturam, vt moueatur continuè, & motum illum esse visa quædam atque cogitationem. Longùm autem esset simulacrorum seu imagi-

imaginum cōmenta Epicurea percenſere, quas omnibus ex rebus emitti, & ante oculos volitare illa ſapientia inſaniens, ſecundum Oratiũ, ait. Cum conſtet autem, non eſſe viſa iſta prorſus inania atque vana, idq; ijs in ſenſus incurrentibus comprobetur, miſſa faciamus ſimulacra Epicurea, & alia conſideratione de his vtamur. Scribit Diodorus Siculus lib. 3. in Africæ locis ſupra Syrtin, certis temporibus & maximè tranquillis ac ſerenis, conſpici in aëre variarum animantum apparentes ſpecies, alijs quieſcentibus, alijs ſe commouentibus, ita vt modò fugiant, modò inſequantur. Magnitudine autem eſſe ingentes, & mirabiliter terrere atque perturbare inſuetos. Quos enim aſſecutæ corripuerint, eorum has corporibus circumfundi cum frigore & trepidatione. Hoc externi propter inſolentiam cum percellantur vehementer, incolas nihil moueri, atque totum iſtud vſu familiare ab eis contemni. Narrant nauigatores, in ijs locis quæ extra æquinoctialem circulum Occaſum verſus, incoluntur ab hominibus feris, & qui interfectorum carnib. veſcun-

ſcuntur, vagari iſtiuſmodi monſtra, atque grauiter populos illos affligere. Qui nulla alia re magis defendantur, quàm igne. Iam quis dubitat verum eſſe, quod de Suedicis monſtris perhibetur, in quibus ſunt & miniſtrorum aſsiduæ & vtiles operæ. Audiui ego de patre meo, qui diceret ſua memoria talem miniſtrum habuiſſe ex nobilitate Equeſtri noſtræ gentis vnum, & quodam tempore fugientem eum hoſtes ereptum præſenti periculo, abducente miniſtro illo per amnes & ſiluas, monteſq́; inuios, atq; ita cognitum fuiſſe, quod conditio ipſius humanam ſuperaret. Dimittente autem eum nobili illo, & interrogante, quid mercedis ſibi dari vellet, petijſſe hunc aliquid de corpore heri. Quo reſpondente: ne capillum quidem ſe traditurum, nihil illum miniſtrum dixiſſe profuturum ſibi capillum, qui cauus eſſet, præciſos tamen vngues accepturum ſe eſſe. Ludibria ſunt iſta, quis neſcit? Sed de hoc non quæritur, ac illud modò ad oſtendendum propoſitum eſt, verſari in terris, & hominum rebus negocijsq́; immiſceri quaſdam naturas potiores & robu-

robuſtiores, neque eſſe hæc commenta tantùm fabularum, neque iſtas ſpecies inanes ſolùm atq; imagines, ſed & res quaſdã conſiſtentes, & effectiones manifeſtas. Multa leguntur incredibilia in libris de Apollonio Tyaneo Philoſtrati Lemnij. Irrideantur ſanè ea, quæ de Lamijs memorantur, Empuſæ & Hecatæ fabulæ ad terrorem puerorum & imperitorum conficta putentur, tota vetuſtas mentita exiſtimetur de Lemuribus & Laruis. Omnia viſorũ monſtra, in quibus Marci Bruti inprimis celebratur, pro nugis ducantur. Neq; quicquam verè horum omnium dici aliquis aiat, quia ipſe non viderit. Quis paulò prudentior hoc laturus eſſe videatur? Nam vt de hiſtorijs, quid verè aut falſò proditum ſit, de aſſenſione ſua conſtituere, ſic de opinione decernere facta aut non facta in hoc genere, nimis arrogans, neq; longè à dementia abſuturum ſit. Eadem audacia negatur externa vi ſeſe inſinuante, vel vaticinari in furore aliquos, vel alia mirifica facinora facere. Quid? totam oraculorum veterum facultatem nunquid contineri & efficacem eſſe tali

qua-

quadam incitatione extraneæ naturæ oportuit? De quibus & aliorum complurium mentiones,& narratio verboſa atq; terribilis Lucani extat libro quinto. Qui verò fuêre apud veteres fanatici? quosq; ἐνθουσιῶντας & νυμφολήπτους, id eſt, vt opinor, Ceritos & Laruatos Latini vocarunt. An verò Thyades illas, non furore dæmonio inſtigatas: non Panicos tumultus excitatos ſimili væcordia cenſemus? Iam faſcinorum & carminum, id eſt, ἐπῳδῶν, & eorum, quæ amuleta appellarunt, qualis Syllæ paruula imago aureola fuit Delphico Apollini conſecrata, & annulorum, & quæ Græco nomine περίαπτα ſunt, vires nullas vel fuiſſe vel eſſe, quis audeat affirmare, cum effecta tam multa eſſe & effici conſtet. Sigilla, quæ Græcis στοιχειώματα ſunt, & his ſimilia, quorum effectus ad ſiderum vires atq; poteſtates referuntur, non exagitabo, propter præclaram de Aſtrologica arte exiſtimationem meam. Etſi me non fugit, ſuperſtitione eſſe & hæc & iſtiuſmodi alia fœdiſsimè contaminata. Quam execrantes,naturæ veritatem ſtudebimus aſſeri. De quo nunc plura dicere non

eſt

eſt opportunum. Olim tabe aut aqua, quam intercutem vocant, interemtorum liberi in aquam pedes demergere iubebantur, donec cōbureretur mortuus, vt tuti eſſent ab illis morbis. Et nuper medicamentum diuulgatum fuit, quo vulnus quamuis longè abſentis ſanaretur, ſi quis illo gladium aut telum certa obſeruatione perunxiſſet, quo vulnus eſſet inflictum. Quid? quod carminib. certis conſecrati ictus cogniti ſunt mortiferi, quamuis longè abſentibus, ſed ita, vt ſi fortè aliqua ſalutari vi illam peſtiferam vim propulſante muniretur is, cui ſtrueretur calamitas, in machinatorem exitij conuerteretur interitus. Conſulti aliqui de rebus ignotis, in cryſtallis conſpiciunt ea manifeſtò, de quibus quæſitum fuit. Cuius rei exemplum, non poſſum facere, quin hoc loco recitem, de narratione optimi, pietateq; & prudentia præſtantis viri Laſſari Spengleri Norici, non ab alijs audita, ſed à ſeipſo cognita referentis. Fuiſſe aiebat ſibi notum vnum ex præcipua familia Norimbergæ, virum honeſtum ac grauem, quem hac in mentione nominatim indicandum

dum

dum non putauimus. Eum quodam tempore venisse ad se, & attulisse in serico panniculo inuolutam gemmam crystallinā figura rotundam, & dixisse, donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto, qui se ante multos annos de hospitio compellasset fortè conuentum in foro, quemq́; ipse domum suam adduxisset, & triduò habuisset secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc ad significationem grati animi, edoctum se crystalli vsum talem: Si qua de re certior fieri vellet, vt promeret crystallum, & puerum marem castum iuberet aspicere, & ex eo percontaretur, quid cerneret? Fore enim vt de apparentib. puero visis omnia, quæ requireret, indicarentur. Atq; affirmârat hic, se nulla in re vnquam fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indicijs resciuisse, cum ceterorū nemo quisquam aliud, quàm nitidam & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore, cum grauida ipsius vxor puerum marem gestaret in vtero, illi quoq; species in crystallo oblatas. Primò autem omnium formam viri sese exhibere solitam,

tam, eo habitu quo tum communiter vterentur, in quo inſigne eſſet capitis integumentum, cum faſciolis dependentibus, (Cappas noſtri veteres laciniofas vocarunt) & ita deinde apparuiſſe, de quibus interrogatum eſſet, cetera. Explicatisq́; cunctis, illam rurſum viri figuram diſceſsiſſe, & euanuiſſe reliqua. Diſcedentem autem eam, quam diximus, figuram viri, viſam ſæpè vrbem perambulare, & ingredi in templa. Fuerat autem fama paſsim diſſipata de illis indicijs, vt negantibus aut diſsimulantibus ſuis delictum aliquod vulgò minarentur, ſe relaturos de eo ad illum in cryſtallo ſe oſtendentem virunculum. Quin etiam compertum eſt, fuiſſe à doctis quibuſdam de dubitationib. ſuis in litterarum ſtudijs aliquando, neſcio quid propoſitum, & in cryſtallo lectum. Sed his & alijs huiuſmodi compluribus commemoratis, dixit Spenglerus hunc ad ſe aliquando veniſſe cum tali oratione: Arbitrari ſe tempus eſſe, vt à cryſtalli tali vſu tandem abſtineret. Nam & ſibi iam perſuaſum, eo ipſo non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauiſ-

grauiſsimos ſe diu ſanè perpeſſum eſſe, itaq; decreuiſſe, ſe deinceps nihil cum illo experimento velle negocij habere, & tradere nunc ipſi quod accepiſſet, de quo meminiſſe poſſet, quid ſæpè ei demonſtraſſet, neq; neſciret, qui rumores in tota ciuitate percrebuiſſent. Permittere autem vt faceret de illo quod collibuiſſet. Tum Spenglerus (valde enim ſuperſtitiones oderat) collaudato eo, accepiſſe aiebat ſe cryſtallum, & in minutiſsimas partes contudiſſe, & vnà cum ſerico inuolucro in latrinam abieciſſe. Quid? quod hominis mortui caput, poſt certos conſecrationis ritus, & ipſum reſponſa dediſſe interroganti, non cuiuis illud quidem, ſed ſuo conſecratori tantùm, ſcimus. Atq; hæc ſunt in iſto genere præcipua atque inſignia, quo occulta ac futura explorantur. Cum alij alia aſſumant, quibus quaſi inſtrumentis prædictionum & cognitionis vtantur, ſpecula, vngues, cribra, paxillos. De quibus ſi ocij temporisq; tantum fuerit, noſtras rationes aliquando ipſi quoque exponemus. Quàm ſunt admirabiles nunc quoque effectiones, & olim ſortilegorum om-

nium fuerunt? Veniamus ad materiam ſermonum noſtrorum, & quid depræhenſum prolatumq́; fuerit nuper apud vos, conſideremus. Neq; eſt res iſta noua, ſed priſcis quoq; temporibus nota atq; vſurpata. Nomina tantùm & voces mutantur, cetera ſunt eadem. Vidi puer in ædib. paternis hominem nobis ex plebe familiarem, & audiui narrantem, ſe aliquando à vicina ſua fœmina, appetente conſuetudinem ipſius, inuitatum ſub veſperam ad lactis, more noſtræ gentis, ſecundas menſas. Cum ego inopinatò ianua fortè aperta, acceſsiſſem, cerno illam, inquit, de cultello in parietem infixo, lac copioſum emulgentem, cum me ipſa adeſſe non animaduerteret. Subduxi igitur me ſtatim clanculum, & poſtridie excuſaui, expoſtulante ea mecum, negotia mihi ſubitò tum oblata. Sagas appellarunt veteres genus iſtud. Ad quas pertinent ἐγγαστρίμυθοι & στερνομάντεις circumferentes εὐρυκλέα, ſecundum Platonem. Et Hebraicum nomen talium habere ſignificationem ſcientiæ atq; cognitionis perhibetur, quale in noſtrati quoque ſermone eis tribuitur. Sunt autem ſuper-

ſtitioſæ

ſtitioſæ inprimis, & prædicentes futura, & conciliantes ſecundos euentus, aduerſos auerruncantes. Ad quæ ſacrificia, cæſarum pecudum & ſanguinis effuſio olim adhibebatur. De quib. diſputarunt Platonici, Spiritus illos nondum prorſus liberos à corporum mole, nidore cùm hoſtiæ adolerentur, & guſtatu ſanguinis delectari & capi. Quorum his temporibus nihil in vſu eſt, cum tamen obſequantur iſti ſpiritus voluntati magorum per alias ſuperſtitioſas obſeruationes. Illa verò qualia & quàm tetra fuerint, & quàm habuerint incredibiles effectiones, adeò, ne alia referam, vt formas hominum aliarumque animantum mutarent, ac mortuis quoq; corporibus reſtituerent vitam, eam ſanè, quæ non modò non vera, ſed ne certa quidem atque firma eſſet, quamuis breuis: Hæc, inquam, ſi excerpta de ijs, quæ paſsim extant, ſcriptis veterum exponere vellemus, permultæ eſſent cartæ complendæ eorum commemoratione, quæ à pluribus tradita ſunt. Oratij autem de Canidia, & Lucani de illa, quam Erichtho vocat, narrationes, & Apuleiana ſunt

 in me-

in medio, quibus ad huius rei indicium nunc contenti esse poterimus. Vidi ego istum aliquando apparatum, qui nunc vsurpatur vniuersum, vincula, carcerem, tripodem. Nam Magi bonis spiritibus ministris vti se asserunt, itaque his aduersantes malos prius impediri includendo oportere aiunt. Id quod fieri volunt circumscriptione notarum certarum, & figurarum. Ad terrorem autem stringitur nunc quoq; ferrum, quod aciem illi spiritus huius reformident, propter id quod corporis instar eis adhæret. Atq; haud scio an Herculis & Alcestidos morti ereptæ fabula, poëtæ eorũ aliquid innuere voluerint, quæ à Magis mirabiliter effici viderentur. Sed de Sagis istis plura dicamus.

Scripsit Plutarchus Marium Imperatorem summum habuisse secum in excercitu, quæ gestaretur lectica, Syram mulierẽ Martham nomine. Hanc, quæ Romam aliquando venisset, & vaticinandi facultatem ostentasset, reiectam à Senatu fuisse. At illam in matronarum consuetudinem sese insinuasse, & Marij inprimis coniugis. Ad cuius pedes asidens in spectaculo quodam

dam̄ gladiatorum, cum qui ſuperiores quique inferiores futuri eſſent, prorſus reſpondente exitu, prædiceret, admirata, inquit Plutarchus, Marij coniunx ad maritum eam curauit deducendam. Qui ipſam præcipuo ſecum loco habuit. Prodibat autem ad rem diuinam faciendam, cum puniceo amiculo duplice infibulato, haſtam geſtans, cum limniſcata corona. Alia omnino nunc & dicuntur & geruntur, ab iſta miſera & demente caterua ſuperſtitioſarum mulierum, ſiue hæ futura ſe prædicere poſſe, ſeu occulta atq; tecta indicare profiteantur, ſeu etiam mirabiles res efficere policeantur, vt tempeſtates ciere, morbos immittere & depellere, euolare aliquò ad cœtus familiares, in quibus Dæmones voluptuarij aſsint, & hilariter iucundeq; & vnà conuiuentur, & illis conſueſcant. Compertum eſt quendam nocte lanium, qui ſunt ferociores plæriq; & audaciores, iter per nemus quoddam facientem, audijſſe intra arbuſta colloquia quædā laſciuiæ plena cum riſu & iocis. Ibi ille, quemadmodū ipſe poſtea recitauit, primùm conſiſtere, deinde accedere ꝓpius atq;

 intro-

introſpicere, & tandem etiam introire. Tum verò ſubitò euanuiſſe conſpectas ab ipſo humanas ſpecies virorũ & mulierũ, relictis menſis extructis, cum poculis & ceteris vaſis epularum & vini, in quib. & ſcyphi argentei viſerentur: No voluiſſe autẽ ſe ita ſimpliciter diſcedere dixit, & veniſſe in mentem ſibi aliquid de ea copia, quæ ante oculos verſaretur, eſſe auferendũ. Sublatis igitur ſcyphis duobus, ita tum abijſſe. Manè verò ad Magiſtratum oppidi ſui ſcyphos eos detuliſſe, & quomodo illi ad ſe perueniſſent, demonſtraſſe. Magiſtratus ſigna agnouit eorum, qui in conſilio publico conuenire deberent. Accerſit igitur eos, & ſcyphos cognoſcere iubet, ſi ipſorum ſint. Agnoſcunt, & eſſe ſuos aiunt, & mirari quid de ijs factum ſit. Iubet ergo domum eos ire & videre, nunquid ſuos fortè apud ſe reperiant. Eunt, non inueniunt. Redeunt, & ereptos ſibi eſſe indicant. Ita mulieribus ipſorum in ſuſpicionem venientibus, comprælienſæ illæ, & indicato ſodalitio præcipuarum in eo oppido fœminarum, mirificæ res & incredibilia facinora exquiſita cognitaq; fuerunt.

Idem

Idem aliquanto poſt Lanius, cum idem nemus ſub veſperam fortè equo vectus tranſiret, & ad illum locum à ſe dudum diſturbatæ ſocietatis perueniſſet, obuiam habuiſſe ſe narrauit, equitem terribili ſpecie, & impetum ſtricto gladio in ſe feciſſe, cum quo, nam & ſe ſuum gladium eduxiſſe, fermè dimidium noctis dimicando conſumſiſſe. Fuiſſe autem eam defatigationem ſuam, vt poſtridie decumbens, multis diebus in morbo lecto affixus iacuerit. Vidi arborem magnam & ramis denſam, ſed planè aridam ante oppidum, cuius in hac mentione nomen ponere non eſt viſum, in qua conueniſſe tale ſodalitiũ, compræhenſæ in maleficio quædam indicaſſent. Iam ſuam aliquas Sagas formam in animalis alterius figuram mutaſſe, vt verbi cauſſa, felis, traditum ſcimus, Et hoc etiam, amputato talis felis membro, Sagam repertam eſſe mutilatam. Poſſem alia fœdiora & magis horrenda referre, ſed rem eſſe notatam ſatis habemus. Tanta eſt enim exemplorum huius generis copia, vt eis toti plurimarum cartarum libri compleri hi quidem poſſent, ſed enu-

merari illa non possent. De epulis quidem lautissime collatis & appositis, non fingi quæ nunc quoq; memorantur, prouerbium testari etiam possit, Pasetis dimidium oboli, quod assis fermè erit precium. Habui notos homines, neq; leues, & non indoctos, qui affirmabant, se audijsse secum colloquentes disertè, eos, quos tunc interuallo multorum milium pass. abesse certò scirent. Proditum etiam scriptis veterum, & narratione multorum nostris temporibus cognitum est, fremitus, strepitus, sonos tam lætos quàm tristes, Musicas etiam symphonias, & citharæ modos, apparente nemine vspiam, venationesq́; in siluis auditas, obiectos etiam errores, & excercitus visos monstrosos constat. Ad quæ antiquitas Satyrorum & Faunorum appellationes accommodauit. De Hieronymi autem Moroni summi aliquando viri in Mediolanensis principatus gubernatione, annulo loquente, non fabula, sed certa historia alibi à me est exposita. Iam illa parua dæmonia obeuntia domesticas operas, puerilique specie sese interdum ostendentia, &

siue

ſiue grauius offendantur, ſeu tractentur lautius & exquiſitius, ſtatim diſcedentia, cum præſente infortunio incolarum, ſi negare aliquis audeat obuerſata, viſa, audita, opera ipſorum manifeſto deprehenſa eſſe: Is licet nihil credat omnium verum eſſe, niſi quod ipſe ſuis ſenſibus aliquando percepit: Et falſa confictaq́; omnia, quæ de externis locis, animantibus, hominum moribus & vita traduntur: Et, quemadmodum Cicero ait, ea genera, quæ in rubro mari, Indiaúe gignuntur, nulla eſſe dicamus, quia nunquam vidimus. Sit igitur nobis vel minus præfractis atq; duris, vel magis in his conſiderandis diligentib. & attentis, nequaquam dubium: Non modò naturalibus cauſſis multa mirabilia effici, vel eſſe potius omnia in vniuerſa natura admirabilia non negligentibus neq; vecordibus, ſed alia etiam accidere, quæ omnino aliunde, quâm de rerum natura oriantur, neq; huius quaſi limitibus definiantur. Voco autem naturam in ijs, quæ ſubiecta ſunt ſenſibus, motionis varietatem, & perpetuam agitationem, ordine & ratione congruentem, & com-

plectentem ortum occaſusq́;, & multiplicem in cunctis vniuerſi mundi partibus mutationem. De quibus omnibus, cum intelligentia atq; ſagacitas mentis humanæ plæraq; aſſequi compræhendereque nequeat, nihil vetat, quin qui diſputare & argumentando perquirere plurima velint, ij quàm pauciſsimorum ſcientiam adipiſcantur atque teneant. Quamuis enim ea, quæ oratione ad ſimilitudinem veri deflectuntur, aures perſuadendo compleant: non tamen his veritas etiam ſimul continetur, & firma ſtabilisq́; ſententia animis inſeritur. Quod nõ eò pertinere volo, quaſi eam ſapientiæ partem, quæ naturam & cauſſas indagat improbem. Eſt enim ea in reb. humanis præclariſſima. Sed vt intelligatur, intra ſuos fines illam conſiſtere debere, & ita perquirere occulta, ne euidentia conturbet atq; obſcuret. Quod, qui veterũ diſputationes, de rebus præſertim diuinis, quibus tractatus οὐσίας, id eſt, eius naturæ, quæ ſemper & ſimpliciter eſt, inprimis continetur, leget, is non fruſtra admoneri intelliget. Ex poſterioribus Platonicis haud ſcio an exiſtimatione

valde

valde bona dignus ſit Syneſius. Is, vt aliorum commentationes omittam, quid? Eam vim, quæ eſt in hominis animo viſorum atque imaginum, Græci φαντασίαν dixêre, ſpiritum ait eſſe animæ. Et hunc vel attentione conſeruari atque vigere, nec non reddi meliorem, negligentia autem corrumpi atq; deprauari, & ita fieri, vt vel felicitatem aſſequantur homines, vel ad hanc certè appropinquent, quem finem eſſe religioſæ pietatis perhibet, cum alterum illud genus pœnas perſoluat impietatis & contemtus numinis diuini, quod diuinitatis intra ſe particulam contaminarint. Cogitatio, inquit, & mentis intentio, acuit ſpiritum, & tenuem ſubtilemq́; efficit, qui talis idoneus deinde eſt ad diuinum ſpiritũ attrahendum cognatione ſua, quo animus conſueſcat. Sed ille animi ſuus ſpiritus vbi denſior atq; concretior, moleq́; ſua coactus minor fuerit, quàm vt ea loca, quæ fabricatrix hominum prouidentia aſsignauit, complere poſsit, (ſunt autem ventriculi iſti quidam in cerebro) ibi, cùm natura in nulla re admittat vacuitatem, ſpiritus tunc

malus ingeritur. Quid autem non acciderit? aut non perpetiatur animus? in familiari vſu tam diri & execrandi mali. Hæc atq; huiuſmodi ferè Syneſius diſſerit. Aliorum autem his ſimilia qui volet, ipſe cognoſcat, quibus pleriſq; omnibus diuina humanaq; confundi animaduertere licebit. Quid autem obſecro dicemus, de ijs ipſis, qui ſupra modum quaſi acuere cogitando, & à terrena concretione, quemadmodum iſtis placet, quàm longiſsimè abſtrahere illam imaginum vim conati fuêre, cum ex ipſis, inſtinctus malorum ſpirituum in plurimis plurimum loci inuenerit. Sed de his verba facere ſuperſedebimus. Redeoq; ad rem: Et eſſe aio aliquid, de quo humana ſapientia veritatem nunquam reperire potuerit. Quod in hoc mundo excerceat vim poteſtatemq; ſuam mutando, peruertendo, diſtorquendo curſum naturæ. Vno omnino æterno & præpotente numine diuino, (qui eſt ſolus & verus Deus, is, quem Chriſtiana religio colit atq; veneratur & adorat) gubernante & moderante & regente cuncta, ita quidem, vt eius voluntati inſeruiant

atq;

atq; præſtò ſemper ſint tanquam miniſtri, ſpiritus boni: permittente autem & concedente eo, mali ſpiritus multifariam exagitent, labefactent, conuellant, deſtruant, lædant, perdant creata atq; condita ab ipſo. Quorum tamen conatus longius progredi nequeunt, quàm patiatur Deus æternus. Patitur autem hic, & ſinit interdum quaſi laxando vincula, quibus aſtringuntur, excurrere ſæuitiam illorum eò vſq;, vt, qui conſiderant, mirificè perturbari ſoleant. Compertum eſt interitum calamitatemúe, quæ magica ſuperſtitione ſtrueretur vni, conuertiſſe in alterũ: atq; etiam exitum peſtemq; paratam hominibus ad beſtias redundaſſe, ſic tamen, vt interim homines quoq; corriperentur. Quale eſt, quod exempli cauſſa breuiter duxi referendum, cum huiuſmodi narrationes crebras huic noſtro ſcripto inſerere non ſit conſilium. Quodam in oppido venit Iudæus ad mulierculam anum, & petit ab illa, acquirat alicunde ſibi lac muliebre, promittitque donum, ſi afferat. Hæc ſibi notam alteram accedit, & rem ei exponit, quidq; in mentem venerit

ſibi,

ſibi, vt Iudæus eludatur, & donum tamen accipiatur, indicat. Habebat mulier illa ſcropham lactantem, eam mulgent, & lac defertur ad Iudæum. Qui id quod ſtatuerat cum cœpiſſet agere, audit grunnitum, & intelligit quid factum ſit. Atq; tota ea in vicinia ſues fœda tunc lue interierunt. Re autẽ cognita, & de Iudæo & illis mulierculis ſupplicium tanquam veneficis in dolore recentis damni, quod homines eius regionis fecerant, ſumtum fuit. Quod autem attinet ad naturam ſpirituum quorundam eiuſmodi, vt tametſi intra corporum moles non includantur, cum libeat tamen ſpeciem atq; figuram corpoream circumdare ſibi poſsint, Hebræorum ſcripta & eſſe tales, & horum diſcrimina planè tradunt. Quibus tanquam celeſtibus oraculis, & Dei ipſius verbis fides eſt adhibenda. Non autem hoc tantùm à nobis affirmatur, qui Chriſtiani perhibemur, quorum religio autoritate & fundamento illorum ſcriptorum nititur, ſed veteres etiam Græciæ ſapientes crediderunt, cum audijſſent iſtius populi in venerando numine diuino pietatem & obſeruantiam

tiam ſuorum quoque Deûm reſponſis celebrari. Ex quibus verſus huius ſententiæ refert Euſebius:

Soli Chaldæi ſapientiam habent & Hebræi,
Quippe Deum proprij generis caſtè venerantes.

Sed teſtimonijs iſtiuſmodi nihil eſt opus ſacris diuiniſq; ſcripturis. Quibus religioſa fides ſimpliciter aſſentiri debet, curioſitas animi adminicula, quæ quaſi fulciant illa, quærere non debet. Atq; Hebræi caſtos & ſanctos & illuſtres Dei æterni voluntati obœdientes ſpiritus, excellente appellatione Nuntios vocarunt (Græco nomine hi Angeli ſunt) ſignificantes bonos Spiritus inſeruientes iuſsis diuinis, cui ſemper ad obtemperandũ & fungendum muneribus ſuis præſtò ſint. Vnde eos & λειτουργικὰ πνεύματα dici inuenimus. Quinetiam filium Dei patris æterni λόγον συναΐδιον, exequentem arcani conſilij decretum atq; ſententiam de humani generis & naturæ rerum ortarum inſtauratione, Hebraicam Eſaiæ de ipſo mentionem conuertentes in Græcum ſermonem ſeptuaginta Hebræi, vt aiunt, μεγάλης βουλῆς ἄγγελον nominarunt. Atque hi ſunt cætus celeſtes & æthe-

ætherij & beati. Contrarij autem & hoſtes Dei æterni, inprimisque filij Dei inimici & aduerſarij ſpiritus, prolapſi per impietatem à naturæ ſuæ integritate, & tenebricoſi, & mali, & huius mundi principes vocantur, infelices, & condemnati ad ſupplicia ſempiterna caliginis horrendæ, quàm Abyſsi nomine ſignificarunt, reſpondente ei Tartari Græcorum voce. Atq; eius cateruæ quaſi caput Hebræi Satanam, Græci Diabolũ appellarunt. Et Spiritus iſtos religioſa pietas Dæmonas atq; dæmonia, interpretans Hebraica ſignificantia alicubi commentitiam diuinitatem, quæ diuinitùs nequaquam eſſet, quaſi deridendo ficta numina aliarum gentium, alicubi calamitatis damnorumq́; & omnis miſeriæ cauſſam, alicubi etiam vim quandam impetu ſuo quaſi inuolantem, & tanquam fulmen percellentem atq; vaſtantem. Vtriuſque autem generis ea vis ac poteſtas eſt, vt volente atque permittente Deo æterno, cùm non exhibendo offerendòq; ſe conſpectui forma cadente ſub ſenſus, tum quam placuit figuram oſtendendo, mirificas res efficiant. Atq; ante id tempus,

pus, quo patefacta est arcana sententia Dei de genere humano liberando & reconciliando, quando secundum hanc Filius Dei in hunc mundum se demisit, & sibi naturam humanam ita copulauit, vt natus in terris virgine matre, vnus Iesus verè esset Deus & homo: ante hoc, inquam, tempus, pestiferum ac malum ac scelestum genus spirituū, quos dæmonas & dæmonia appellari diximus, maiorem quasi dominationem quandam habuit in homines, & his audacius licentiusq; illusit. Quippe cum fraudes omnes occultæ & tectæ essent, atq; sub diuinitatis opinione laterent, adeò vt consuetudines cum his sexus vtriusq; prædicabiles & gloriosæ haberentur. Vt (ne singilatim multis recensendis, longior sim, id quod modò vitare constituimus) cum nymphis, & ijs quæ Deæ perhiberentur concubitus: Et tam celestium quàm terrestrium marinorumq; numinum cum mortalib. mulierib. Hinc enim illud:

Huic mater quamuis atq; huic pater assit:
Orphi Calliopea, Lino formosus Apollo.

Et hoc:

Regina sacerdos

 Marte

ſibi, vt Iudæus eludatur, & donum tamen accipiatur, indicat. Habebat mulier illa ſcropham lactantem, eam mulgent, & lac defertur ad Iudæum. Qui id quod ſtatuerat cum cœpiſſet agere, audit grunnitum, & intelligit quid factum ſit. Atq; tota ea in vicinia ſues fœda tunc lue interierunt. Re autē cognita, & de Iudæo & illis mulierculis ſupplicium tanquam veneficis in dolore recentis damni, quod homines eius regionis fecerant, ſumtum fuit. Quod autem attinet ad naturam ſpirituum quorundam eiuſmodi, vt tametſi intra corporum moles non includantur, cum libeat tamen ſpeciem atq; figuram corpoream circumdare ſibi poſſint, Hebræorum ſcripta & eſſe tales, & horum diſcrimina planè tradunt. Quibus tanquam celeſtibus oraculis, & Dei ipſius verbis fides eſt adhibenda. Non autem hoc tantùm à nobis affirmatur, qui Chriſtiani perhibemur, quorum religio autoritate & fundamento illorum ſcriptorum nititur, ſed veteres etiam Græciæ ſapientes crediderunt, cum audijſſent iſtius populi in venerando numine diuino pietatem & obſeruan-
tiam

tiam ſuorum quoque Deûm reſponſis celebrari. Ex quibus verſus huius ſententiæ refert Euſebius:

Soli Chaldæi ſapientiam habent & Hebræi,
Quippe Deum proprij generis caſtè venerantes.

Sed teſtimonijs iſtiuſmodi nihil eſt opus ſacris diuinisq; ſcripturis. Quibus religioſa fides ſimpliciter aſſentiri debet, curioſitas animi adminicula, quæ quaſi fulciant illa, quærere non debet. Atq; Hebræi caſtos & ſanctos & illuſtres Dei æterni voluntati obœdientes ſpiritus, excellente appellatione Nuntios vocarunt (Græco nomine hi Angeli ſunt) ſignificantes bonos Spiritus inſeruientes iuſsis diuinis, cui ſemper ad obtemperandū & fungendum muneribus ſuis præſtò ſint. Vnde eos & λειτουργικὰ πνεύματα dici inuenimus. Quinetiam filium Dei patris æterni λόγον συναΐδιον, exequentem arcani conſilij decretum atq; ſententiam de humani generis & naturæ rerum ortarum inſtauratione, Hebraicam Eſaiæ de ipſo mentionem conuertentes in Græcum ſermonem ſeptuaginta Hebræi, vt aiunt, μεγάλης βουλῆς ἄγγελον nominarunt. Atque hi ſunt cætus celeſtes & æthe-

ætherij & beati. Contrarij autem & hoſtes Dei æterni, inprimisque filij Dei inimici & aduerſarij ſpiritus, prolapſi per impietatem à naturæ ſuæ integritate, & tenebricoſi, & mali, & huius mundi principes vocantur, infelices, & condemnati ad ſupplicia ſempiterna caliginis horrendæ, quàm Abyſsi nomine ſignificarunt, reſpondente ei Tartari Græcorum voce. Atq; eius cateruæ quaſi caput Hebræi Satanam, Græci Diabolũ appellarunt. Et Spiritus iſtos religioſa pietas Dæmonas atq; dæmonia, interpretans Hebraica ſignificantia alicubi commentitiam diuinitatem, quæ diuinitùs nequaquam eſſet, quaſi deridendo ficta numina aliarum gentium, alicubi calamitatis damnorumq́; & omnis miſeriæ cauſſam, alicubi etiam vim quandam impetu ſuo quaſi inuolantem, & tanquam fulmen percellentem atq; vaſtantem. Vtriuſque autem generis ea vis ac poteſtas eſt, vt volente atque permittente Deo æterno, cùm non exhibendo offerendóq; ſe conſpectui forma cadente ſub ſenſus, tum quam placuit figuram oſtendendo, mirificas res efficiant. Atq; ante id tempus,

pus, quo patefacta est arcana sententia Dei de genere humano liberando & reconciliando, quando secundum hanc Filius Dei in hunc mundum se demisit, & sibi naturam humanam ita copulauit, vt natus in terris virgine matre, vnus Iesus verè esset Deus & homo: ante hoc, inquam, tempus, pestiferum ac malum ac scelestum genus spirituũ, quos dæmonas & dæmonia appellari diximus, maiorem quasi dominationem quandam habuit in homines, & his audacius licentiusq; illusit. Quippe cum fraudes omnes occultæ & tectæ essent, atq; sub diuinitatis opinione laterent, adeò vt consuetudines cum his sexus vtriusq; prædicabiles & gloriosæ haberentur. Vt (ne singilatim multis recensendis, longior sim, id quod modò vitare constituimus) cum nymphis, & ijs quæ Deæ perhiberentur concubitus: Et tam celestium quàm terrestrium marinorumq; numinum cum mortalib. mulierib. Hinc enim illud:

Huic mater quamuis atq; huic pater asit:
Orphi Calliopea, Lino formosus Apollo.

Et hoc:

Regina sacerdos

 Marte

Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem. De quibus diſputatio copioſa extat in Plutarchi Numa.

Quid de familiaritate quadam talium ſpirituum loquar? qua & lætatos quoſdam, & rebus difficilib. adiutos, quoſdam etiam ab irritatis atq; offenſis afflictos, attritosq́; eſſe accepimus. Quæ quidem eiuſmodi fuêre, vt quaſi conceſſo quodam iure in orbe terrarum regnarent ſpiritus illi, oppreſsis hominum mentibus atq; corporibus, vt neq; iudicium, neque intelligentia, neq; ratio, neq; voluntas, libertatem integritatemq́; haberet, & ſenſus affectionesq́; corporis arbitrio alieno ſeruirent. Nato autem filio Dei in terris, cum ille ita adiunxiſſet diuinæ naturæ ſuæ humanam noſtram, vt ambæ in vno homine Ieſu copularentur, qui & deſtinatus ab initio, & diuinis oraculis promiſſus fuerat, rex omnium gentium ex Dauidica ſtirpe in terris ortus, nomine Hebraico Meſsiæ, quem Chriſtum Græci interpretati ſunt: In quo ipſo etiam improbitas atq; malitia ſpirituum iſtorum peruertendo & euertendo nihil omiſit omnium, quod vel clam

clam machinari, vel apertè moliri possent. Atque ab his caussa tandem data fuit mortis, qua per summam contumeliam tolleretur è medio. Qua quidem morte eorum vis & potestas peremta est, & mortuus hic atq; sepultus, cùm mox diuina potentia excitatus reuixisset, vitam amissam reconciliata Dei æterni gratia hominibus restituit. Tunc igitur & potentia ista fracta, & regnum ereptum, & in contrarium cuncta fuêre conuersa. Neq; me fugit non defuisse ex veteribus quoq;, qui & consuetudinem & congressus illos, de quibus diximus, spirituum istorum, vel fuisse existimarent errores quosdam apprehendentium vera pro falsis, & visa inania pro rebus certis, vel obtendisse flagitijs suis ista vtrunque sexum quasi vela, vt vitia aliquibus oblata, aut suscepti liberi honestarentur, & carerent probro. Scio & hoc traditum, præstantiam potentiæ, virtutis, sapientiæ, esse diuinitatis nomine commendatam. Atque fateor & olim fuisse & nunc esse præstigiarum & inanitatis atque fallaciarum in his omnibus plurimùm, neque non essent in promtu

argumenta, quib.hoc demonſtraretur. Sed omnino excercuiſſe vires ſuas efficacitate manifeſta in hominibus Spiritus malos, & id feciſſe aliquando audacter atque apertè, negari non poſſe existimo, tam euidente ſua coniunctione cum hominib. verſando, quàm occultiore in vſus vitæ huius implicatione. Quales totius eius, quam diuitionem vocarunt, euentus fuêre. De quibus vt ſupra dixi, longa enim & varia multiplexq; diſputatio eſt, aliàs fortaſſe aliquid non prorſus vulgare neq; tritum aut commune diſſeremus. Verùm nunc mendacijs & fraudibus detectis, & tyrannide illa malorum Spirituum deleta, plæraq; exoleuerunt, vſque adeò vt penitus ignorentur, in quibuſdam adhuc experitur, quamuis debilitatas atq; fractas vires illa turba malorum Spirituum. Id quod ad quandam quaſi palæſtram humanorum ſtudiorum, vt periculum fiat fidei conſtantiæq;, certo diuinæ prouidentiæ iudicio permittitur. Eſt autem in omnibus pernicies & interitus neq; dubius neq; obſcurus, in quibuſdam etiam ludibria nugatoria ſunt atque ridicula.

Quis

Quis enim, qui iſtorum ſpirituum vſum quempiam admiſit, non cum ſuo damno atq; exitio aliorum detrimenta atq; mala ferè coniunxit? An autem magis ridiculum carmen putandum illud, quo repreſſa aſini vrina eliceretur, ἀλέκτωρ πίνει καὶ οὐκ οὐρεῖ, μύξος οὐ πίνει καὶ οὐρεῖ, innumerabilibus veteribus alijs & nouis horum temporum? Sed quicquid adhuc conceditur poteſtatis iſtis ſpiritibus ad malefaciendum, id in bonum pijs conuertit, qui ex eo ipſo perſpiciunt & ita commonefiunt, quantum illi nunc etiam in mundo hoc poſsint, & ex apparentibus cùm abſtruſas inſidias tum in animis labes, quarum autores hi ſint, animaduertunt. Sunt ſagarum & veneficorum agitationes & impulſus vehementes atq; formidandi, Sunt vexationes horribiles eorum, in quorum corpora penetrauit extrinſecus ſpiritus malus, quos δαιμονῶντας vocant Græci, cuius peſtis ne beluarum quidem genus expers eſſe ſcimus. Sed multò deteriores & ſæuiores & peſtilentiores ſunt motus incitationesq; animorum ad flagitia atque ſcelera, quæ nulla niſi inſtinctu talium ſpirituum & voluntatis impro-

improbæ atq; prauæ obſequio ſuſcipiuntur ac fiunt. Atque antiquitas aliarum gentium omnium, excepto populo Iudaico, vt Dæmonum notionem, cum Dei notione confudit, & opera amborum permiſcendo implicuit opinione ſua, ſic ad effectiones in rebus actionibusq́; humanis quaſcunq;, voluntatis arbitrijq́; aſſenſionem applicuerunt. Itaq; modò in Deos, modò in homines, euentuum cauſſas à ſapientibus veteribus conferri videmus. Vnde hoc factum:

Non mihi tu cauſſa es, Dij ſunt mihi cauſſa malorum. Et iſtud:

Nemo hominum eſt autor ſibi, Cyrne, boniúe, maliúe,
Sed cauſſam ſortis dant vtriuſq; Dei.

Contra verò hoc, quemadmodum & ipſum ſicut priora nos conuertimus:

Cur tamen accuſant mortales numina celi?
Autores etenim perhibent nos eſſe malorum,
Illa ſibi his præter fatum accerſentibus ipſis.

Et iſtud:

Cuncta euerſa iacent et perdita. Nec tamen horũ
Cauſſam eſſe ex aliquo, Cyrne, putato Deo:
Sed ſua vis, mens lucri auida, atq; iniuria multos
Priuauitq; bonis, implicuitq; malis.

Ex

Ex quibus & alijs huiuſmodi, quæ paſſim occurrunt legentibus ſcripta veterum poëtarum inprimis, facilè patet, & ſtatuiſſe illos eſſe aliquam vim impellentem ad mala, & tribuentem bona: eam tamen vim naturæ humanæ ita quaſi afferri, vt adhibeatur ad rationem, qua homines ſunt præditi, & voluntatis alliciat obſequium ab arbitrio ipſorum. Sed cum de dæmonibus verba facere cœperimus, de bonis & ſalutaribus hominum conſilijs actionibusque, & euentis proſperis ac felicibus non habebitur iam à nobis oratio prolixior. Dæmonas autem & cauſſas dare malorum ſemper, & eſſe pernicioſos hominibus, quamuis conatu & effectu diſsimili & inæquali, vel ſumimus tanquam conceſſum, vel aliquo etiam modo demonſtratum, neq; iam vlli magnopere eſſe dubium confidimus. Vt autem omnia mala, ſic iſtud quoq; eò eſt deterius atq; periculoſius, quò occultius ac latentius. Diſtribuitur autem variè, nam etiam ſpiritualis illa prauitas quaſi prouincias ſuas habet, quas gerit diuerſas. Neq; omnes omnia tentant & conantur, cum vniuerſi

quidem naturæ bonitatem corrumpere, & huius proprietate ad perniciem abuti ſtudeant. Alij igitur horum ad alias turpes, flagitioſas, ſceleratas actiones adigere homines ſolent, vt ad quaſque aliquos procliues eſſe intelligunt, & ſingularum occaſiones offerunt: in quibus plurimùm momenti ad lapſus & peccata eſſe norunt. Et vtuntur ad ea ſenſuum cogitationumq; adiumentis. Eſt alicuius ingenium mollius & magis quaſi tenerum, in hoc libidinum flammæ accenduntur. Sunt alij indulgentiores in ſeſe, & delicijs capiuntur, horum ad fruendum voluptatibus ijs, quibus corpus & cuticula, vt dicitur, bene lauteq; curatur, cupiditates incitantur. Aliorum natura eſt aſperior, & ſunt animi motus vehementes & acres, & ad iracundiam propenſi, hi impelluntur ad labefactandam Rempublicam, aut vim iniuriamque faciendam alijs, ad rapinas atque cædes. Quidam, quorum ingenium eſt triſtius, cogitationesque ſunt profundiores, ad machinationes etiam occultiores & magis horribiles conatus inſtigantur, adeò, vt aliqui horum ſibi inter-

interdum ipſis manus inferant. Iam inertes & lenti velutiq́; ſomniculoſi, in quæ flagitia prolabi, & in qua fœditate aliquando quaſi porcorum genus volutari cernuntur? Ad quæ omnia ab iſtis maleficis ſpiritib. naturæ quædam conſtitutio, & materiæ in primo ortu veluti coagmentatio aſſumitur, pro eo atq; in hoc ſanguinis fluxio liquidior eſt, in illo bilis flaua copioſior, in altero atra abundantior, in vno quopiam pituita tenacior. Vnde ad elationem ſuperbiæ, ad libidinum flammas, ad iracundiæ furores, ad luxuriæ diſſolutionem, ad ſocordiæ negligentiam data occaſione, opus, ita conſentiente voluntatis prauitate cum ſpiritus mali artificio, facilè efficitur. Quia ſunt autem animorum duo præcipua diſcrimina, vnum magnorum & excellentium, paruorum & humilium alterum: In hoc genere peccata communia ferè deſignantur, & ſunt delicta mediocria, auaritiæ ſordes, aut contra, indiligentia atq; profuſio, procliuitas ad iucunda, vt ſecundum ſubulcum Homericum habeant homines:

Quod comedantq́; bibantq́;.

 Et vt

Et vt ait Latinus poëta,

Viuant in amore iocisq́;:

Deniq; ea, quæ Comœdia ob oculos ponit. Magnæ autem naturæ & ingenia alta, honorum imperijq; & potentiæ cupiditatibus flagrantia, aggredi & patrare audent atrociora, ſecundum hoc: *Maior mihi moles, maius miſcendum eſt malum.* Et ſimilia, quibus Tragœdiæ ſunt refertæ. Iam in ijs, quorum ad feritatem quandam humanæ naturæ modus detortus eſt, perſpicuè cernitur vis externa quædam peruertens rationem, & ad immanitatem animos adigens, vt in Thyeſteis epulis, & fraude mortifera Antiæ & Phædræ. Et tyrannicæ crudelitatis facinoribus, qualia Phalaridis, Caligulæ, Neronis, Heliogabali perhibentur, & aliorum complurium, & ſuperiore ætate cuiuſdam dynaſtæ in Myſia Dracolæ. Quis autem non intelligit? non ſimpliciter humanam eſſe poſſe vel audaciam ac temeritatem, vel deſperationem & exanimationem eorum, qui ipſi ſibi violentas manus afferunt, quique Reſpublicas atque ciuitates nefarijs conſilijs actionibusque lacerant & euertunt. Idem dici poteſt

test de ea impuritate, cuius meminisse etiam nefas putatur, & cogitatione pudici erubescunt. Iam corrumpentes veritatem inprimis rerum diuinarum & sanctæ religionis, & huius lucem obscurantes, & commentationibus callidis, & fallacijs argutiarum, nouas absurdasq; opiniones spargentes, & disserendo confirmantes, habere humanæ improbitatis magistros, arbitrari nemo debet. Itaque ad talia antiquitas adhibuit Atas, & Furias, & Diras, Et compertum est, ostendisse sese aliquando specie quoq; manifestos Dæmonas, suasores autoresque scelerum capitalium, atque nefariorum, in quibus præ ceteris sectæ, sacrilegia, parricidia, incendia notata sunt, vt cum vnius interitu multorum clades exitiumq; coniungeretur. Cuius generis horribile exemplum cognitum est nostra ætate conflagrationis oppidi, cui nomen Schiltachium, sed sunt & alia quoque in medio. Verùm quamuis iusto iudicio Dei æterni istud permittentis fiat, vt quasi aperto Marte, quemadmodum dicitur, homines oppugnet Dæmonum violentia, & hæc terribilis

sit

ſit atq; ſæua, non minus tamen eiuſdem Dei æterni animaduerſione hoc concedente, inſidioſæ & fraudulentæ aggreſsiones illorum, vel magis etiam metuendæ ſunt, & grauiores plagas impingere ſolent, cùm illa vis occupat tanquam arcem naturæ humanæ, & in ſuam poteſtatem ditionemque redigit mentem, qui fons eſt rationis conſiliorumq;, vnde actiones in hominum vita omnes manant. Quàm enim eſt miſerum & deplorandum accidere hoc, quod ex Tragœdia affertur? Vt lædente & vrgente aliquem Dæmonum ira:

Primùm omnium ex animo auferatur ſanitas
Mentis bonæ, in prauam hac verſa ſententiam,
Peccare ſeſe vt ipſe non intelligat.

Hæc enim exitioſa eſt peruerſitas, aut ruere contemtu atque contumacia in peccatis, aut aſtutam malitiæ ad hæc quaſi fulcienda defenſionem adhibere. Itaq; priſca religioſæ pietatis conſuetudo, non ſolùm in ijs efficacem perhibuit eſſe vim dæmonum, (Græco hos verbo ἐνεργουμένους appellarunt) qui furore bacchantes inſidentiũ in ſeſe dæmonum ſtimulis manifeſtè concitarentur, ſed in patrantibus quoq; & excercentibus

centibus ea, quæ religiosæ pietatis vsus & Christiani nominis sanctitas auersatur atq; damnat. Verùm de his, si quis ea explanare vellet, alia atq; noua ordienda esset oratio. Et nos iam extra propositum excessimus, & fuimus verbosiores quàm in præsentia deberemus. Vt igitur ad rem reuertamur: Tuæ, Albine Adriane, narrationes, illas cogitationes, quas exposui, commouerunt, easq; vt scripto complecterer, ne quasi euanescerent, cùm alia me impulerunt, tum quod eas ipsas abs te legendo cognosci cuperem. Recordatus autem inter ista fui disputationũ quarundam huc magnopere pertinentium Plutarchi Cheronensis viri docti, & varia multipliceque rerum præcipuarum scientia instructi, compræhensarum potiss. libellis tribus. Vno cuius titulus est de Iside & Osiride (quem in latinũ sermonem conuersum esse his diebus proximis primùm audiuimus,) Altero de oraculis quæ defecissent, & tertiò de consecrata figura E I Delphis. Ego quidem cœperam illum de oraculorũ defectu, in latinũ ipse quoq; vertere, & magno labore ꝓpter exẽpla cùm mendosa

dosa tum mutila, iam interpretatione mea dimidiatum libellum confeceram, cum amici eundem hunc ab Adriano Turnebo conuersum afferunt. Repressi statim calamum, & manum sustuli, & auidè percurri Turnebiana, illustrata etiã præclara appendice. Atq; fuit mihi inter alia hoc periucundũ, quod vtriusque nostrum coniecturas & rationes in plurimis easdem fuisse perspiciebã. De opera autem interpretationis illius, nõ est opus à me dici aliquid. Cum iampridem ea celebritas sapientiæ, doctrinæ, eruditionis Turnebi, vt prædicatione altera nequaquã indigeat, & bonarum artium ipse sit Princeps, de quo hoc posse videor verè commemorare, quod de fratre suo Comicus adolescens ait: *Nunquam ita magnificè quicquã dicam, id virtus quin superet ipsius.* Sed hoc iam nõ agitur. Curauimus autẽ iterum apud nos modò exprimendã interpretationẽ istam Turnebi, quòd exempla non facilè reperirentur, & addidimus nostram de illa Delphica figura, luctati quidẽ non leuiter cum plerisq; locis, nõtam per se ad intelligendũ difficilibus, quàm propter menda & librariorum errata obscuris,

ſcuris, vnde eſſet tamen aliquid eruendum & pferendum. Recordor autẽ me audijſſe ex magiſtro meo Ricardo Croco Britano, qui quoſdã libellos Plutarchi explicare nobis pueris ſolebat, editioni illi ſcriptorum Plutarchi in officina Manutiana præfectum Cretenſem quendam Demetriũ, qui videret vt illa ab operis diligenter & accuratè exprimerentur: Eum igitur audire memini Crocum narrantem, maxima cum negligentia atq; incuria prouinciam iſtam geſsiſſe, hominem neq; laborioſum, & leuiuſculum. Ad id tum vt puer (annus enim iam à Croci diſciplina ætatis meæ agitur quadrageſimus octauus) non admodum animum reuocaui, vt cogitarem quale eſſet, ſed poſtea nimis verum eſſe cum indignatione legens ſcripta illa comperi: Neq; temere eſſe aut falſò à Croco dictum, vel ex epiſtola, quam Demetrius iſte præpoſuit libro edito, deprȩhendi, Eſt enim illa mendoſè expreſſa. Quis autem ſuſpicari poſsit ſecundum Epigramma Græcũ?

κακῶς κεχρημένον ἄνδρα
τοῖς ἰδίοις ἐστὶ πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις.

Sed de his ſatis, quæ cùm in mentem

tem mihi iſta ſcribenti veniſſent, non volui omittere. Quod autem ad rem ipſam attinet, habes, Adriane Albine, meam ſententiam de ijs, quæ & tractata ſunt ſermonibus noſtris te præſente, & his Plutarchi libellis diſputantur, habes operam quoq; interpretationis. Quibus quædam notatione animaduerſioneq́; & conſideratione liberali digna adiecimus. Quæ omnia tibi grata acceptaq́; futura eſſe viro ei, qui ſapientiam erudita doctrina vel comparandam vel augendam putaſſet, certò ſcio, alios, ſi qui illa fortè legerint eruditi & docti, confido ſtudium diligentiæ meæ non eſſe improbaturos. Sed nunc deinceps Plutarchi ſcripta legendo cognoſcantur, prius quidem Adriano Turnebo, poſterius verò me interprete. Et illud vt omnibus, quemadmodum dicitur, numeris abſolutum, hoc noſtrũ vt non prorſus contemnendum atq; vulgare, neq; etiam, vt dicam aliquid glorioſius, numerandũ in multis. De quo tamen & tuum & aliorum iudiciũ futurũ eſt, & eſſe debet, neq; me plura addere oportet. Hoc igitur ea, quæ præfari viſum eſt, fine cõcludantur.

PLV-

PLVTARCHI CHAERONEI DE ORACVLORVM DEFEctu Liber, Ab ADRIANO TVRNEBO LATINITATE DONATVS, & annotationibus quibusdam illustratus.

ILLVSTRISSIMO CARDINALI CAROLO Lotharingo, Adrianus Turnebus S. P. D.

NVllius ferè rei, Cardinalis illustriss. homines maiore studio & cupiditate ducuntur, quâm futura præsagiendi: humanusque animus, cum præterita recordando complectatur, præsentia sensu vsurpet, augurio etiam posterum & consequens prænoscere conatur. Sed verendum est, ne, quemadmodum hominibus immortalitatis irritum desiderium est, (ea enim conditione nati sunt vt moriantur) ita præsensionem istam & præsagitionem falsò sibi promittant, cum sine Dei beneficio, quod ante pedes est, vix videre possint. Ea certè res magnæ fraudi est & hominib. & religioni, cum

 homi-

homines improbi partim quæſtu capti, partim, vt credo, malorum geniorum furijs agitati, noſtra illa futuri auiditate ad artificia diuinationum condenda abutantur, non humanis tantùm legibus interdicta, verùm etiam ſacris effatis improbata. Nec verò ceſſat nefarius ille genius errorem propagare, ſed ſe interponit, & partes ſuas diligenter agit, infinitaq; genera diuinandi & vaticinandi ſuggerit, & vel noua excogitat, vel vetera renouat, vt illo errore implicati nec Deum agnoſcamus, nec colamus. Itaque quis non ægerrimè ferat eas tenebras olim ſalutaris Euangelij luce fugatas, ac tot ſæculis intermortuas, hoc potiſsimùm tempore reuiuiſcere? Quis enim non hodie plus prope fidei mathematicis & Chaldæis, quam ſacris libris habet? Quis non ex hora ſua ſeriem euentorum ſuorum trahi putat, & rectè facta ac vitia ſideribus potiùs quàm ſibi aſſcribit? Quinetiam, quod omnem impietatem ſuperat, eò progreſſus eſt cuiuſdam veſanus & ſceleratus furor, vt horam natalitiam Seruatoris noſtri deſcriberet, & eum ſiderib. ſubijceret, cuius numini non modò ſola terrarum, verùm etiam rerum ſumma paret. Nos tamen ita dormitamus & ſtupemus, vt eiuſmodi ſcelera impunita dimittamus, quæ ſi ſaperemus, acerrimè vindicanda erant. Quanquam ſi quid vnquam veri prædicerent, ac non omnia

impu-

impudenter mentirentur, ignosci nobis posset, qui eos ferremus: nunc cùm ita è mendacio toti concreti sint, vt prodigij simile esse videatur, si quid aliquando veri eis excidat, quid caussæ dicemus, cur eos consuli sinamus? Liquet mihi iurare, de Syluio, quo & quanto viro, dij immortales? audiuisse me, non magis fidem astrologis istis habendam, quàm hominibus vanissimis & fallacissimis esse. Vt enim, mihi dicebat, semel statuas, quantum eis tribuere debeas, quid dicam attende. Tantum abest, vt natio ista hominũ euenta vitæ prædicere queat, vt ne de anni quidẽ constitutione & habitu, qui tamen certiores habet vices, ad verum decernere quicquam possit, præter ea quæ vel idiotis nota sunt. Nam præter quadripartitas anni commutationes omnib. notas, non dubitem reliquarũ prope rerũ præsensionem eis detrahere. Sæpenumerò quo fidem artis illius experirer, statim anni initio in ephemeride, vbi pluuium illi scribebant, ego sudum notaui: vbi illi tranquillum, ego ventosum: vbi illi serenum, ego nubilũ: & euentum obseruaui, annóq; vertente summã feci vtriusq; prædictionis, ac me multis partib. meliorem & certiorem astrologũ reperi: vt scias qualis illa sit ars, quam qui negligat & irrideat, artifex propemodũ videri queat. Mihi quidem, Illustriss. Cardinalis, mirum esse videtur, quenquam hodie eorum esse,

qui poſt anni ſuperioris prædictiones, cui ſimilem ætas noſtra non vidit, frontem ſuam hominibus oſtendere auſit. Totus eius anni ſtatus eluuiones & inundationes habuit: aſſiduis imbribus agri natarunt: ſegetes partim merſæ interierunt, partim in pabulum eluxuriarunt: vuæ anni humore & frigore non maturuerunt. nihil horum ante exitum aſtrologi viderunt. Nihilo ſpectatior eorum hoc anno fides fuit, qui ſiccitate exuperat, vt ille humore redundauit: ac, vt opinor, ne inducias quidem hodie haberemus, niſi ſæuiſsimum nobis bellum eſſent in hunc annum minati. Hæc ego breuiter diſſerui contra eam diuinationem, quam hodie maximè vigere intelligo: alia etiam infinita diuinandi genera, ridicula, ſuperſtitioſa, anilia, inepta, antiqui ſuſceperant, quorum vanitas vetuſtate euanuit, à ſtultis quibuſdam hodie reuocatur. Vnum ex ijs erat in oraculis poſitum, magna diuinitatis opinione, cùm in ijs deorum oratio ineſſe putaretur. Atqui ea non deorum, ſed vel dæmonum, vel impoſtorum, vt Euſebius ait, oratio erat, ad hominum captionem & fraudem fallaciter comparata. Proinde oracula quoq; tandem extabuerunt, & magnam hominibus eruditis, in ijſq; Plutarcho, quæſtionem attulerunt, quænam cauſſa ea deleuiſſet: alijsque ferè iam tacentibus, Ciceronis ætate Pythium, quod omnium celeberrimum & clariſsi-

riſsi-

riſsimum fuerat, iam diu minori dignitate & gloria erat: & , vt Satyra loquitur, Delphis oracula ceſſabant. Poſtremò religione Chriſtiana Conſtantini pietate propagata, clauſisq; gentium templis, Apolline ex adyto extracto, in totum ambigua illa & flexiloqua oracula ſiluerunt, & illud venerabile gentibus Apollinis ſimulachrum Delphis deuectum, ludibrio expoſitum, Conſtantinopoli in hippodromo iacuit. Quamobrem nos omnia diuinationis genera, quæ ſacris eſtatis recepta non ſunt, improbemus, & vel hominum calliditate, vel dæmonum ſcelere reperta cenſeamus, nobisq; gratulemur, qui diuinitùs edocti, multò plus hîc videmus, quàm doctiſsimus Plutarchus, qui vix exilem lucem diſpicit in iſta de oraculorum defectu diſputatione, quam à me è Græco in Latinum conuerſam, tibi nuncupaui, Card. Illuſtriſs. qui in hoc orbis terrarum gymnaſio, litterarumq; domicilio, ingenuam doctrinam, humanitatisq; artes, muſarum patronus hac tempeſtate ſolus foues atque ſuſtines, vt de te canere illud meritò debeamus:

Et ſpes & ratio ſtudiorum es Carole tantùm:
Solus enim triſtes hac tempeſtate Camœnas
Reſpexti.

Nam abſque te foret, de illis actum eſſet, & florentiſsimum hoc regnum ea gloria care-

 ret,

ret. Homines enim nonnulli, boni illi quidem, ſed malè nati & peius inſtituti, ſupercilij ſeueritate & ordinis auctoritate freti, odium in bonas literas conceptum intimis pectoribus fouentes, clandeſtinas inſuſurrant calumnias, quibus tu nunquam aures patefeciſti. Debebunt hoc tibi Camœnæ, quod hinc profugæ non exulabunt, nec nouas ſedes quærere cogentur. Tu è regio ſtemmate ſanguinem ducis, multæq; victoriæ & trophæa claras maiorum tuorum imagines nobilitant & inſigniunt, non erit tamen indecorum generi veſtro iſtam defenſarum litterarum

Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.

VALE.

PLVTARCHI CHAERONEI DE DEFECTV Oraculorum Liber.

ADRIANO TVRNEBO interprete.

AQuilas quasdam, Prisce Terenti, vel olores, ab vltimis terrarum oris fabulantur mediterranea petentes, eôdem Pythona conuolasse, qua vmbilicus dicitur. Quodam postea tempore ferunt Epimenidem Phæstium, cùm apud Deum eam fabulam reprahenderet, oraculumq́; obscurum et ambiguum accepisset, dixisse:

Non est vmblicus quisquam terraúe marisúe:
Sed si quis, notus Dijs, haud mortalib. vllis.

Ergo eum merita pœna Deus multauit, qui fabulæ priscæ, tanquam tabulæ pictæ, manus adferebat. Paulò autem ante Pythia, quæ magistratu Callistrati commissa sunt, nostra memoria à contrarijs orbis terrarum extremitatibus viri duo sancti Delphos conuenêre, Demetrius Grammaticus domum cupiens, è Britanniaq́; Tarsum repetens, & Cleombrotus Lacedæmonius diu in Aegypto & Troglodytica terra peregrinatus, & longè in rubrum mare nauigatione prouectus, non mercaturis faciendis, sed visendi, claritatisq́; parandæ studio. Nam vir locuples & copio-

ſus, nec rem familiarem, quòd larga foret, pro magno habens, otium ijs in rebus ponebat, hiſtoriamq́ colligebat, tanquam materiam Philoſophiæ, quæ Theologiam, vt ipſe vocabat, finem ſibi propoſitum haberet. Is nuper ad Ammonem profectus, cetera haud ſanè admiratus eſſe magnopere videbatur: verùm de lucerna perpetua, rem attentione dignam à ſacerdotibus narrari memorabat. Nam omnibus deinceps annis minorem olei conſumtionem eſſe dicebat, & illos ex eo augurari annorum inæquabilem varietatem, quæ poſterum arctioribus quàm antegreſſum temporis anguſtijs includat. eſſe enim conſentaneum minori ſpacio minus conſumi. Hîc omnibus, qui præſentes aderant, obſtupefactis, cùm Demetrius ridiculum eſſe iactaret, minutis è rebus tam magna inueſtigare, non, vt inquit Alcæus, ex vnguibus leonem pingentes, ſed è ſcirpo & lucerna celum & rerum ſummam immutantes, & mathematicorum ſcientiam funditus euertentes: Tum Cleombrotus, Nihil, inquit, horum viros illos commouerit, nec ſubtilitate & accuratione mathematicis ceſſerint, quos, in tanta præſertim motuum & conuerſionum longinquitate, tempus facilius effugerit, quàm ipſos olei modus fefellerit, quem ſemper ex rei prodigio, & euentu inſolito perdiligenter obſeruant. Non concedere autem, Demetri,

parua sæpenumerò rerum magnarum indicia esse, multis artibus officit, cùm præsertim rerum multarum demonstrationes hinc, prædictionesq́ tollantur. Atqui cùm apud Homerum nouaculam legitis, haudquaquam exiguum est, quod argumentamini, heroas olim corpus nouacula leuasse: sed et pecuniam eos fœnerasse, quia quodam loco nomen deberi haudquaquam paruum ve recens ve dixerit: proinde quasi ὀφίλλεσθαι*, quod est deberi, augeri significet. Quid quod cùm* θοὴν*, id est, citam dicit noctem, perlibenter vocabulo adhæretis, & ab eo significari dicitis terræ vmbram à globoso corpore metæ forma fastigiatam reddi? Quis porrò ex eorum numero, qui parua rerum magnarũ signa negant esse, medicinam sinet ex araneorum multitudine, & vernis fici frondibus cornicis pedem referentibus, æstatis præsagire pestilentiam? Quis feret, vt ad aquæ congium vel heminam Solis magnitudinem metiamur? Quis postremò patietur illum laterculum, cuius angulus acutus ad planitiem inclinatus, elationis illius mensura esse dicitur, qua vertex, qui semper apparet, ab orbe finiente eleuatur? Hæc ab Ammonis flaminibus licebat audire. Itaq; alia quædam in eos dicamus, si volumus solis, more institutoq́ patrio, receptas vices, immutabiles ratasq́ reddere. Coràm ergo philosophus Ammonius exclamauit, ne Solis tan-*

 tùm.

tùm, verùm etiam vniuersi celi diceret, cum sit necesse spatium lustrationis à brumali reuersione ad solstitium contrahi, nec iam tantam esse finientis orbis partem, quantam Mathematici prædicant, sed semper ad Boream minui, cum Australis pars in angustum adducatur: æstatem etiam nobis breuiorem & frigidiorem esse, cum interius se ipse Sol inflectat, & grandioribus circinationibus puncta reuersionis attingat. Iam verò Syenæ Solis vmbilicos, quos Græci γνώμονας vocant, sine vmbra solstitiali die non videri: sed è stellis inerrantibus multas, interualli inopia, sub alias successisse, quasdam inter se continuatas & confusas esse. Quòd si dicant in pari reliquorum constantia, Solis vnius cursum errare, ne caussam quidem istius accelerationis ex tot sideribus in vno Sole commemorare poterunt, multarumq́; rerum, quæ sub oculos cadunt, perturbatio consequetur: eiusq́; inprimis cum Luna vicißitudines non respondebunt, vt nihil olei mensura ad dißimilitudinem coarguendam egeamus. Nam id defectiones ostendent, cum & ipse in Lunam sæpè incidat, & Luna vicißim in vmbram terræ: nec sanè pluribus sermonis illius vanitas euoluenda est. Antiqui Cleombrotus, Mensuram, inquit, his oculis vidi: multa enim monstrabant: ac anni modus non parum ab antiquis aberat. Suscipit iterum Ammonius,

monius, & , Istuccine, inquit, reliquos tandem mortales latuit, apud quos ignis colitur, immenso propè tempore seruatur? Quòd si quis id verum esse statuat, nonne satius obsecro fuerit, alicui frigori aëris aut humori caussam asscribere, quo ignis extabescens multùm alimenti neq; conficiat, neq; requirat, aut contrà siccitati vel calori? Equidem audiui, qui dicerent, ignem hyeme, appulsu frigoris in se collectum atq; densatum, aucto robore acrius, ardere: ipso contrà æstu remissum imbecillitate quadam & infirmitate languere, ac si in Sole accendatur, malignius depasci, lignumq; molliter libare, & lentius consumere. Accedit quòd huius rei caussa oleo vel maximè attribuenda esse videatur, cùm incredibile non sit olim è nouella stirpe expressum, minus alimenti, aquæ plus habuisse, postea tempestiua maturitate è iusta perfectaq; arbore natum, valentius ex modo pari fuisse, & vberius aluisse. Sic apud Ammonios oportuit rem illam, quamuis admirabilem & prodigij similem, defendi. Cùm finem fecisset Ammonius, hîc ego, Quin tu, inquam, Cleombrote, de oraculo nobis potiùs explicas: nam olim permagna fuit illic diuinitatis opinio: nunc exolescere quodam modo videtur. Hic tacente Cleombroto, terramq; intuente, Demetrius, Nihil, inquit, opus est de illo percontari, atq; quærere, cùm hîc oracula

præter

præter vnum aut alterum omnia obſcurata eſſe, defeciſſeq́; videamus. Verùm illud potius videndum, quænam cauſſa ſic ea debilitauerit. Atque alia quidem quid commemorare opus eſt, cùm Bœotiam olim, quod ad oracula attinet, tam vocalem, hoc tempore oracula tanquam latices deſeruerint, & magna diuinationis ſiccitas ſqualorq́; regionem occupârit? nuſquam enim niſi Lebadiæ, Bœotia deſiderantibus diuinationis hauſtum ſuppeditat. Reliqua vel ſilentium, vel immanis ſolitudo inuaſit. Attamen temporib: Medicis, non minus florebat Amphiarai oraculum: atq; vtriuſq; fidem experti ſumus. Nam apud Lebadiam operti Vates lingua Aeolica vti ſolitus, ita Barbaris oraculum edidit, vt nemo ſanctorum religioſorumq́; virorum intelligeret: diuini furoris afflatum ad Barbaros non pertinere: eos audientem dicto Græcam vocem habere non poſſe. Miſſus autem ad Amphiaraum ſeruus, ſecundum quietem viſus eſt Dei miniſtrum videre, à quo primùm, vt Deo non præſente, voce pelleretur, deinde manibus extruderetur: poſtremò cùm reſtitaret, grandi ſaxo in capite feriretur: quæ quidem tanquam futurorum obnuntiationes fuerunt. Nam Mardonius victus eſt non à Rege, ſed à tutore adminiſtratoreq́; Regio Græcorum duce: & lapide ictus, vt in ſomnis Lydus cædi ſe viderat, occubuit. Illa quoq; tempe-

tempestate Tegyris oraculum florebat, vbi Apollinem etiam natum esse tradunt: riuiq́ duo praeterlabuntur, quorum vnus palma, alter oliua, hodieq́, vt nonnulli praedicant, vocatur: Ac sanè Medico bello, Echecrate antistite, victoriam belliq́ decus penes Graecos fore illic Deus respondit. Bello autem Peloponnesiaco, Delijs insula eiectis, allatam ferunt Delphis sortem, quae iuberet, locum, vbi natus esset Apollo, requirerent, & sacra quaedam facerent. Hîc admiratione perculsis, rogantibusq́ an non apud ipsos, verùm alibi vsquam Deus natus esset, Pythiam denuò respondisse, Cornicem locum ipsis indicaturam. Illos igitur abeuntes Chaeroneam petijsse, cauponamq́ fortè audiuisse quandam cum peregrinis Tegyras proficiscentibus, de oraculo colloquentem: qui cùm in discessu mulierem consalutassent, Cornicemq́, quod eius erat nomen, vocassent, oraculum intellexisse, Tegyrisq́ operatos sacris non multò pòst restitutionem obtinuisse. Sed & recentiores his extiterunt illorum oraculorum claritates, cùm planè hodie defecerint, vt mutationis caussam non sit indignum apud Pythium ipsum quaerere. Iam à fano paululum progreßi, ad fores conciliabuli Gnidiorum veneramus. Ingreßi amicos, ad quos ibamus, sedentes, nosq́ expectantes offendimus: & ab alijs, quòd ea esset diei hora, silentium erat; cum vel

vnge-

vngerentur, vel athletas ſpectarent. Tum Demetrius renidens, Mentiar, inquit, an verum mage proloquar, nullam mihi magnoperè videmini memorabilem quæſtionem in manibus habere. Nam magna cum animi remiſsione vultuſq; hilaritate vos ſedere conſpicor. Hîc Megarenſis Heracleon: Non enim, inquit, quærimus, verbum βάλλω, quod eſt, iacio, vtrum Lambda de duobus in futuro amittat: nec à quibus nominibus ſimplicibus peius & melius, peſsimè & optimè formentur. Hæc enim & his ſimilia vultum adducunt & contrahunt: de reliquis licet immoto ſupercilio, leni, non truci obtutu, non infenſos iis qui aſsint, philoſophari atque quærere. Nos ergo, Demetrius, ſeſſum, inquit, recipite, & nobiſcum diſputationem accipite, quæ nobis incidit, tum huius loci propria; tum verò quæ Dei cauſſa omnes attingat. Sed ne in diſſerendo ſupercilia ducatis, etiam atq; etiam videte. Vt igitur conſedimus, & Demetrius quæſtionem in medio propoſuit, Didymus Cynicus, cognomento Planetiades, id eſt, erro, continuò exiliens, terra bis aut ter baculo percuſſa, Eheu, eheu, exclamans, Enimuerò rem, inquit, diſceptatu difficilem, & magnæ conquiſitionis indigentem nobis affertis. Scilicet mirandum eſt tanta prauitate ſuffuſa, ſi non ſolùm pudor & nemeſis, vt Heſiodus cecinit, vitam hominum reli-

querunt,

querunt, verùm etiam Deorum prouidentia oraculis, tanquam vasis collectis, hinc aufugit. Quin contra quæstionem vobis ponam, cur non quoque defecerint, nec iterum Hercules aut alius aliquis Deus Cortinam fœdis & impijs oppletam interrogationibus, quas à Deo percunctantur, subduxerit. Alij enim vt Sophistam tentant, alij de thesauro, hæreditate, incestis nuptijs interrogant: vt manifestò conuictus Pythagoras teneatur, qui tum denique longè optimos homines fieri dicebat, cùm ad Deos accederent. ac videlicet honestum erat, cum animi morbos & perturbationes coram seniore vel negares, vel obtegeres, ea tamen vltrò ad Deum nuda & aperta deferre. Cum is plura pararet, Heracleon licinia pallij eum prehendit: & ego, qui omnium ei ferè familiarissimus eram, Desine, inquam, chare Planetiade, Deum irritare: iracundus enim est, minimeque lenis. summè tamen propitium se mortalibus præbere, vt Pindarus ait, damnatus est: ac siue Sol est, siue Solis dominus & parens vltra omnem aspectabilem naturam, eum non est verisimile, hoc tempore homines voce sua dedignari, quibus auctor sit ortus, victus, status, sensus: nec verisimile est prouidentiam, quæ vt benigna & indulgens mater omnia nostra caussa paret atque conseruet, in sola diuinatione iniquam & maleuolam esse, vt eam, quam initio

dona-

donauerit, adimat: proinde quasi tum in maiore hominum frequentia, non maior quoq; improborum turba esset, cùm multifariam in terris oracula extarent. Hîc igitur rursum, sede sis, & cum vitio, quod semper oratione insectaris, Pythicas pactus inducias, aliam nobiscum caussam defectus oraculorum exquire, Deumq; bona cum gratia beneuolum & placatum retine. Ista locutus, eatenus profeci, vt Planetiades foribus egrederetur tacitus. Secuto deinde aliquandiu silentio, Ammonius me compellans, Vide sis, inquit, Lampria, quid agamus, & ades animo, vt ne Deum ab huius rei caussa remoueamus. Nam qui alia aliqua vi, non Dei numine obliterata oracula defecisse putat, is profectò affert, vt ea nec extitisse, nec esse Deo auctore, sed alio quodam modo suspicemur. Non enim alia vlla fuerit vel superior vel præstantior vis, quæ diuinationem, Dei præsertim opus, euertere ac delere poßit. Nec verò mihi Planetiadis oratio probatur, cùm ob alia, tùm quòd inconstantiam in Deo ponit, quem nunc auersantem & aspernantem vitia, nunc admittentem & fouentem facit: perinde ac si rex aliquis aut tyrannus improbos aliis foribus excluderet, aliis intromitteret, cum iisq; colloqueretur. Sed cùm opus id demùm sit è Deorum dignitate, quod amplißimum, quod expletum, quod nusquam superuacaneum,

caneum, quod vbiq; sit satis, si quis hoc posito dicat communis hominum infrequentia, quam superiores seditiones & bella in orbem terrarum inuexerunt, maximam partem sensisse Græciam, vix vt hodie tria millia militum armare vniuersa possit, quot olim ad Plateas vna Megarensium ciuitas miserit: ac si quis interpretetur, nihil aliud esse multa deseri à Deo oracula, quàm solitudinem Græciæ coargui, equidem ei plus satis orationis suppeditare possim. Quid enim commodi afferret oraculum, quod olim Tegyris & Ptoi vigebat, vbi interdiu hominem inuenires pecus pascentem? Nam et hoc Apollinis opertum tempore vetustissimum, fama illustrissimum narrant à Dracone fœmina bellua dira obsessum, diu desertum, hominibusq; interclusum fuisse, vastitatem non rectè, sed præposterè interpretantes. Solitudo enim potiùs belluam illexerat, quàm bellua solitudinem fecerat. Posteaquam Deo visum est, vt Græcia conditis vrbib. conualesceret, locusq; hominum multitudine frequentaretur, duabus vti cœperunt antistitis vicissim descendentibus, tertia tanquam supernumeraria designabatur. Nunc sacerdos est vnica, nec conquerimur, cùm sit vna consulentibus satis. Neq; verò Deus ipse culpandus est, cùm quod diuinationis adhuc superest, omnium desiderio satisfaciat, absolutosq; domum dimittat. Quemadmo-

dum ergo nouem præcones adhibebat Agamemnon, vixq; concionem hominum turba tumultuantem continebat: hic autem paucis post diebus vocem vnam ad omnes permanantem videbitis: sic pluribus tum vocibus plures alloquebatur diuinatio. Nunc verò contrà mirari potiùs conueniret, si Deus diuinationem inutiliter aquæ more labi sineret, aut, vt saxa & cautes, pastorum & pecudum voci in solitudine resonantem obstrepere permitteret. Quæ cùm Ammonius dixisset, & silerem, Cleombrotus me appellans: Ita ne tu, inquit, istorum oraculorum Deum concedis & conditorem & euersorem esse? Minimè verò, inquam: nullum enim opertum, nullum oraculum auctore Deo deleri prædico: sed quemadmodum cùm alia plurima ad nostrum commodum, opportunitatemq; moliatur & paret, quibusdam tamen interitum labemq; natura affert: immò verò materia ipsa, quæ labes est quædam & priuatio, fugitans sæpenumerò soluit, quod præstantior caussa coagmentauit: sic fatidicas ipsas potestates arbitror aliunde obscurari & extingui, Deo multa, eaq; præclara hominibus largiente, immortale tamen nihil: adeò vt, quod Sophocles scribit, quæ à Deo proficiscuntur, omnia moriantur, non Deus. Earum autem rerum naturam atque vim censeam non incallidos naturæ & materiæ inter-

pretes ita inuestigare debere, vt Deo tamen, quod æquum eſt, principium ſeruetur. Per enim ineptum ſit & puerile, Deum ipſum exiſtimare, velut engaſtrimythos, id eſt, genios è ventre hariolantes, quos olim Eurycleas vocabant, nunc Pythonas dicunt, in vatum ſe corpora condentem, eorum ore & voce, ceu inſtrumentis, vtentem profari. Nam qui Deum negotijs humanis interponit, eius amplitudini non parcit, maieſtatem virtutisq́ magnificentiam eius non tuetur. Tum Cleombrotus: Rectè tu quidem, inquit: ſed quoniam perdifficilis eſt explicatio & præſcriptio, quemadmodum & quatenus prouidentia ſit adhibenda, idcirco & qui nullius omnino rei auctorem Deum, & qui vniuerſorum dicunt, vtrique à mediocritate & decoro aberrant. Scitum quidem eſt, quod nonnulli prædicant, ex inuentione elementi, qualitatibus quæ gignuntur, ſubiecti, quod tum materiam, tum naturam appellant, à Platone philoſophos magnis et multis difficultatib. eſſe liberatos: ſed mihi maiores & plures dubitationes ac ſcrupulos exemiſſe videntur, qui Dæmonũ (Latinè Lares aut Genij dicuntur) genus inter homines et Deos interiectũ, qui quodam modo ſocietatẽ noſtram in vnum concilient atq; coniungant, inuenêre: ſiue magorum & Zoroaſtris iſtud inuentum eſt, ſiue ad Thraces ab Orpheo manauit, ſiue Aegyptiorũ

fuit, siue Phrygum, vt ex vtrorum initijs conijcimus, in quibus sacrorum ceremonias & ritus admixtum nescio quid mortale & luctuosum præ se ferre videmus. Ac de Græcis quidem Homerus promiscuè nominibus vti videtur, & Deos nonnunquam Dæmonum vocabulo afficere. Hesiodus autem princeps dilucidè & distinctè quatuor genera animantium ratione præditorum explicauit: Primùm Deos, mox Dæmonas multos & bonos, deinde Heroas: postremò homines, vnde mutationem ducere videtur, aurei quidem generis in Dæmonas multos bonosq́; semideis in heroum partem secretis. Alij non aliter ac in corporibus, mutationes in animis cieri & effici dicunt: vt quemadmodum ex terra humorem, ex humore animam, ex anima ignem materia supera capessente generari cernimus: sic ex hominib. in heroas præstantiores animi, ex heroib. in Dæmonas mutentur: ex dæmonibus autem animi perquàm pauci, virtutis ope, longa temporis diuturnitate prorsus expurgati, diuinitatem consequantur. Nonnullis etiam euenit, vt impotes sui, & incontinentes sint, rursusq́; sese demittentes, & ad mortalia corpora relabentes, obscuram & tenebrosam vitam seu exhalationem ducant. Quinetiam Hesiodus censet certis temporum curriculis Dæmonas interire. Nam in persona Naidis, etiam tempus illud significans ait,

Terna

Terna virescentûm ter vincere garrula cornix
Secla virûm iusto viuendi limite fertur:
Et quater egreditur cornicis secula ceruus:
Alipedem ceruum ter vincit coruus, at illum
Multiplicat nouies Phœnix, Iouis alma propago,
Quem decies vestro Nymphæ præuertitis æuo.

Temporis huius immensam summam conficiunt, qui seculum perperam accipiunt, cum sit annus, vt si in assem colligas, nouies mille septingenti viginti anni Dæmonum vitæ tribuendi sint: vt mathematicorum plurimi summam æui minorem censeant: maiorem, ne Pindarus quidem dicat, quia æquali arborum & confatali æui fine canit nymphas frui, ac proinde Hamadryadas eas appellat. Eo adhuc loquente sermonem suscipiens Demetrius, Ecquonam tu tandem, inquit, pacto, Cleombrote, hominis seculum annum esse dictum arbitraris? neq; enim virescentis, neq; senescentis, vt quidam in Hesiodo legunt, tempus hominis tantulum est. Sed qui virescentum legunt, seculum de Heracliti sententia, triginta annis definiunt: quo quidem spatio parens, quem procreauit, ad generandum idoneum exhibet: contrà qui senescentum, non virescentum scribunt, seculo octo & centum annos tribuunt: nam quinquaginta quatuor annos, dimidiatam hominis vitam, compositos esse ex vnitate, pri-

mis duobus planis, duobus quadratis, duab. tesseris, quos etiam numeros ad animi procreationem Plato adhibuit. Ac sanè videtur id ab Hesiodo per ænigma ad significationem exustionis dici: quo tempore verisimile est Nymphas cum humore perituras esse,

queis & saltus habitantur amœni,

Et fluuialis aquæ fontes, atq; herbida prata.

Et Cleombrotus: Equidem ista de multis, inquit, audio, & planè Stoicam deflagrationem, vt Heracliti & Orphei monimenta, item Hesiodi versus occupasse, & fucum facere intelligo. Sed neq; orbis interitum, quem prædicant, approbo, nec, quæ fieri non possunt, quæq; voces ipsæ, maximè tamen cornix & ceruus, admonent, in tantam annorum superlationem excedere patior. At verò annus initium & summam omnium, quæ vel tempora ferunt, vel terra parit, continet, vt non incommodè hominis seculum appelletur. Nam & vos hominis vitam, seculum ab Hesiodo appellari fatemini. An non ita est? Et annuente Demetrio: Atqui istud quoq; Cleombrotus, perspicuum, inquit, est, sæpenumerò mensuram, & ea quæ metimur, eodem vocabulo nuncupari, velut heminam, chœnicem, quadrantal, medimnum. Quemadmodum igitur vnitatem, quæ omnium numerorum mensura est minima, & principium, numerum vocamus: sic

annus,

annus, quo primò vitam hominis metimur, quadam nominis societate, & gentilitate eius rei, quam metitur, seculum nominauit. Nam quos illi numeros ponunt, nihil habent, vt in numeris, vsitatæ claritatis atq; splendoris: at hæc summa nouies mille septingentorum & viginti, compositione ex quatuor numeris iam inde vsq; ab vnitate deinceps quater multiplicatis nascitur. Vtroq; enim modo quadraginta efficiuntur, quæ quinquies in triangulos redacta, propositam summam absoluunt. Sed nihil nobis necesse est hisce de rebus cum Demetrio digladiari. Nam siue longinquiore, siue breuiore tempore, siue constituto & rato interuallo, siue fortuitò & temerariò, Dæmonis animum et Herois vitam Hesiodus immutari censet, quod tamen vult illustri antiquorum auctoritate & testimonio ostendetur, naturas esse quasdam tanquam in confinio hominum & Deorum interpositas, mortalibus perturbationibus, necessariisq; mutationibus obnoxias, quas more institutoq; maiorum Dæmonas existimare, nominare, colere, ius fasq; sit. Cuius rei Xenocrates Platonis sodalis, exemplum posuit triangulos: lateribus æquabili, Deum: inæquabili, homines: cruribus exæquato, Dæmonas comparans. ille enim est omni ex parte par et æqualis, iste totus vndiq; dispar, hic partim æqualis, partim inæqualis, vt Dæmonum natura,

quæ & mortalium perturbationem, & Deorum potestatem miscet: sed & natura imagines sub sensum cadentes, & similitudines aspectabiles repræsentat, Deorum Solem ac sidera, mortalium fulgores, stellas cincinnatas, faces: quemadmodum Euripides expreßit:

Modò hic vigescens corpore, vt celo cadens
Sidus repentè extinctus est, & atheris
Efflauit animam per plagas spirabiles.

Mixtum autem corpus, & Dæmonum planè simulachrum, Lunam. Itaq; cùm erroribus Dæmonum, Lunam diminutionibus, accretionibus, mutationibus obnoxiam, consentire viderent, partim astrum terrenum, partim Olympicam tellurem, partim terrestris & celestis Proserpinæ posseßionem appellauerunt. Vt igitur aërem Lunæ terræq; interfusum, si quis de medio tollat & subtrahat, continuationem & consociationem vniuersitatis labefactarit medij spatij inanitate & dissolutione: ita qui Dæmonum genus non relinquunt, omnem rationem atq; commercium hominum ac Deorum tollunt, cùm interpretem, vt ait Plato, naturam & administram remoueant: aut omnia nos miscere & perturbare cogunt, qui Deum affectibus & negotijs humanis adhibeamus, & vt Thessalæ mulieres Lunam deripere dicuntur, ad hominum vsus detrahamus. Sed illarum calliditas in vulgus mulierum fidem

ex ea

ex eo inuenit, quòd Aglaonice Agetoris filia, siderum perita, vt aiunt, in Lunæ laboribus semper eam fingeret suis veneficijs & cantionib. deduci. Nos autem nec eos audiamus, qui diuinationem aliquam esse censent numinis expertem, neq; qui initia aut orgia vlla à Dijs negligi prædicant, neq; tamen in ijs Deum versari, interesse, implicari censeamus, sed quibus ius fasq; est Deorum ministris ea attribuentes, tanquam accensis & scribis, Dæmonas quosdam arbitros diuinorum sacrorum, & initiorum auspices & auctores, alios scelerum grauium & immanium vindices terram lustrare putemus: quosdam etiam Hesiodus ritè sanctos, munificos, regale hoc munus habentes, appellauit, quod bene mereri regium sit. Est enim vt in hominibus, item in Dæmonibus virtutis dißimilitudo: partisq; patibilis & rationis expertis, in quibusdam etiamnum obscuræ & exiles reliquiæ remanent, ceu excrementũ quoddam, in alijs multùm reliquiarum inest, quæ non facilè restingui queant: quarum rerum vestigia & notas, nonnusquam sacrificia, initia fabulæ inspersas & insignitas seruant & custodiunt. Sed de mysterijs, in quib. significatur, & ex quibus perspicitur luculentè Dæmonum veritas, mihi, vt Herodotus ait, lingua fauendum est: ceterùm ferias & sacrificia, tanquam dies, nefasta & tristia, in quibus epulæ crudæ, & laniatus,

ieiunia, & planctus, sæpenumerò etiam verborum obscœnitates versantur, furoris quoq; & vlulatus concitationes cum capitis iactatione, nemini Deorum, sed ad depulsionem malorũ Dæmonum fieri affirmauerim, vt placentur, atque leniantur. Et verò vetusta illa sacrificia humanarum hostiarum, neq; Dijs optanda, neq; grata fuisse verisimile est, nec temere Reges & duces suos dabant liberos, eosq́; ipsi mactabant atq; iugulabant: sed vt iracundiam & acerbitatem dirorum geniorum auerruncarent, atq; satiarent: nonnullorum etiam insanos & tyrannicos amores explerent, qui cum corporibus, & per corpora consuescere, cùm neq; possint, neq; velint, vt Hercules amore puellæ captus Oechaliam obsedit, sic præpotentes, violentiq́; Dæmones hominis animum corpore clausum dedi sibi poscentes, cùm corporis interuentu eo frui non possint, ciuitatibus pestilentias, & agrorum sterilitates inuehunt, bella & seditiones miscent, donec delitijs & amorib. suis potiantur. Nonnulli contrà, vt in Creta diu commoratus animaduerti, vbi quandam feriarum celebrationem sanequàm abhorrentem vidi, quibus simulachrum hominis sine capite ostendunt, aiuntq́; talem fuisse Molum Merionis patrem, qui cùm nymphæ per vim probrum obtulisset, sine capite sit inuentus. Iam verò quotquot in fabulis & hymnis celebrant, &
canunt

canunt Deorum raptus, errores, latebras, fugas, seruitutes, non Deorum, sed Dæmonum casus sunt, & euenta ex personarum potentia & virtute memorabilia: ac sanè sic dixit Aeschylus:

Et castum Apollinem exulem à celo Deum.

Sic Sophocleus Admetus:

Illum excitabat gallus ad molam meus.

Plurimùm autem à vero aberrant Delphorum theologi, qui quidem credunt hîc Deo cum serpente de oraculo certamen fuisse, atq; ista sinunt poëtas & Oratores in theatri commißionibus dicere, velut de industria testimonio ea oppugnantes, quæ in religiosißimis sacris faciunt. Hic admirante Philippo (historicus enim ille aderat) & quænam sacra ab eis, qui componerentur in theatro, tanquam testimonio oppugnari putaret, rogante: Enimuerò ea, inquit, quæ ad hoc oraculum pertinent, quibus hæc ciuitas ad Tempe vsq; progressa omnes vltra Pylas modò Græcos velut initiauit. Nam & tabernaculum, quod in area excitatur nono quoq; anno, non est latebrosum draconis cubile, sed tyrannicæ aut regiæ arcis simulachrum: & tacita in tabernaculum per Doloniam, vt vocant, irruptio, mox pueri patrimi & matrimi cum ardentibus thedis inductio, et tabernaculi succensio, euersioq; mensæ, & celerrima nunquam retrò respicientium et per fani fores se proripientium fuga, postremò

pueri errores & seruitus, eiusq́; ad Tempe expiatio, magni cuiusdam sceleris & facinoris suspicione non carent. Esset enim, mi Philippe, perridiculum, Apollinem interfecta bellua in Græciæ fines ad piacula profugere, ibiq́; libationibus quibusdam perfundi, eaq́; obire, quæ homines Dæmonum illorum iracundiam deprecantes, atque placantes, quos Alastoras, id est, quanquam minus aptum videri potest, lemures, & palamnæos, id est, laruas appellant, vt nunquam obliuiscendorum & veterum scelerum atq; fraudum recordatione cruciantes, agere solent. Quod autem aliquando audiui de ista fuga, atq; migratione, est illud quidem abhorrens valde atq; admirabile: sed si quid in eo veri est, ne exiguum esse putemus, vec vulgare facinus, quod tum ad oraculum patratum est. Verùm ne, vt est in Empedoclis sententia, differere videar,

Annectens diuersa alijs fastigia summis,

Sermonum nec idem sectans iter: quæso sinite vt prima, suo congruentiq́; fine concludam. Iam enim ad eum re profligata peruenimus: audeamusq́; post multos & ipsi dicere Dæmonibus, qui opertis & oraculis præpositi sunt, deficientibus, ea pariter deficere: tum autem fugientibus aut demigrantibus, vires oraculorum cessare: deinde longo reuersis interuallo, vt instrumenta sonare, quod præstò sint, qui tractent & vtantur.

tur. Cum ista Cleombrotus disseruisset, Heracleon, Nemo hîc, inquit, superstes adest è profanis nec initiatis: nemo, cuius sententia de Dijs cum nostra cohærescere non posit: ipsi modò demus operam, ne inepta & magna principia imprudentes in disputatione posuisse videamur. Et Philippus: Rectè tu quidem, inquit: sed cuius te tandem maximè eorum, quæ Cleombrotus posuit, pudet ac piget. Hîc Heracleon, Nempe oraculis, inquit, non Deos, quos à rebus terrenis immunes & liberos esse decet, sed Dæmonas Deorum ministros præsidere, bellè mihi dici videtur: verùm Dæmonibus istis, abruptè propè dixerim ex Empedoclis versibus, offensiones, calamitates, errationes diuinitùs inferre, ad postremum mortales, vt homines decernere, maioris aliquando audaciæ & barbariæ existimo. Tum Cleombrotus Philippum interrogauit, Ecquis adolescens ille, & cuias? auditoq; nomine & ciuitate: Minimè verò nos, inquit, imprudentes, ô Heracleon, in isto sermone absurdo versamur: sed fieri non potest, vt quis in magnis rebus sine magnorum institutione principiorum fidem & probabilitatem opinione consequatur. Quin tute potiùs ipse imprudenter, quod concedis, id tollis? nam qui esse Dæmonas fateris, cum tamen neq; improbos, neq; mortales esse censeas, iam hoc ipso ne Dæmonas quidem tueris. Quid enim

inter

inter Deos & Dæmonas intererit, cum, si natu- ram spectemus, interitus: si virtutem, perturba- tionum atque peccatorum sint expertes? Cum quid ad hæc Heracleon posset, tacitus secum co- gitaret, ad eum Philippus: Atqui maleficos, in- quit, Dæmonas esse, mi Heracleon, non solùm Empedocles scriptum reliquit, verùm etiam Pla- to, Xenocrates, Chrysippus: sed & Democri- tus, cùm salutares & faustas imagines sibi pre- cibus optat, satis indicat alias se importunas & diras nouisse, quæ animi quadam propositione appetitioneque præditæ sint. De Dæmonum porrò obitu narrationem quandam de homine nec stul- to nec vano accepi. nam Aemiliani Rhetoris, ex quo nonnulli etiam vestrûm hoc audierunt, Epi- therses pater fuit, municeps meus, Grammaticæ professor: is narrabat cum aliquando Italiam cogitans nauigium conscendisset, quod non so- lùm mercium magnam vim, sed vectorum etiam magnam turbam ferret, sub vesperam ad Echi- nadas insulas penitus flatum siluisse, nauique in sa- lo fluitante, & tandem ad Paxas delata, pluri- mis tum vigilantibus, multis etiam post cœnam compotantibus, è Paxis repente vocem auditam esse cuiusdam, Thamum inclamantis, ita vt ad- mirarentur. Erat autem Thamus Aegyptius gu- bernator, multis, qui in naui erant, nomine igno- tus. Bis igitur inclamatum siluisse, tertium vo-

canti,

canti, paruisse: illum maiore vocis contentione imperasse, vt cum ad Palodes peruectus esset, Pana magnum mortuum esse nuntiaret. Hoc audito Epitherses consternatos omnes stupore dicebat: cumq; deliberarent, quod imperatum erat, faciendũ esset necne, hac de re sic Thamum censuisse, si flatus spiraret, silentio prætereuehendum esse, sin à ventis esset eo in loco quies & tranquillitas, quod audierat, esse prædicandum. Igitur ad Palodes perlatis, cum aura nulla esset, nec vnda, prospectantem è puppi Thamum in terram, exclamasse vt audierat, Pana magnum esse mortuum: continuoq; cum vixdum finijsset, secutum esse ingentem non vnius, sed multorum gemitum admiratione mixtum: & quod multi affuissent, narrabat rei famam celerrimè dissipatam esse Romæ, Thamumq; à Tiberio Cæsare accersitum: Tiberium verò vsq; adeò huic rei fidem adiunxisse, vt quis ille Pan esset, interrogaret & quæreret. Doctos autem homines, quos circum se frequentes habebat, censuisse, Pana eum esse, qui ex Mercurio et Penelope natus esset. Atq; hæc quidem Philippus, quorundã etiam, qui aderant, memoria attestante, qui de Aemiliano sene se audiuisse dixerunt. Demetrius autẽ narrauit earum insularũ, quæ sunt propter Britanniam, plerasq; desertas & sparsas esse, quarum nonnullas Dæmonibus & heroibus esse dicatas;

sese

ſeſe autem cognoſcendi viſendiq́ causſa Imperatore mittente nauigaſſe ad vnam deſertis proximam, paucis habitatam cultoribus, quos Britannis ſacroſanctos et inuiolatos omnes eſſe: non multò autem poſtquam eò veniſſet, fœdam celi perturbationem, & prodigioſam tempeſtatem eſſe coortam: procellas in abruptum lapſas cecidiſſe, ardentium fulminum iactus fuiſſe, quibus ſedatis Inſulanos dixiſſe, aliquem è præſtantioribus interiiſſe. Nam vt lucerna dum accenditur, noxia nemini eſt, dum extinguitur, multis tetrum odorem afflat: ſic animos magnos, dum accenduntur, propitios et innoxios eſſe: dum extinguuntur & intereunt, ſæpenumerò, vt modò, ventos & procellas miſcere, interdum peſtilenti lue celum inficere. Iam verò illic inſulam quandam eſſe, in qua Saturnus carcere clauſus à Briareo cuſtodiatur ſopitus, ſomnum enim illi pro vinculo eſſe: multos autem ei Dæmonas eſſe circum pedes atq́ ſeruos. Tum Cleombrotus: Ipſe etiam talia quædam, inquit, commemorare poſſim: nunc ſatis eſt propoſito nihil repugnare: neq́ impedimentum ſic ei vllum afferri: Quanquam non me latet, inquit, Stoicos non ſolùm mecum de Dæmonibus ſentire, ſed etiam in tanto Deorum populo, vnum ſempiternum & immortalem alios natiuos et interituros exiſtimare. Nam Epicureorum irriſiones & cachinnos nihil

moror,

moror, quibus etiam contra prouidentiam, fabulam appellantes, abutuntur. Nos contrà fabulosam potiùs infinitatem dicimus, quæ mundum, in tanta eorum innumerabilitate, Dei procuratione nullum administratum habet, sed omnes fortuitò & temere genitos atque coagmentatos. Quod si in Philosophia locus risui est, profectò ridendi sunt, qui, vbi locorum imagines surdæ, cacæ, inanimæ, infinitis annorum curriculis maneant, emergentes & quoquo versum euagantes, tum autem partim è viuis, partim iampridem crematis aut putridis emanantes, meras nugas & vmbras in rationem naturæ inducunt: qui tamen, si quis Dæmonas esse dicat, qui non solùm natura, sed etiam ratione incolumitatem & permansionem diuturnam habeant, ægrè ferunt. Hæc autem cum dicta essent, Ammonius, Rectè quidem, inquit, Theophrastus pronuntiasse mihi videtur. Quid enim vetat vocem recipere sanctißimam, maximeque philosophicam? Nam si reijcitur, multa, quæ euenire queunt, nec certa tamen argumentatione concludi possunt, euertet: sin ponitur, nihil quicquam, quod vel fieri, vel extare non queat, secum eliciet & trahet. Quod tamen solùm Epicureos audio afferre aduersus Dæmonas, quos Empedocles inducit, fieri non posse, vt si improbi & vitiosi sint, beatam longæuamque ducant vitam, cùm præsertim

caca temeritate vitium rapiatur, & in labefactantium impulsionem offensionemq́ incidat, stultum & ineptum est. Ista enim ratione Epicurus deterior Gorgia sophista: & Metrodorus Alexide comico videbitur. Nam iste quàm Metrodorus amplius altero tanto, ille quàm Epicurus plus sesquitertio vixit. Aliter enim firmam esse virtutem imbecillum vitium dicimus, non ad permansionem & dissolutionem corporis referentes: quando & in animalibus tardi multa animi & stupidi, multa intemperantiæ & petulantiæ dedita, diuturnioris & viuacioris sunt vitæ, quàm intelligentia & callida. Itaque Deo non rectè æternitatem tribuunt ex cautione & repulsione offensionum. In eius enim, quod beatum est, natura, mali & interitus immunitas, sine sollicitudine vlla inesse debuit: sed in absentes declamare, animi fortasse non ingenui neç æqui esse videatur. Proinde Cleombrotus orationem illam de migratione & fuga Dæmonum, à qua aberrauit, repetat. Tum Cleombrotus. Atqui mirer, inquit, profectò, nisi ijs, quæ ante dicta sunt, ineptior vobis esse videatur: tametsi naturæ rationem sequitur, eiusq́ primordium à Platone profectum est, qui, etsi non disertè pronuntiauit, sed timidè ex opininatione quadam exili & obscura, velut per ænigma, suspicionem iniecit, tamen magnis etiam aliorum Philosophorum

phorum clamoribus exagitatus & vexatus est. Sed quoniam fabulis & sermonibus temperatus crater in medio positus est, & beneuolentiores quis auditores nactus, hos fortasse sermones, vt peregrinam pecuniam probauerit, haud equidem verebor vobis id gratificari, quod de barbaro homine audiui, quem ad mare rubrum semel quotannis cum hominibus colloquentem, reliquo tempore cum agrestibus Nymphis & Dæmonibus, vt ipse dicebat, commorantem, multis erroribus, magna indicij mercede, vix tandem repertum conueni, ad sermonem ab eo admissus & comiter exceptus. Erat autem ille quidem omnium, quos vnquam viderim, specie formosissimus, & singulis semel mensibus quendam herbæ fructum medicatum & amarum gustans, se sine vlla valetudinis tentatione tolerabat: idem multas linguas excercebat, ac mecum magnam partem Doricè loquebatur quodam penè carmine, eoq; loquente mirifica odoris suauitas ex ore toto loco spargebatur. Ac reliqua quidem doctrina & eruditio semper aderat, ceterùm ad vaticinationem omnibus annis semel afflabatur, & ad mare descendens, fata prædicebat, eò conuenientibus dynastis, regumq; scribis, deinde discedentibus. Ille igitur diuinationem ad Dæmonas referebat, & quod Delphi narrant, iucundissimum ei erat,

 nihilq;

nihilq́; , quod de Libero patre homines hîc loquuntur , vel ſacris operantur , ignorabat . Sed & iſta magnos eſſe Dæmonum caſus dicebat , & illa quæ de Pythone traduntur. Nec verò percuſſori nouem annorum exilium ad Tempe fuiſſe , ſed eum huius orbis ſolum alio orbe mutaſſe , & illinc nouem magnorum annorum anfractibus purgatum, & verè Phœbum, id eſt, mundum reuerſum, oraculum, quod interea à Themide cuſtodiebatur , accepiſſe. Eiuſdem generis eſſe res Typhonis & Titanum. Dæmonum enim contra Dæmonas fuiſſe pugnas : mox eorum , qui victi fuerant , fugas eſſe ſecutas , & à Dijs irrogata ijs ſupplicia, qui talia deliquerant, qualia in Oſirin Typhon , in celum Saturnus commiſiſſe fertur : qui aut obſcurius honorantur , aut quia in alium orbem demigrarunt, prorſus obſoleuerunt. Nam & Solymos Lycijs finitimos audio Saturnum eximiè coluiſſe, verùm poſteaquam cæſis eorum principibus , Arſalo , Dryo , Troſobio, profugit , & quocunq; tandem terrarum conceſſit , (neq; enim dicere habent) eos Saturnum negligere cœpiſſe : Arſalum autem, Dryum, et Troſobium ſæuos Deos appellaſſe, & in eorum nomen publicè priuatimq́; execrationes concipere ſolitos eſſe. Multa eiuſdem modi ſumi poſſunt ex ijs, quæ de Dijs feruntur. Nec verò, ſi vſitatis Deorum vocabulis Dæmonas aliquos afficimus , mirandum

randum esse hospes dicebat. Cui enim Deo attributus quisque est, & à quo potentiam & honorem habet, eius se nomine vocari gaudet. Nam & in hominibus alius Iouius est, alius Athenæus, id est, Mineruius, alius Apollonius, alius Dionysius, id est, Liberalis, alius Hermæus, id est, Mercurialis. Ac nonnulli quidem, quanquam fortuitò, rectè tamen sunt appellati: multi tamen non aptè, sed perperam ex Deorũ vocabulis nominati sunt. Cum tacuisset Cleombrotus, eum sermonem admirari omnes cœperunt: cumque Heracleon rogasset, ecquid hæc Platonem attingerent, & ecquonam modo is huic rei primordium dedisset, hîc Cleombrotus, Probè tu quidem meministi, inquit: nempe quod mundorum infinitatem protinus improbauit, verùm de eorum certa definitaque multitudine dubitauit: & qui numero ad quinque de singulis elementis singulos constituerent, credibilitatem eis concessit, sese tamen in vno tenuit. Idque Platonis proprium videtur esse, cùm alij tantopere multitudinem reformident: proinde quasi eos, qui materiam vno mundo non definiant, sed excurrant, statim interminata asperaque infinitas excipiat. Tum ego, Hospes ne ille, inquam, item vt Plato de mundorum numero definiebat, an verò toto consuetudinis tempore hac de re eum non conuenisti, neque quid sentiret, tentasti? Egóne Cleombrotus, si nihil,

inquit, aliud, non hac in re ſaltem diligens & ſedulus auditor eſſe debui, præſertim cùm ſe ſic facilem præberet & traderet? Ceterùm ille neque infinitos mundos, neq; vnum, neq; quinq; eſſe dicebat, ſed centum octoginta tres, eos ſerie collocatos, vt trianguli formam efficiant, cuius ſingula latera ſexagenos habeant mundos, qui reliqui tres ſunt, ſingulos angulos obſideant: eos porrò inter ſe deinceps contingere, ac velut in chorea leniter ſe torquere. Aequor autem trianguli communem eſſe omnium focum, & campum veritatis vocari, quo in loco rationes, formæ, exemplaria cuiuſq; rei genitæ & gignendæ immobilia ſint poſita: cumq; ea circundet æui æternitas, labentem eius in mundos tanquam defluxum tempus eſſe: arbitros autem & ſpectatores eſſe decies milleſimo quoq; anno humanos ſemel animos earum rerum, ſi honeſtè vitam egerint. Quin auguſtiſsimas hîc ceremonias illius ritus ac ceremoniæ, veluti ſomnia quædam eſſe: ac propter illius loci pulcritudinem, aut certè fruſtra, homines de litteris commentari philoſophariq; memorabat. Iſtos, inquit, his de rebus explicatus diligenter audiebam, cùm interim, vt in ſacris & initiatione aſſolet, nullam certam rationis concluſionem, nullam probationem afferret. Hic ego Demetrium appellans, Cedo ſis, inquam, verſus procorum in arcus tractatione Vlyſſem

lyssem admirantium: quos vt suggessit, Enimuerò, inquam; eos in mentem mihi venit de hospite vsurpare: Ille quidem venator erat, furaxq́; decretorum rationumq́; variarum, vt litteras multùm peruagatus, nec Barbarus natione, sed Græcus multa Græcorum eruditione tinctus. Eum quidem certè mundorum numerus planè indicat, qui nec Aegyptiorum est, nec Indorum, sed Dorum ex Sicilia, ab homine Himeræo Petrone profectus, cuius libellum non sanè legi, atq; haud scio an extet: Hippys tamen Rheginus, cuius Phanias Heresius meminit, istam narrat Petronis opinionem atque rationem, centum octoginta tres esse mundos mutuò se elemento tangentes. Sed quid elemento tangere vocet, neq; declarat, neq; aliam probabilitatem vllam adhibet. Excipit Demetrius, &, Ecqua verò, inquit, istis in rebus credibilitas esse possit, cùm Plato, etsi nihil aut consentaneum aut credibile afferebat, tamen planè eam opinionem euerterit. Et Heracleon: Atqui vos, inquit, Grammaticos audimus ad Homerum opinionem istam referre. Quod eum dicatis vniuersitatis distributionem in quinq; mundos fecisse, celum, aquam, aërem, terram, olympum: quorum duos communes reliquerit, terram omnium inferorum, olympum omnium superorum, tres interiectos tribus Deis attribuerit. Similiter Plato videtur pulcherrimas

& primas corporum formas & figuras, vniuersorum dißimilitudini distribuens, quinq; mundos vocare, mundum terræ, aquæ, aëris, ignis: vltimum hos continentem & arcentem dodecaëdri mundum, longè lateq; diffusum, & volubilem; vt figuram animorũ volubilitati & motui aptam ac decoram, reddidit. Tum Demetrius: Quorsum, inquit, in præsentia Homerum citamus? fabularum enim plus satis est. Plato autem plurimùm ab eo abest, vt quinq; illas mundi dißimiles naturas, quinq; mundos appellet: atq; vbi eos oppugnat, qui infinitos mundos esse statuunt, singularem eum & vnigenam Deoq; charum, ex tota materia corporea integrum & perfectũ, seipsoq; contentum, esse procreatum dicit. itaq; iure quis miretur, quî factum sit, vt cùm verum ipse dixerit, incredibilis tamen & ratione carentis sententiæ alijs auctor fuerit. Nam qui mundum vnum non teneat, is quodammodo caussam argumentumq; eius rei habeat vniuersi infinitatem: qui tot circumscriptè statuat, nec plures quinq;, nec pauciores ponat, omnino præter rationem, fidemq; faciat: nisi, ad me conuersus inquit ille, tu forsan quid ad hæc? Tum ego: Siccine, inquam, placet omissa ista de oraculis instituta disputatione, vt iam profligata & confecta, aliam assumere? Minimè verò, inquit ille, omissa, sed hac tamen non prætermissa, quæ tanquam

manum

manum nobis inijcit. Neq; enim immorabimur, sed eatenus attingemus, quoad probabile aliquid eliciamus: deinde mox ad institutū reuertemur. Tum ego: Primùm, inquam, quæ mundorum infinitatem prohibent, ea quo minus vno plures faciamus, nihil impediunt. nam vt in singulari, ita quoq; pluribus in mundis, diuinatio poterit extare, prouidentia, exiguus fortunæ interuentus, in plurimis maximisq; rebus ordo & constantia, ortus præterea & commutatio, quorum nihil in infinitione potest esse. Deinde consentaneum profectò magis est, nec vnigenam, nec soliuagum esse mundum. Nam cum probitate perfecta excellat, nullius certè virtutis indiget: minimè autem omnium iusticiæ & amicitiæ, quæ non solùm ipsæ pulcerrimæ sunt, verumetiam Dijs decoræ. nihil porrò frustra Deus aut inutile habere solet. Quare alij sunt foris Dij & mundi, in quos virtutibus illis in communitate & societate positis vtitur: neq; enim aduersum se aut aliquam sui partem, iusticia, gratificatione, bonitate quis vtitur: sed aduersum alios. Quamobrem verisimile non est, mundum hunc amicitiæ, vicinitatis, coniunctionis expertem, in infinita inanitate tanquam fluitare: cum præsertim naturam videamus singula generibus & formis, tanquam vasculis & seminū folliculis, continere. Nihil enim in rerum natura solitarium vnumq;

numero reperias. Neq; verò communis alicuius rei ratio esse, neq; communis appellationem adipisci potest, quæ non communiter, quale aliquid est, sed propriè declarat: atqui mundum negant esse communiter qualem. Ecquo igitur tandem pacto qualis sit ex dissimilitudine, quæ mutuò intercedere cum aliis cernatur, qui sibi vni cognatus atque vnius modi, talis esse procreatus agnoscitur? Nam si neq; homo singularis, neq; equus est in rerum natura, neque stella, neque Deus, neq; Dæmon, quid vetat non vnicum in natura mundum, sed plures extare? Etenim qui affert in eo vnicam esse terram, vnicum mare, quod promtum & perspicuum est, non videt, res esse aliquas, quæ partium similitudine censeantur. Terram enim in partes eiusdem nominis diuidimus, & mare: at mundi partes non item mundus vocantur, cùm ex diuersis naturis sit coagmentatus. Nam quod nonnulli tantopere formidant, atque ideo vniuersam materiam in hunc mundum consumunt, ne, si quid foris eius reliquum sit, impulsionibus & plagis huius coagmentationem labefactet & disturbet, temerè formidant. Plures enim si mundi sint, ac priuatim cum sua quisq; substantia & materia modum & terminum certum definitumq; sortiatur, nulla vacabunt tanquam reliquiæ vel ordinis vel descriptionis expertes, quæ extrinsecus inferantur.

tur.

tur. Quippe cum cuiusq; ratio materiæ contributæ compos atq; moderatrix, nihil erumpere & euagari in alium, nec ex alio in se sit permissura: præsertim cum eorum turbam nec interminatam nec infinitam habeat natura, neq; motum temerarium & inordinatum. Quod si quid ab alio ad alium permanet, id cognatum blandumq; est, & cuiq; accommodatum miscetur, vt siderum fulgor & mutua temperatio: tum autem beneuolo conspectu inuicem se mundi intuentes oblectantur, & Deis plurimis & optimis vnumquenq; incolentibus, congressus & inuitamenta conciliant. Nihil enim horum fieri non potest, nihil horum fabulosum est, nihil horum à ratione alienum. nisi fortè quis Aristotelis decreta veretur, vt naturalia: quod cum, vt ait, corporum quodq; suum propriumq; obsideat locum, necesse sit terram vndique ad medium ferri, quam humor, suopte nutu leuioribus subsidens, inundet. Quocirca si plures sint mundi, futurum, vt multifariam terra igni sit & aëre superior, multifariam inferior: similiter vt in alijs aër & aqua in naturali sede consistant, in alijs minimè: quod cum factu sit nefas, vt censet, neq; duos, neq; plures mundos esse putat, sed hunc vnum ex vniuersa materia compositum, ita natura collocatum, vt corporum dissimilitudini conuenit. Verùm id credibilius quàm verius

dictum esse videtur. Sic enim, mi Demetri, rem considera. Cùm corporum partim ad medium & deorsum ferri dicit, partim à medio & sublime, partim circum & in orbem, cuius tandem comparatione medium sumit? non enim inanis, quod de eius sententia nullum est, & de quorum est, medium tamen non habet, vt nec principium, nec extremum. Nam hi sunt termini, cùm infinitas sit interminata. Quòd si quis eum oratione cogat audere infinitum inanc fateri, ecqua in eo tamen motionum differentia corporib. cieri possit? Neq; enim in inani corporum vis inest, neq; corpora impetum aut propositum habent, quod medium appetat, & eò vndiq; contendat: verùm inexplicabile est intellectu, corpora inanima ad incorporeum & indifferens ferri, & vel ex se ipsa cieri, vel ab illo trahi & allici. Relinquitur igitur medium, non loci ratione, sed corporis dici. nam cùm mundus hic ex plurimis diuersisq; corporibus vna continuatione & consensione cohæreat, dißimilitudo alias atq; alias motiones necessariò ciet: quod vel ex eo perspicuum est, quia, quorum natura immutatur, eadem quoq; protinus locum commutant. Quippe cùm dißipatio materiam à medio subuolantem circùm distribuat, concretio atq; densatio pessum deprimat, in mediumq; compellat: qua de re pluribus hîc differendum non est. Quam enim cunq; quis ista-

istarum affectionum & mutationum caussam effectricem & tanquam architectam esse statuet, ea sanè mundum quemq; in suo statu continebit. Singulis enim suum erit mare, singulis sua terra, cùm suum quisq; medium habeat, mutationes, affectiones, naturam, potestatem, quæ eodem in statu quemq; tueatur atque conseruet. Quod enim extra est, siue nihil excedit, siue immensa infinitas patet, medium, vt dixi, præbere non potest: at verò si multi mundi sint, suum quisq; medium habebit, vt proinde motus sit proprius aliis eò, aliis inde, aliis circum id, vt ipsi partiuntur. Qui autem postulat, vt in mediorum multitudine, omnium vndiq; ponderum momenta in vnum depellantur, nihil ab eo discrepat, qui in tanta hominum frequentia, in vnam venam vndiq; omnem sanguinem confluere debere censeat, vnaq; membrana omnium cerebrum contineri, nefas videlicet arbitratus, si non omnia quæ natura nostris in corporibus solida sunt, vnam obtineant regionem, vicissimq; mollia vnam sedem. Nam & iste ineptus sit, & ille insulsus, qui molestè ferat, quod quæ integra sint, suas habeant partes situ naturali & ordine collocatas. Illud enim stultissimum esset, si quis diceret aliquem esse mundum, qui lunam ita locatam haberet, vt si in calcibus homo cerebrum gereret, cor in temporibus. Sed qui multos faciunt

ciunt mundos interuallis inter se disiunctos, si eadem opera totis illis & integris sic disiunctis partes dirimant & distribuant suas, improbè non faciant. Nam cuiusq; terra, mare, celum, ita vt naturæ conuenit, posita erunt: tum supera, infera, ambitum, medium, non alterius collatione, neq; extrinsecus habebit, sed intra se quisq; suiq; comparatione. Quem enim extra mundum lapidem nonnulli fingunt, is non ferè vllam status aut motus facultatem affert. Quo enim modo aut grauis insistet, aut ad mundum, vt reliqua pondera, feretur, cum nec pars eius numeretur, nec ei sit contributus? Terra autem, quæ in alio mundo colligata & constricta teneatur, dubitare non oportuit, quî fiat vt huc non suo pondere abrupta transferatur, præsertim cùm videant naturam & firmitatem, qua quæq; partes continentur. Quòd si non ex ipso mundo, sed extrinsecus supera & infera sumemus, in easdem difficultates, in quas seipse Epicurus, nos etiam induemus, qui quidem omnia indiuidua corpuscula in regiones pedibus subiectas detrudit: proinde quasi aut inane pedes habeat, aut in infinitate quicquã, quod supra subterq; sit, cogitare possimus. Itaq; mirari Chrysippũ licet, atq; adeò quærere, quid ei venerit in mentem, vt diceret mundum in medio locatum esse, eiusq; naturam vsurpato ex æternitate medio loco, maximè constabilitam

litam & confirmatam esse ad permansionem & velut incorruptam quandam perpetuitatem. Ista enim lib. quarto περὶ δυνατῶν, id est, de eo quod fieri potest, dicit: cùm medium loci infiniti non rectè somniet, insulsamq́; permansionis mundi caussam ab eo medio, quod nullum est, repetat: præsertim cum alibi sæpè dixerit naturam ijs motibus, quibus aut ad medium suum, aut à medio suo cietur, tanquam dispensari atque contineri. Iam verò reliqua, quæ Stoici obijciunt, rogantes, ecquonammodo fatum vnum, vna prouidentia mansura sit, ac non potiùs multi Ioues futuri sint in mundorũ multitudine, quis pertimescat? Primùm enim si multos esse Ioues ineptum est, an non obsecro, quæ ab eis dicuntur, multò ineptiora erunt? Nam Soles, Lunas, Apollines, Dianas, Neptunos in infinitis mundi conuersionibus infinitos faciunt: Deinde cur necesse est multos esse Ioues, si multi mundi sint, ac non potiùs in vnoquoq; Deum quendã principem ac præsidem totius summæ esse, mente et ratione præditum, cuiusmodi est, qui apud nos omnium dominus & pater vocatur: aut quid vetat Iouis prouidentiæ & fato omnes obtemperare, eumq; vicissim omnes lustrare atque moderari, omnibus principia, semina, rationes eorum, quæ gerantur, largientem? Non enim hic vnum sæpè corpus è deiunctis corporibus coaceruabitur, velut

concio,

concio, excercitus, chorus, quorum in quoq; & vita & intelligentia & disciplina insit, vt Chrysippus censet, & in vniuersitate decem vel quinquaginta, vel centum mundi, qui vna vtantur ratione, ad vnumq; principium pertineant, inesse non poterunt: immò verò descriptio talis & designatio inprimis è Deorum dignitate fuerit. Quippe cùm minimè deceat, vt examinis duces, item Deos nunquam extra prodeuntes inducere, nec sepimento quodam materiæ clausos, immò verò circumuallatos tenere: velut isti Deos, cùm aëris certos quosdam habitus faciant, aquæ & ignis certas quasdam potestates credant in ipsis fusas, pariter cum mundo & generant & exuunt, non tamen solutos & liberos, vt aurigas & gubernatores, sed vt signa suæ basi affixa, & tanquam adplumbata cohærescunt, sic in corpoream molem inclusos habent, & tanquam cuneolis quibusdam iniectis illigatos, tandiu cum ipsa consociatos, dum interitus, dissolutio, vniuersaq; commutatio sequatur. Illa verò ratio est, vt existimo, & præclarior & magnificentior, vt Tyndaridæ tempestate iactatis opem ferunt, aduentu suo statim violentiam ponti præcipitesq; ventorum flatus mulcentes, cùm tamen haudquaquam vnà nauigent & periclitentur, sed salutares sospitesq; superueniant: sic Deos remoto omni herili imperio liberos suiq; iuris, aliàs alium

subire

subire mundum spectaculi voluptate captos, & cum ipsa natura ad regendum conspirantes. Nam Homericus Iupiter non admodum longè oculos à Troia in Thraciam deflectit, & Nômadas Istrum accolentes: at verus Iupiter honestas habet & decoras multis in mundis vices, non in vacuum infinitum extra intuens, nec de seipso, nulla autem alia de re, vt nonnulli arbitrantur, cogitans: sed plurima Deorum & hominum opera, motus astrorum & cursus, quorum statæ sunt conuersiones, aspiciens. Nec enim Deus à mutationib. odio quodam abhorret, sed si quid ex ijs, quæ sub oculos cadunt, augurari licet, celestibus vicißitudinibus & conuersionibus vehementer oblectatur. Quo fit vt infinitas modis omnibus amens sit & inconsiderata, nusquamq́ Deum adhibeat, verùm in omnib. rebus fortuna & temeritate vtatur: sed mihi in definita mundorũ multitudine & numero procuratio & prouidentia nullum habere munus illiberalius nec laboriosius videtur, quàm ea, quæ vni implicata est corpori et innexa, quod infinitè aliter atq; aliter interpolare, instaurare, renouareq́; soleat. Quæ cùm dixissem, finem feci. Hîc Philippus non multò pòst, Equidẽ istis, inquit, de rebus, vtrúm ne ita sit an secus, nihil affirmare ausim: sed si Deum extra vnum educimus mundũ, cur quinq; solùm mundorum, non plurium effectorem eum

molitoremq́; faciamus, & quæ huic numero cum ea multitudine ratio intercedat, libentius intelligam, quàm quo consilio hic ei consecratum sit. Neq; enim triangulus est, aut quadratus, neq; perfectus, aut tessellatus, neq; vllam aliam ostendit elegantiam ÿs, qui talia amplectuntur & suspiciunt: illa autem ab elementis profecta ratio, quam subobscurè Plato ipse innuit, omnino intellectu difficilis est, nullumq́; argumentum præ se fert, quod eum induxerit, vt diceret, quemadmodum quinq; corpora angulorum, laterũ æquorum æqualitate comprehensa in materia generantur: item quoq; æquum esse protinus totidem mundos ex ÿs effici. Tum ego, Enimuerò Theodorus, inquam, Solensis explicans ea, quæ apud Platonem mathematica sunt, non malè eam rationem videtur hunc in modum tractare: Pyramis, octaëdron, icosaëdron, dodecaëdron, quæ prima Plato ponit, cùm omnia pulcra sunt, & commensione proportionum et æquabilitate, tum nihil naturæ ÿs præstabilius, nec aliud quicquam simile relictũ est, quod vel condat vel coagmentet: nec tamen sunt omnia vnam coagmentationem sortita, nec similem originem habent, sed omnium minima est & tenuißima pyramis, maximum & partib. numerosißimum dodecaëdron. De reliquis duobus icosaëdron multitudine triangulorum maius est amplius duplo quàm octaëdron.

dron. Proinde ortum omnia habere simul ex vna materia nefas. nam tenuia, parua, & tanquam fabricatione & constructione simpliciora, prima molienti fingentiq́ materiam parere, & effici necesse est, & ante ea oriri quæ partibus grandioribus integrata & corporatiora sunt, quorum è numero molitionem operosiorem habentiū, est dodecaëdron. Ex quo efficitur esse corpus primum solam pyramidem, aliorum nullum, vt quæ natura sint ortu posteriora. Huius ergo incommodi remedium præstò est, materiæ distributio, & partitio in quinq́ mundos. Alibi enim pyramis, prima in lucem prodit, alibi octaëdron, alibi icosaëdron: ex eo autem, quod antè extiterit, reliqua deinceps originem ducent, cùm vicissitudo quædam eueniat, omnibus in omnia concedentib. per partium concretionem & dissipationem, quemadmodum ipse Plato, omnia ferè percensens, declarat, nobis breuiter didicisse satis erit. Quoniam aër ignis extinctione nascitur, vicissimq́ attenuatus de se ignem edit, in vtriusque tanquam seminario, & affectus & mutationes spectandæ sunt. Seminarium autem ignis est pyramis, ex viginti quatuor primis triangulis: aëris octaëdron ex iisdem quadraginta octo. vnum ergo gignitur aëris elementum è duob. ignis commistis atq́ cohærentibus: contrà aër minutatim dispertitus, in duo ignis corpora dissipatur, rur-

ſumq; compreſſus & in ſe conſidens, in humorem abit: vt in omnibus, quod prius extat, ſemper facilem alijs ex mutatione originem ſuppeditet, nec vnum ſit tantùm, quod primum habeatur, ſed omnibus eiuſdem nominis ſocietas ſeruetur; cùm aliud in alio corpore anteceptam quandam & principalem originis ſuæ vim obtineat. Tum Ammonius, Hîc quidem, inquit, & pro ſua virili & ſplendidè Theodorus elaborauit: veruntamen mira ſunt, ni ſe ſumtiones, quibus vſus eſt, mutuò euertere videantur. Cenſet enim eodem tempore illa quinq; nequaquam componi, ſed vt tenuiſsimum quicq; eſt & minimi negotij ad coagmentandum, ita ante alia in lucem prodire: deinde tanquam conſequens ac non repugnans ponit, non omnem materiam primùm, quod ſimpliciſsimum eſt & leuiſsimum, proferre, ſed nonnunquam ea, quæ ponderoſa ſunt & partibus numeroſa, è materia prima ad ortum emergere. Ad hæc cum quinq; prima corpora ſubſint, ac totidem ideo mundi eſſe dicantur, in quatuor ſolis fidem facit, teſſeram, vt in calculorum luſu ſubducit, cum teſſera in illa ſuapte natura mutari non poſsit, nec illis, vt in ipſam mutentur, poteſtas ſit, quòd trianguli non ſint eiuſdem generis. Commune enim omnibus illis ſubijcitur ſemitriangulum, huic ſingulare ſoli iſoſceles, quod cum ſemitriangulo nulla copulatione temperationeq;

tioneq́; coniungi poteſt. Igitur ſi, cum quinq; corpora prima ſint, totidemq́; mundi, teſſera in quoq;, vbi prima nata eſt, principatum originis habet, nullum aliorum exiſtet: quippe cum in illa commutari teſſera non poßit. Omitto quòd dodecaëdri, quod dicitur, elementum aliud facit, non illud Scalenum, ex quo Pyramidem, octaëdron, icoſaëdron Plato componit. Itaq; ridens Ammonius, Aut iſta tibi ſunt, inquit, diluenda, aut de communi iſta quaſtione proprium aliquid dicendum. Atq; ego, nihil, inquam, in præſentia credibilius, quod dicam, habeo, verùm ſatius fortaſſe ſit in diſquiſitionem vocari, ſuam quàm alienam opinionẽ præſtantem. Rurſus igitur iam inde ab ipſo exorſus capite dico, naturæ cùm ſubſint duæ, altera quæ ſenſui opinionem ſui affert, ortu & interitu mutabilis, atq; vltrò citroq́; variè commeans, altera ratione & intelligentia comprehenſibilis, quæ vna & eadem ſemper eſt, permirum ſit ſodes, cum illa, quæ ratione ſapientiaq́; continetur, diſpertita ſit, & in ſe dißimilitudinem habeat, ſi quis corpoream & patibilem cohærentem ſuoq́; nutu in ſe conuerſam non relinqui, ſed dirimi atq; diſtrahi indignè moleſteq́; ferat. Quippe cùm manentia quæ ſunt & diuina, arctiori ſe complexu tenere debeant, omnemq́;, quantum fieri poteſt, diuiſionem diſtractionemq́; fugere: & tamen vis alterius at-

tingens ea, quæ intelligentia continentur, maiores omni loci disiunctione & distantia, in ijs rationis & formæ dissimilitudines efficit. Quapropter Plato eos, qui vniuersum esse dicunt vnum, oppugnans, & id quod est, dicit esse, & idem & alterum, præterea motum & statum. Itaq; cùm ista, quinq; sint, profectò admirandum non est, corporeorũ illorum quinq; elementorum singula singulorum simulacra & imagines naturam esse molitam, non integra tamen neq; sincera, sed quodq; cuiusq; potestatis maximè particeps. Nam tessera planè status proprium corpus est propter æquorum stabilitatem & firmitatem: pyramidis autem igneam mouentemq; naturam in gracilitate laterum & angulorum acumine quiuis agnoscat: at dodecaëdri natura, quæ alias figuras complectitur, eius quod est imago in vniuersitate corporata extitisse videtur: è duobus reliquis icosaëdron alterius formam, octaëdron eiusdem adepta sunt, quorum vnum aërem, qui naturam omnem in sua specie continet, alterum aquam, quæ temperatione in plurima qualitatum genera conuertitur, edidit. Quamobrem si natura æquabilem tributionem omnibus in rebus postulat, verisimile est mundos quàm exemplaria, neq; plures, neque pauciores extitisse, vt exemplar quodq; in quoque principatus conditionem potestatemq;, quemadmodum habet in

corpo-

corporibus componendis, obtineat. Sed hæc ad illos oratio pertinet, quibus mirum esse videtur, quòd naturam ortu & mutatione variam in tot genera diuidamus. Nunc ad illud mihi omnes pariter animum attendite: è supremis vltimisq́; principijs, vno, inquam, & interminata dyade, hæc omnis deformitatis & perturbationis elementum, infinitas vocatur: illa autem vnius natura terminando & comprehendendo infinitatis inanitatem, à ratione vacuitatem, & interminationem informat, & vt appellationem in ijs, quæ in sensibus confidunt, demonstrationis comitem subeat & recipiat, vtique efficit. Quæ quidem principia primùm in numero cernuntur, atque adeo ne multitudo quidem numerus omni ex parte est, nisi tanquam forma, quicquid materiæ ex interminationis infinitate aliàs vberius, aliàs exilius inest, deciderit. Tum enim demùm quæq; multitudo numerus efficitur, cùm vnitate terminatur. Sin vnitas tollatur, rursus omnia conturbans interminata dyas, numerum ad infinitatem immensitatemq́; redigit. Sed quoniam species non est materiæ labes & euersio, sed eius subiectæ conformatio & dispositio, necesse est in numero vtrunq; principium inesse: vnde prima & summa differentia & dissimilitudo extitit. Nam interminatum principium tanquam architectatur

numerum parem, velut principium melius imparem: in paribus autem prima sunt duo, in imparibus tria, ex quibus quinq; nascuntur, numerus compositione amborum communis, potestate impar. necesse enim erat, cùm plures in partes, id quod sensum pellit corporatumq; est, propter cohæsionem diuidatur alterius necessitate, neq; primum numerum, parem esse, neq; primum, imparem: sed tertium ex ijs conflatum, vt ab vtroq; proficiscatur principio, tum eo quod parem efficit, tum eo quod imparẽ: fieri enim non poterat, vt alterum ab altero discederet, cùm vtrunq; principij naturam & potestatem obtineat. Ambobus igitur copulatis præstabilius principium, interminatione, quæ dirimere solet, coërcita ac superata, corporeum quod est comparauit, & cùm materia vtrobique distraheretur, mediæ vnitatis interiectu, ne vniuersa bipertitò discederent, perfecit. Verùm mundorum quidem multitudo exorta est, ex eo quod in interminatione diuersum est & differens: multitudinem verò imparem eius, quod idem est & definitum, potestas extulit: huiusmodi porrò imparem multitudinem edidit, quod non longius naturam, quàm commodum esset, progredi permisit. Nam si quod vnum est, merum & purum fuisset, nullum prorsus materia discessum, secretionemq; haberet: nunc quia dissipante dyade admistum

est,

est, diuisionem & partitionem recipit, quæ illic impari parem cohibente instituit. Proinde ab antiquis πεμπάσασθαι numerare in consuetudine sermonis dicebatur, atq; arbitror πάντα, id est, omnia, à πέντε, id est, quinq;, deducta esse, non abs re, cùm præsertim pentas ex primis numeris integrata sit. Nam & alij numeri cum alijs multiplicati in diuersum numerum abeunt: at quinarius si pariter sumatur, decem perfectum numerum edit: sin impariter, se rursum procreat. Omitto quòd primùm è duobus primis quadratis quinarius constat, vno et quatuor: deinde quod cùm princeps tantundem, quantum duo eum antecedentes numeri, valeat, triangulum rectangulorum splendidißimum constituit: quòd deniq; princeps proportionem sesquialteram parit. Non enim ista proposito fortasse negotio conueniunt: verùm illud potiùs, hoc in numero vim inesse accommodatam ad diuidendum, eoq; naturam plurima partiri. Nam & quinque sensus poßidemus, & totidem animi partes, naturam, sensum, cupiditatem, iracundiam, rationem, & huius numeri in vtraq; manu digitos, & fœcundißimum semen quinq; partitum est. Non enim temerè proditum est, vllam mulierem plures quinq; vno vtero enixam esse, & Rheam Aegyptij quinq; Deos peperisse in fabulis narrant, quinque mundorum ex vna

materia procreationem obſcurè adumbrantes. In hac quidem rerum vniuerſitate terra quinq; cingulis, celum quinque circulis diſtinguitur, arcticis duobus, totidem tropicis, medio æquinoctiali: quinque ſunt etiam ſtellarum errantium ambitus, cum Sol, Lucifer, & Mercurius ſocia pariq; luſtratione verſentur. Sed & ipſa mundi conſtructio concentus eſt particeps, vt quod apud nos in fidibus intentum eſt in quinq; tetrachordorum collocationibus, ſummarum, mediarum, coniunctarum, diſiunctarum, ſuperlatarum: modulata quoq; totidem interualla ſunt, dieſis, hemitonium, tonus, ſeſquitonus, ditonum. Ita videtur natura magis delectari rebus omnib. quinis procreandis, quàm figura, vt Ariſtoteles cenſet, globoſa. Dicet aliquis, Cur, obſecro, Plato quinq; mundorum numerum ad quinque figuras retulit, cum dixit Deum in vniuerſi deſcriptione quinto corpore vſum eſſe? deinde cum de multitudine quæſtionem inducit, vtrum ne vnum, an quinq; genitos eſſe verè oporteat dicere, ecquamnam propterea ſuſpicionem præ ſe ferre videtur? nempe quòd, ſi eius informanda credibili coniectura ſententia eſt, conſentaneum id eſſe cernebat: cùm præſertim neceſſariò ſtatim motuum diſsimilitudo, comes ſit diſsimilitudinis corporum & figurarum illarum, quemadmodum ipſe docet, in concretionibus & diſsipationibus cum

cum rei mutatione locum etiam pariter commutari prædicans. Si enim ex aëre nascatur ignis octaëdro dissoluto, & in metas dißipato: aut vicißim aër ex igne in octaëdron coacto atq; compresso, fieri non potest, vt in pristina sede maneat, sed alias in oras fugit & rapitur, quicquid occurrit & obstat, oppugnans, atq; perrumpens. Atq; id quod tum euenit, illustrius etiam imagine quadam declarat: similiter atq; ea, quæ ventilabris & instrumentis ad triticum purgandum comparatis excutiuntur et euannantur, elementa dicens materiam mouentia, & ab ea vicissim agitata, similia semper ad similia accedere, aliamq; alijs sedem fuisse, vel antequam ab eis hæc rerum summa exornata & comta esset. Cum igitur tum sic affecta & constituta materia esset, vt par est illa affecta esse, vnde Deus abest, statim quinque primæ qualitates sua quæque momenta habentes, suopte nutu diuersæ ferebantur, non tamen omni ex parte puræ, nec sincerè mereq; secretæ, quod in omnibus rebus, quæ permistæ sunt, semper quod superatur, contra naturam, ea quæ superant, sequatur. Quocirca cùm alia alio mouerentur, pares corporum generibus partes distinctionesq; extiterunt: vna ignis non puri, ignea tamen forma: altera ætheris non liquidi, sed ætherea specie: alia nõ terræ per se meræ, terrena tamen forma:

sed

ſed vel maximè tamen aëris & aquæ natura promiſcua fuit, propterea quod, vt dictum eſt, alijs multis admixta generibus diſceſſerit. Materiam enim Deus locis, neq; diſcluſit, neq; diremit, ſed ipſam ſua ſponte diremtam, & in diuerſa euntem, cum valde inordinatam accepiſſet, proportionis & medietatis temperatione & moderatione ordinauit atque accommodauit. Deinde cùm rationem cuiq; vt præfectam cuſtodemq́; præpoſuiſſet, mundos totidem, quot erant prima corpora, condidit. Atque hæc quidem Platonis elegantiæ propter Ammonium nuncupata & dicata ſint. Ego verò de mundorum numero nunquam affirmauerim tot eſſe: tametſi eam opinionem quæ plures vno, nec tamen infinitos ponit, ſed certos atq; definitos, neutra earum à ratione alieniorem puto, cùm præſertim materiam natura diſsipabilem & diuiduam intelligam, neq; intra vnum conſiſtere, neq; ratione refragante in infinitos progredi poſſe. Quòd ſi quo alio in loco, hîc certè academiæ imprimis memores ex animis noſtris credulitatem detrahamus, fidemq́; firmam, vt in loco lubrico & periculoſo in infinitate ſola teneamus. Quæ cum dixiſſem, Demetrius, Rectè quidem Lamprias, inquit, ſuadet: multis enim modis Dij nos, non, vt Euripides ait, captionum, ſed rerum fallunt, cùm tantis de rebus velut ſcientiam complexi audemus

mus pronunciare. Sed referenda nobis oratiò est, vt idem ait, ad disputationem initiò susceptam. Quod enim dictum est, discedentibus & relinquentibus oracula Dæmonibus, vt artificibus instrumenta, ea & ignaua iacere & muta, maiorem quandam excitat disputationem, quænam caussa sit atq; vis, qua furoris instinctu afflatos, & visionum impulsione præsagos reddunt diuinos atq; diuinas. Nec enim fieri potest, vt desertionem caussam esse statuamus, cur oracula conticescant, nisi sciamus, quo pacto Dæmones ijs præsideant, atq; ea sua præsentia operosa & fatidica reddant. Tum suscipiens Ammonius, Aliud ne, inquit, arbitraris Dæmonas esse, quàm animos, qui de Hesiodi sententia circumeant aëre amicti? Quæ enim est hominis dissimilitudo cum homine, vel tragœdiam, vel comœdiam agente, mihi eam habere dissimilitudinem videtur animus cum animo, qui hac in vita corpore sit indutus. Non igitur aut mirandum est, aut à ratione abhorret, animos in animos incidentes, futuri visionem eis & imaginem obijcere: velut inter nos non omnia voce declaramus, sed & litteris, & solo tactu & aspectu, multa & præterita indicamus, & futura præsignificamus: nisi quid tibi Lampria videtur secus. Nuper enim ad nos cuiusdam sermone allatum est, te multa hisce de rebus Lebadiæ in peregrinis disseruisse,

ruisse, quorum tamen nihil auctor ille explorate certoq; memorabat. Atq; ego, Non sanè mirum, inquam: multorum enim eodem tempore negotiorum interuentus & occupationum, quæ propter oraculum et sacrificium incidebant, effecit vt sermo noster disiectus spargeretur, atque dißipatus. Et Ammonius, Atqui nunc, inquit, & auditores nactus es otiosos, & qui omni contentione remota, concertationisq; studio, venia autem, vt vides, & libertate omni sermoni data, ad exquirendum discendumq; parati sint. Eò me alijs adhortantib. cùm paululum reticuissem, Enimuerò nunc fortuna quadam, inquam, tute Ammoni, illi sermoni, qui tum habitus est, principium ingressumq; præbuisti. Nam si animi à corpore secreti, aut qui nunquam corporis participes fuerunt, de tua & diuini Hesiodi sententia Dæmones sunt, sancti, terricolæ, atq; hominum custodia, cur animos in corporibus inclusos ea virtute priuamus, qua dæmones futura prænoscere, & prænunciare possunt? Neq; enim verisimile est potestatem vllam aut partem animis corpore exutis accedere, quam antè non possederint, sed semper easdem habere: verùm dum corporibus immixti sunt, vitiosiores ac deteriores habere, partim etiam penitùs exiles & latentes, partim infirmas & obscuras, nec aliter quàm qui per nebulam aspiciunt, vel in humore mo-

re mouentur, in munere fungendo laboriosas atque tardas, magnam quandam eius, quod suum est, curam & recuperationem desiderantes, eius quod fallit, detractionem & purgationem. Quippe quemadmodum Sol, non cùm effugerit nubes, tum demùm splendore collustratur: sed semper luminosus est, tum autem nobis in nebula caliginosus apparet, & obscurus: Sic animus, non cum è corpore tanquam nube excesserit, diuinam vim vt aduentitiam acquirit; sed ea nunc quoque præditus, cæcus tamen quodammodo est: quod cum corpore mortali confusus atq; permistus sit. Neq; verò id admirabile, aut incredibile debet videri, cum si nihil aliud, in animo certè videamus, quantum opus memoria, quæ diuinationi è regione respondet, declaret præterita seruando atque custodiendo. præterita autem? immò verò præsentia. Nam quod fuit, nullum profectò est, nec vsquam extat, sed actiones, sermones, perpessiones, tempore tanquam fluctu rapiente, simul ac ortæ sunt, intereunt: at hæc animi vis, nescio qua comprehensione ea, quæ præsentia non sunt, viso quodam conformat, & tanquam in rerum natura ponit. Nam quod oraculum Thessalis de Arna editum est, dicere iubebat: Quis surdi auditus, quæ visio cæci: at memoria nobis surdarũ rerum est auditus, cæcarumq; aspectus. Quamobrem

non

non est, vt dixi, mirandum, animum, cùm quæ iam non sunt complectatur, multa quæ nondum facta sunt, antecapere: quippe cum hæc magis ei affinia sint, & ab his cognatione quadam & consensu afficiatur. In posterum enim incumbit, & se applicat, & à præteritis & finem adeptis, præterquam recordando sese remouet. Cum igitur hæc vis animis natura insita sit, etsi obscura & ad visorum informationem difficilis, tamen in nonnullis animis, tum insomnijs, tum in sacris efflorescit, & exuscitatur, cum vel corpus integrum ac purum est, vel temperamento quodam ad id apto viget, aut cum ratione & cogitatione relaxata, & à rebus præsentibus liberata & auocata, pars ea, quæ ratione vacat, & visis pellitur, in futurum intenta est. Non enim, vt Euripides ait, Bene qui conijciet, vatem hunc perhibebo optimum: sed hominem dicam non imprudentem, qui eius animi partis, quæ ratione prædita est, & probabili argumento ducit, viam sequatur: at verò illa animi pars, in qua diuinatio viget, tanquam codicillus, suapte natura, illiterata est, & rationis ac determinationis expers, quæ cùm fungendo visiones recipiat & præsentiat, sine ratiocinatione vlla futurum auguratur, cum à præsenti maximè recessit. Recedit autem, cùm ea est corporis temperatio & habitus, vt immutetur in eum, quem instinctum

affla-

afflatumq́; diuinum vocamus. Ac eo quidem modo sponte naturæ sæpe corpus constitutum & affectum est: at verò terra cùm aliarum multarum potestatum fontes hominibus aperit, qui partim mentem è sua sede & statu demoueant, morbos & lethum inferant, partim commodi sint, iucundi, vtiles, vt, qui experiuntur, sentiunt: tum verò diuinationis æstus & halitus diuinißimus & sanctißimus est, siue per aërem solus, siue cum humore scatente tollatur. Nam infusus corpori, insolitam quandam & inusitatam temperationem affert, cuius proprietatem liquidò explicare difficile est, multis tamen modis, vt de eo suspicemur & coniiciamus, ratio suppeditat. Verisimile est enim, calore & diffusione ab eo foramina quædam aperiri, in quibus vis insit, quadam impulsione futurum præsagiens: quemadmodum vinum excitatis vaporibus cùm alios multos impetus ciet, tum reconditos animi sensus & latentes detegit. Bacchatio enim & insania, vt Euripides ait, multùm diuinationis habet, cùm animus concalefactus & inflammatus timorem expulit, quem prudentia mortalis secum trahens, sæpe diuinum inflatum auertit, atq; restinguit. Non temere forsitan quis etiam dicat, vi siccitatis cum calore in corpus insinuantis, spiritum subtilem, ætherium, purumq́; reddi. Splendor enim siccus, vt Heraclitus ait,

animus est sapientißimus : at humor non tantùm oculos & aures obtundit, verùm etiam contagione sui, speculo nitorem, aëri suffusione sui, lucem eripit. Contra etiam fortasse fieri potest, vt spiritus refrigeratione & concretione, tanquam quadam ferri tinctura, pars illa animi, quæ præsagit in nobis, exoriatur, aciemq; ducat. Quinetiam vt stanno illiquefacto æs rarum & crebris foraminibus laxum, eadem opera simul astringitur atq; densatur, simul splendidius atq; nitidius redditur : ita nihil prohibet, à diuina illa aspiratione, quiddam affine & cognatum animis nostris habente, quæ laxa raraq; sint, expleri, & apta inter se contineri. Nam alia alijs accommodata sunt & idonea, velut purpuræ colorem faba, cocci nitrum, si misceantur, elicere & ducere videntur : atq;, vt Empedocles ait, Glaucus miscetur bysso crocus. De cydno quidem & sacra Apollinis secespita, quæ Tarsi est, te, Demetri, narrante, accepimus, ab illo fluuio ferrum illud valentius tergi, neq; alia aqua, quàm illa mundari : quemadmodum Olympiæ cinerem affingunt atq; obducunt aræ, aqua Alphei infusa glutinantes, cùm ex alio flumine id tentantes, cinerem cogere & agglutinare non poßint. Quamobrem mirandum non est, cum è terra multa effluant, ab his solis animũ furibundum reddi, & futuri imagines concipere : sed & sine contro-

uersia

uersia huic rationi fama suffragatur. Produnt enim vim eius loci tum primùm cognitam fuisse, cùm eò fortè fortuna pastor quidam incidisset, furentesq; voces edidisset, quibus primùm ab eis, qui aderant, contemtis, postea autem, quæ ille prædixerat, euentus fide testatis, admirationem esse sequutam: ac Delphorum eruditissimi, nomen quoq; hominis Coretam fuisse memorant. Mihi autem maximè videtur animus cum diuino anhelitu sic temperari atq; cohærescere, vt aspectus cum lumine consentiente atque congruente. Nam cùm oculus cernendi vi præditus sit, non tamen ad suum munus fungendum sine lumine aptus est: itidem ille tanquam animi oculus diuinationis particeps, re aliqua accommodata indiget, qua exacuatur & exuscitetur. Itaq; multi maiorum nostrorum Apollinem & Solem vnum & eundem Deum esse credebant: qui autem bellam illam & sapientem analogiam callent atque colunt, quam comparationem corpus cum animo, aspectus cum mente, lumen cum veritate habet, eandem esse in vi Solis proportionem cum Apollinis natura comparatam censebant, ab hoc, qui semper est, illum, qui semper gignitur, generari propagariq; existimantes. Sol enim in sensu, despiciendi vim accendit, promouet, & excitat: in animo diuinationem Apollo. Qui autem opinantur vnum & eundem

Deum esse, meritò Apollini & Terræ commune oraculum tribuunt, vt qui existiment, à Sole affectionem illam & temperationem ingenerari terræ, vnde diuinus anhelitus emittatur. Ipsam igitur terram, quemadmodum Hesiodus rectius quàm nonnulli philosophi sentiens, firmum omnium solum appellauit, item & nos sempiternam illam quidem esse & interitus expertem existimamus: eius tamen potestates alijs locis aboriri, alijs oriri, aliunde demigrare, aliò immigrare verisimile est, & huiusmodi vices in ea sæpenumerò toto æuo quodam orbe volui, vt ex ijs quæ videmus, coniectura capi potest. nam lacus, & amnes, & vero sæpius aquæ calidæ alibi deficiunt, & in totum pereunt, alibi tanquam aufugiunt & oblitescunt: deinde longo postea temporis interuallo, vel ijsdem, vel propinquis locis scatere cernuntur: metalla etiam euanescere non mirum, vt argenti venas in Attica, & æris in Eubœa, vnde fabricabantur durati aquæ rigore gladij, vt Aeschylus ait, Aciem rigentem is ensis Euboici capit: nec ita sanè pridem vena illa Carysti molles lapidum glomos, qui in Licia deducerentur, suppeditare desiit. Nonnullos enim vestrum arbitror, mantilia, plagulas, retia, ex ea materia texta vidisse, quæ neq; amburerentur, & si vsu sorderent, in flammam coniecta nitida & splendida referrentur. Nunc obsoleuit, & vix

tan-

tanquam fibræ quædam & capillamenta tenuia in illis metallis intercurrunt: atq; horum quidem omnium Aristoteles in terra effectricem esse tradit exhalationem, qua cum tales naturas pariter deficere, locum mutare, contraq; tanquam efflorescere necesse sit. Idem igitur de anhelitu, quo ad diuinationem inflamur, sentiendum est, in eo non esse vim sempiternam & senij expertem, sed vicißitudini & mutationi obnoxiam. nam & imbribus immensis extingui probabile est, & fulminum iactu dißipari, potißimumq; cum terra mouit, & altè facta labe desedit, & in imo sequuta conturbatio est, exhalationes locum mutare, aut penitus excæcari, vt hîc extare magni terræmotus vestigia narrant, qui etiam vrbem euerterit. Orchomeni dicunt, grassante peste multos interijsse mortales, ac tum oraculum Tiresiæ in totum extinctum esse, & ad hanc diem ignauum mutumq; permansisse. Idem ne verò Ciliciæ oraculis acciderit, vt fando audiuimus, nemo te, Demetri, nobis melius narrauerit. Et Demetrius, Haud equidem, inquit, qualia nunc illa sint, scio: iampridem enim, vt scitis, à patria peregrinor. Illic autem cum essem, etiam tum Mopsi & Amphilochi opertum vigebat: ac quiddam de Mopso maximè admirandum commemorare possum. Ciliciæ præses vt infirma perfidia est, (sceleratus enim erat, & nefarius)

farius) de Dijs immortalibus dubius animi & incertus hærebat. Is cùm haberet circum se quosdam Epicureos, qui bella illa naturæ ratione freti rebus huiusmodi, vt ipsi loquuntur, illudunt, libertum vt in hostium regionem speculatoris ornatu mittit, cum obsignata tabella, in qua nemine conscio scripta interrogatio erat: qui cum in delubro incubuisset, vt consuetudo est, & obdormisset, vbi illuxit, tale somnium renuntiauit, visum sibi esse hominem videre coràm formosum, qui tantum loquutus nigrum, nihilq; præterea, continuò discessisset. Id verò nobis omnibus absurdum videri, & magnam dubitationem afferre. Præses autem perculsus, admirari, venerari, resignataq; tabella interrogationem ita scriptam nobis ostendere: vtrum tibi candidum bouem an nigrum immolabo? Quo factum est, vt & Epicurei erubescerent, & ille sacrificium illud faceret, perpetuoq; Mopsum coleret. Quæ Demetrius cum dixisset, siluit. Ego verò hîc cùm vellem summa quadam concludere disputationem, ad Philippum & Ammonium, qui vnà sedebant, fortè respexi. Itaq; vt visi sunt aliquid disserere velle, me retinui. Atq; Ammonius, Habet, inquit, Lampria, Philippus quod de ijs quæ dicta sunt, loquatur: existimat enim ipse, vt & plerique, Apollinem non diuersum à Sole Deum esse, sed eundem: mea autem maior est dubitatio, maio-

maioribusq́; de rebus instituitur. Modò enim nescio quo pacto diuinationem à Dijs remouimus, & in Dæmonas apertè amandauimus: nunc eos hinc exigere & expellere videmur, cùm principium diuinationis, atq; adeò naturam & vim in oraculo & cortina ad spiritus vapores expirationesq́; referamus. Quam enim diximus temperationem, calorem, & tanquam ferro tingendo conceptam aciem atq; firmitatem, quantò magis animos à Dijs abducunt, & talem quandam caussæ excogitationem inducunt, quali facit vti Cyclopem Euripides:

Tellus coacta seu velit seu deneget,
Pecus saginat graminis fœtu meum.

Verùm negat ille quidem se Dijs immolare, sed sibi soli, & maximo Dæmonum ventri: nos autem qua tandem mente, quo consilio ob oracula, Dijs victimas cædimus, Deos precibus veneramur, si in seipsis animi diuinationem gerunt, quam amabilis quædam temperatio aut flabilis excitet. Iam antistitarum constitutio quid sibi vult? quid quod sors non editur, nisi hostia toto corpore, dum libamentis mactatur, ab imis vsq; articulis succutiatur & contremiscat? Neque enim satis est quassari caput, vt in alijs sacrificijs, sed omnibus pariter artubus tremorem oportet cum trepido strepitu agitationeq́; incessere. Quod si non fiat, oracula negant ab operto reddi,

nec introducunt Pythiam : atqui verisimile est eos, qui ista faciunt, & ex ritu obseruant, Deo, aut Dæmoni maximam caussam asscribere : vt autem tute dicis, non est verisimile. Quippe cùm aspiratio siue hostia tremat, siue non tremat, præsens afflatum allatura sit, & eodem modo animum affectura, non Pythiæ solùm, verùm qualecunq; etiam corpus attingat. Itaq; stultum est, vna muliere ad oracula vti, eiq; negocia exhibere, iniungendæ perpetuæ castitatis conseruatione & incorruptæ puritatis, præsertim cùm Coretas ille, quem primum Delphi ferunt in oraculum incidisse, virtutemq; loci hominibus indicasse, nihil à reliquis caprarijs & opilionibus differret, si modo id fabulosum non est, nec fictúm, vt mihi quidem videtur. Cum enim mecum reputo, quas vtilitates hoc oraculum Græcis attulerit in bellis gerendis, in oppidis condendis, in pestilentia, in annonæ penuria, iniquum esse iudico, fortunæ casusq; temeritati, non prouidentiæ ac numini, eius inuentionem primordiumq; attribui. Aduersus, inquit, ista velim Lamprias disserat : ac obsecro, Philippe, expectes. Et Philippus : Ego verò, inquit, ac libenter quidem, adeoq; omnes isti. Nos enim omnes oratio tua commouit. Tum ego Philippum compellans : Me, quidem, inquam, Philippe, non solùm commouit, verumetiam planè conturbauit,

uit, præsertim cum in hoc vestro tot tantorumq; hominum consessu videar quadam orationis probabilitate præter ætatem insolenter me venditans, aliquid ex ijs labefactare & conuellere, quæ verè pieq; de Deo sentiuntur: respondebo tamen, Platonemq; testem & patronum adhibebo. Vir enim ille priscum Anaxagoram reprehendit, quod naturalibus caussis nimis implicatus, & effectus, qui perpessiones & functiones corporum necessariò consequuntur, persequens & exquirens, finem & efficientem, quæ præstantiores caussæ sunt & principia, prætermiserit. Ipse autem vel primus, vel certè Philosophorum vnus maximè, vtrasq; caussas persequutus est, vt qui Deo principium attribuat eorum, quorum molitio ratione constat, nec materiam tamen spoliet caussis operi necessarijs, sed intelligat istam aspectabilis huius vniuersitatis designationem, nec puram, nec sinceram esse, verùm materia rationi copulata & coniuncta ortum adeptam. Ac primùm in opificijs, ne longè abeas, vides ne vt hîc celebris illa crateræ sedes & natura, quam Herodotus Hypocrateridium appellauit, caussas habet materiales, ignem, ferrum, mollitudinem ab igne, à lacu tincturam, quæ si desint, opus non fuerit: cùm principium tamen etiam præstabilius, quod ea moueret, & eorum ope aliquid moliretur, ars et ratio operi tribuerit.

Atqui imitatis istis & effictis simulachris, auctor & artifex inscribitur: Excidium hac Thasius Troianũ pinxit in æde Patre Polygnotus Aglaophonte satus, vt eum sanè pinxisse constat: non tamen absq; pigmentorum coloribus simul tritis & inter se contaminatis fieri poterat, vti pictura eum habitum speciemq; haberet. vtrum igitur qui materiale principium attingat, qui exquirat & doceat eas perpessiones & mutationes, quas sinopis cum ochra mista, cum atramento melinum temperatum suscipiat & subeat, de Polygnoti gloria detrahat? Qui porrò, vt ferrum aciem & mollitudinem ducit, disserat, quòd igni scilicet remissum & solutum ducentibus & tundentibus morem gerat, deinde in frigidam mersum recentem, & frigore ob exortam ab igne teneritatem & laxitatem constrictum & compressum, firmitatem & rigorem acquirat, quod Homerus appellat ferri robur, idcirco ne minus artifici caussam operis seruet? equidem non censeam. Nam & medicæ materiæ aliqui vires explorant & probant, nec tamen medicinam euertunt. Denique nos Plato videre cum censet oculi fulgore cum Solis luce quadam temperatione confuso, audire aëris plaga: non inficiatur nos ratione, & prouidentiæ concessu ac munere vim audiendi & despiciendi consecutos esse. In summa, cum, vt dico, omnis procreationis

tionis

tionis duæ sint caussæ, prisci illi Theologi & poëtæ ad præstantiorem solam animum adiecerunt, peruagatum illud rebus omnibus accinentes, Principium, mediumq́; Iouis, Ioue cuncta creata: ad naturales & necessarias caussas non item accessêre: ijs posteriores, qui Physici vocati sunt, contra quàm illi, à præclaro diuinoq́; primordio digressi, in corporibus & corporum affectionibus summam posuerunt: quorum vtrorumq́; ratio inchoata est, neque suos numeros habet, cùm alteri, cuius vi & à quo, alteri, ex quibus & per quæ quæq́; oriantur, vel ignorent, vel prætermittant: qui autem primus vtranq́; caussam perspicuè & planè attigit, & ratione agenti cientiq́;, necessariò quod acciperet & fungeretur subiecit, is omnem etiam pro nobis suspicionem & calumniam diluit. Non enim diuinationem Deo rationeq́; spoliamus, qui quidem materiam ei humanum animum, spiritum autem furore instigantem & anhelitum, tanquam instrumentum & stimulum attribuimus. primùm quidem cum generet illas expirationes ipsa terra, Sol omnem terræ temperationis & mutationis caussam affert, qui maiorum ritu et instituto Deus est. Deinde genios laresq́; quum præfectos, circitores, custodes relinquimus, qui hanc temperationem, tanquam modulatam & numerosam concentionē, pro re intendant et remittant,

& ef-

& effrenatiorem eius impetum ac perturbationem moderentur & regant, innocuam autem sine offensione vlla impulsionem vtentibus adhibeant, nihil à ratione alienum, aut factu nefas facere videmur, neq; verò ante sacrificando, neque infulis vittisq; victimas coronando, neq; libamentis mactando, contra rationem istam facimus. Nam sacerdotes, & qui hostiam se sacrificare dicunt & immolare, eiusq; motum & horrorem obseruare, idcirco ista faciunt, vt Deus responsa edat. Victimam enim sacro aptam, esse oportet & animo & corpore puram, integram, incontaminatam. Quarum rerum documenta in corpore peruidere non est perdifficile: at animam explorant, in tauris polenta, in capris cicere apposito: si enim non gustent, sana esse non putant. Capram frigida deprehendit, quod animi non sit, vt natura fert, constituti, cum inuergitur humor, nihil affici nec commoueri. Ego verò, vt pro certo constet argumentum esse Dei vaticinaturi, immolationem litatam esse, contrà non litatam non vaticinaturi: non tamen video quid istud officiat ijs quæ diximus. vis enim omnis melius vel deterius in tempore, id quod valet, efficit & præstat: occasionisq; præteritæ Deum signa quædam dare verisimile est. Quare non putem eundem semper habitum esse respirationis illius, sed interdum remitti, interdum incitari, atq;

atq; eius rei argumentum, quo nitor, testatum est, & multorum exterorum fide, & eorum omnium auctoritate, qui delubrum hoc colunt. Nam cella, in qua consultores oraculi sedere iubent, nec sæpe, nec state tempore, sed incertis vtcunq; interuallis fragrantia repletur & aura, qualem suauissima & preciosissima vnguenta ex adyto tanquam fonte effunderent. Eam enim verisimile est, aut calore, aut alia quapiam inolescente vi foràs efferri. Quòd si cui istud fortè probabile non videtur, ac certè Pythiam alias aliter ac dissimiliter affectam habere eam animi partem, ad quam afflatus pertinet, nec vnum semper temperamentum, quasi concentum immutabilem, omni tempore retinere confiteamini. Nam cùm multæ sentienti, tum verò multò plures cacæ & obscuræ corpus sollicitant, & in animum clàm influunt molestiæ & impulsiones, quibus oppletam illuc ire non retulerit, nec se Deo dare, non omni præsertim ex parte puram, tanquam instrumentum constructum & sonorum, sed perturbationis tumultusq; plenam. Nec enim vinum semper eodem modo ebriosum afficit, nec tibia fanaticum: sed ijdem modò remissius, modò vehementius, vel ad bacchationem incitantur, vel ad temulentiam impelluntur, temperamento in ipsis mutato. Inprimis autem pars illa animi, quæ visis pellitur, corporis mutationibus

tionibus obtemperare, atq; pariter commutari videtur, vt ex somnijs perspici potest. Interdum enim fit, vt in multis & varijs somniorum visis versemur, interdum vt perpetua sit ab ijs tranquillitas & quies. Cleonem quidem istum Dauliensem nouimus, qui multis annis, quibus vixit, nullum vnquam somnium se vidisse affirmat: quod etiam ex antiquioribus de Thrasymede Heræensi memoratur. In caussa est corporis temperatio: contrà melancholici insomniosi sunt, multæq; eis visorum imagines obuersantur: quanquam videntur eorum somnia plerunq; veraciora. Alio quippe atque alio subinde ea cogitatione, quæ conformationes & imagines effingit, conuersa, vt qui multùm iaculantur, sæpe collimant. Cùm igitur pars ea, quæ visis pellitur & diuinat, probe affecta est ad afflatus, tanquam medicamenti, temperationem, tum in vatibus diuinum furorem generari necesse est: sin secus, vel non oriri, vel oriri tumultuosum, importunum, turbulentum, vt cognouimus in Pythia, quæ nuper mortua est. Nam cùm exteri quidam ad oraculum venissent, victimam ferunt primas libationes inconcussam, nihilq; commotam pertulisse: deinde sacerdotibus certatim vrgentibus modumq; transeuntibus, vix tandem latice obrutam & inundatam cessisse. Quid igitur accidit Pythiæ? nempe inuita, vt narrant,

nec

nec alacris ad opertum descendit: ac statim in primis responsis ex asperitate vocis perspectum est afflatui imparem esse, cum more nauis properè currentis, muto & improbo spiritu abundaret: demùm penitùs consternata, & cum horrendo clamore in exitum properans, sese abiecit, vt non solùm, qui ad oraculum consulendum venerant, sed etiam antistes Nicander, & quicunque sancti aderant, fugerent. Eam tamen paulò pòst ingressi sustulerunt resipiscentem & mentis iam compotem, diesq́ue paucos superuixit. His de caussis Pythiæ corpus à rebus venereis castum, & totam eius vitam prorsus à contagione & commercio alienigenarum remotam custodiunt, & ante oraculum signa capiunt, Deo notum esse existimantes, ecquando probè constituta & affecta sit, vt furoris afflatum sine noxa excipiat. Neque enim omnes, neque eosdem eodem semper modo afficit afflatus, sed tanquam fomitem & principium præbet, vt diximus, ijs, qui ita comparati sunt, vt sint ad perpeßionem & mutationem accommodati. Ac vis est illa quidem afflatus planè diuina, non tamen inexhausta, nec interitus & senij expers, nec perennis infinito tempore, cui omnia inter Lunam & terram interiecta nostra ratione succumbunt: nec desunt, qui summa illa celi templa ætatem non ferre prædicent, sed æternitate æui infiniti tandē

fatiga-

fatigata & deficientia, celeriter immutari atq; renouari censeant. Hæc & mihi & vobis magnoperè auctor sim, vt sæpè etiam atq; etiam consideremus, cùm præsertim multas reprehensiones habeant, suspicionesq; quæ in diuersum ferant, quas non est operæ nunc omnes persequi. Quare & hæc differantur, & quæ Philippus de Sole & Apolline addubitat.

ADRIA-

ADRIANI TVR-NEBI IN EVNDEM LIBRVM DE DEFECTV oraculorum annotationes.

AQuilas.] *Credidit antiquitas Delphos orbis terrarum medium esse, quæ ex opinione ab Ouidio scriptum est:*

& orbe
In medio positi caruerunt præside Delphi.

& ab auctore obscœni carminis:

Pallas Cecropias tuetur arces,
Delphos Pythius orbis vmbilicum.

Huic famæ accedebat fabula, quam interpres Pindari refert, Ioui cupiditatem incessisse medium terrarum metiendi: itaq; eum dimisisse duas aquilas, paris celeritatis, (alij, quemadmodum Strabo scribit, coruos dixerunt) vnam ab ortu, alteram ab occasu, quæ Pythona concurrerint: in eiusq; rei argumentum aureas duas aquilas illic postea dicatas esse. Pausanias scribit, qui à Delphis appellatur vmbilicus, eum è lapide candido factum esse, & à Delphis medium terræ censeri. Ita veteres vmbilicum Delphos dicebant, & locum quendam Delphis. In vetere poëta, qui scripsit: O sancte Apollo, qui vmbilicum certum terrarum obtines: Reprehendun-

tur leuiter à Varrone quidam, quòd vmbilicum dicerent ab vmbilico nostro dictum, quòd is medius locus terrarum sit, vt vmbilicus in nobis: quod vtrunque ait Varro falsum esse, quòd neque is locus medius terrarum sit, neque noster vmbilicus hominis medius: sed Delphis in æde ad latus foraminis esse quiddam, vt thesauri specie, quod Græci ὀμφαλὸν *dixerunt, id est, vmbilicum, attamen vt verum sit, quod Varro ait, vetustas credidit Delphos esse terrarum medium, vt ex ijs quæ posui, apparet: sed & ex Liuio sic scribente: Verùm etiam Delphos quondam commune humani generis oraculum, vmbilicum orbis terrarum Galli spoliauerunt: & locum quendam præterea illic* ὀμφαλὸν *appellauit.*

Epimenidem] *qui parum tribuebat diuinationi, cùm tamen ipse vates esset, verùm non de futuris vaticinabatur, sed de præteritis. quæ obscura & ignota alijs essent. Aristoteles:* ἐκεῖ ἢ περὶ τὸ γεγονὸς, ὃ ἐπιστητὸν ἤδη καὶ τοῖς μάντεσιν, ὡς ἔφη Επιμενίδης ὁ κρής. ἐκεῖνος γὰρ περὶ τῶν ἐσομένων οὐκ ἐμαντεύετο, ἀλλὰ περὶ τῶν γεγονότων μὲν, ἀδήλων δὲ. *Paulò pòst in codice Græco lego,* καὶ ὧν πλείονα. *rursum,* τὸν ὕστερον *non* τὸν ἕτερον: *præterea* καὶ γέ- τοῦ προάγοντος, λοιον φάντος *censeam legendum, non* ἀφέντος. *mox etiam,* ἐμφύεσθε, *non* ἐμφύεσθαι. *Hic tamen non constitui codicem Græcum emendare: nisi*

nisi paucis admodum locis: nam omnium emendatio maioris esset operis.

Nouaculam.] *Locum significat, vt reor, qui apud Homerum Iliad.* κ'. *extat*, νῦν γὰρ δὴ πάντεσσιν ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς. *Locus proximus de fœnore extat lib. 3.* ὀδυσσείας, *quo ex poëtæ loco Plutarchus ita emendandus est*, ὅτι που χρεῖος ὀφέλλεσθαί φησιν οὔτι νέον οὐδ' ὀλίγον περ, ὡς τοῦ ὀφέλλεσθαι τὸ αὔξεσθαι δηλοῦντος.

Citam.] *Variè* θοὴν νύκτα *Grammatici exponunt, quidam quietam, quia membra deponunt somno animantia, à* θῶ, *quod est pono: alij velocem explicant, à* θέω, *curro, quòd nobis non sentientibus & dormientibus citò præterire videatur. Alij citam, acutam & fastigiatam per metalepsin interpretantur: quam sententiam hîc commemorat Plutarchus, quòd vmbra terræ, quæ nox est, in metam se colligat: sed & alio in loco idem scribit*, καὶ τῆς σκιᾶς αὐτῆς λεπτὸν ὂν τὸ ἄνω καὶ στενὸν, οὐδὲ ὅμηρον, ὥς φασιν, ἔλαθεν ἀλλὰ τὴν νύκτα θοὴν, ὀξύτητι σκιᾶς προσηγόρευσεν, *id est, & summum vmbræ eius tenue & angustum esse, ne Homerum quidem latuit, vt aiunt, sed noctem citam ob acumen vmbræ appellauit. Crates citam simpliciter accepit, quod vt Sol celerat, ita nox è regione properet. Locus Homeri est Iliad.* κ'.

Ἠνώγει δέ μ' ἰόντα θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν.

 & Odyss.

& Odyss. μ'.

Ἀλλ' αὔτως διὰ νύκτα δολὰ ἀλάληναῃ ἄνωγας.

Congium vel heminam.] *Ptolemæus, Proclus, Cleomedes scribunt, veteres magnitudinem solis esse mensos clepsydris, obseruatis aquæ cyathis, qui fluxissent, dum se proferret super finitorem Sol, & qui fluxissent, dum circumacto orbe ad alterum ortum venisset. Ita enim cyathorum numero inito, & comparatione perspecta, eos collegisse quota esset Sol orbis sui pars: hoc tamen genus mensuræ non probat Ptolemæus.*

Laterculum.] *Nomen habet hoc instrumentum á parui lateris figura, quæ quadrata est, procerior tamen, cuius formæ quadrantes ad horarum inuestigationem inumbrantur á Mathematicis. In eo laterculo linea quædam, vt ex Vitruuio cognosci potest, planities dicebatur, in quam incidebat æquinoctialis vmbra, index eleuationis cardinis Septentrionalis. Nam cùm ex ea vmbra declinatio æquinoctialis intelligatur, etiam eleuatio Septentrionis eadem opera cognoscitur, cùm radio æquinoctiali ad rectos angulos respondeat axis mundi. Ptolemæus laterculo explorat declinationes Solis brumam versus & solstitium lib. primo magnæ constructionis. Laterculum etiam Plautus pro panificio quodam quadrato operis dulciarij posuit á forma. Eius verba sunt:*

Nil nisi laterculos,

Sesa-

Sesamum, papaueremq́; triticū, et frictas nuces.

Syenæ.] *Plinius: Simili modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinque millibus stadiorum, solstitij die medio nullam vmbram iaci: puteumq́; eius experimenti gratiâ factum, totum illuminari, ex quo apparere tum Solem illi loco supra verticem esse. Idem & à Strabone refertur lib. decimo septimo. Sed & illud Maronianum:*

Tres pateat celi spatium non amplius vlnas,

quidam de eo puteo exposuêre. γνώμωνα *dixi Solis vmbilicum, Plinium secutus, qui ita scribit: Solis itaq; vmbilici (quem gnomonem appellant) vmbra, & cetera.*

Ignis colitur.] *In Prytaneis, quæ erant, vt interpretatur Liuius, vrbium penetralia, ignis perpetuus & inextinctus erat. Suidas* πρυτανεῖον πυρὸς ταμεῖον, ἔνθα ἦν ἄσβεστον πῦρ, καὶ ηὔχοντο.

De oraculo potius.] *Ammonis oraculum erat olim, vt Mella scribit, fidei inclytæ, vbi responsa oratione non dabantur, vt Delphis, quemadmodum scribit Strabo, sed nutu & signis: qui & oracula minore in dignatione fuisse ex eo dicit, quòd Romani, qui rerum potiebantur, alia diuinationis genera colerent ex auibus, extis, libris Sibyllinis.*

Quàm Lebadiæ.] *Græcè legendum est,*

ἢ ἐν Λεβαδίᾳ ἡ Βοιωτίᾳ, *in Eusebio legitur*, ἢ περὶ λεβαδίαν. *erat autem Lebadiæ Trophonij oraculum.*

Atq; vtriusq; finem.] *Hîc miserè deprauata sunt verba Græca, vt intelligi nequeant: voluisse tamen Plutarchum dicere existimo, oraculum barbaris barbara voce editum fuisse, ita vt ab antistibus & flaminibus non intelligeretur, qui barbarè nesciebant. Id quod hîc Plutarchus de Amphiarai oraculo refert, Pausanias narrat de oraculo Apollinis Ptoi: eius verba asscribam:* μαντεῖον ἦν αὐτόθεν ἀψευδές. καί ποτε ἄνδρα εὐρωπέα, ὄνομα δέ οἱ εἶναι μυῦ, τοῦτον ἀποσταλέντα ὑπὸ μαρδονίου τὸν μυῦ ἐπέρεσθαι τῇ φωνῇ τῇ σφετέρᾳ, καὶ οἱ χρῆσαι τὸν θεὸν, οὐχ ἑλληνίσαντα οὐδ᾽ αὐτὸν, διαλέκτῳ τῇ βαρβαρικῇ, *id est, oraculum erat illic minimè mendax, atq; aliquando hominem Europeum nomine Mun, à Mardonio missum, oraculum consuluisse sua voce, eiq; Deum respondisse, ne ipsum quidem Græcè loquentem, sermone barbarico. Proinde legendum in Plutarcho puto,* ἀπεπειράθημεν, ὡς ἔοικεν ἀμφοτέρων, ὧν ὁ μὲν τοῦ μαντείου προφήτης φωνῇ αἰολίδι χρώμενος, τὸ πρὸς τοὺς τῶν βαρβάρων χρησμόν. *sed & pauló pòst lego* ὁσίων παρόντων ἐκεῖνον. *cùm præsertim scribat in huius libri calce Plutarchus,* καὶ τὸν προφήτην Νίκανδρον, καὶ τοὺς παρόντας τῶν ὁσίων: *& in Hellenicis scribat quinque*

ὁσίους

ὁσίους fuisse Delphis perpetuos toto vitæ tempore, qui in rebus diuinis antistitem adiuuabant.

Seculum.] *Seculo nonnulli, vt Artemidorus ait, septem tribuerunt annos: Zeno, vt ait Censorinus, XXX: Heraclitus, si Censorino credimus, XXV. annos. nam Plutarchus Heraclitum dicit XXX. annos dedisse seculo: alij centum octo, vt Plutarchus hîc scribit: quod autem Plutarchus ipse dicit, nouum est & inauditum, seculo annum significari.* γενεὰ *autem dicitur, quia orbis ætatis est triginta annorum spacium, vt Censorinus scribit. Orbis autem ætatis est, dum natura humana ad sementem reuertitur.*

Ex vnitate.] *Id est, ex vno, duobus, tribus, quatuor, nouem, octo, vigintiseptem.*

Deflagrationem.] *Stoici censent mundum longinquis temporib. modò eluuione perire, modò deflagratione, postea renouari: quam opinionem etiam nonnulli in Hesiodi & Orphei poëmatis & Heracliti libris nimis ingeniosa interpretatione reperire conabantur, & eam sententiam illis auctoribus tribuebant, de qua nihil vnquã fortasse cogitarant. Locus proximus valde corruptus est, è quo sensum, quem potui, erui: puto tamen legendũ in eo esse pro* ἐπὶ τοῦ, ἐπὶ ἐνιαυτοῦ: *& mox,* ὁ δὲ ἐνιαυτὸς *&* περιέχων.

Olympicam tellurem.] *Plutarchus in*

 libro

libro qui inſcribitur περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώ-
που τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης, *Lunam terram eſſe diſ-
ſerit contra Peripateticos Stoicos, vbi ne aſtrum
quidem eſſe contendit. Illic etiam Olympicam
terram vocat his verbis,* πολλοῦ δέομεν ἄνθρωποι
τὴν σελήνην γῆν οὖσαν ὀλυμπίαν, ἄψυχον
ἡγεῖσθαι σῶμα, καὶ ἄνουν, καὶ ἄμοιρον, ὧν ἀπάρχε-
σθαι θεοῖς προσήκει. *habitari etiam, vt Cicero ait,
Xenophanes in Luna putauit, eamq; terram eſſe
multarum vrbium & montium: quod & Plu-
tarchus ſcribit in eo lib. Ceterum in Plutarcho
pro* μικρὸν δὲ σῶμα καὶ μίμημα δαιμόνιον, *le-
gendum cenſeam,* μικτὸν δὲ σῶμα καὶ μίμημα
δαιμόνων, *ſi quis* μικρὸν *defendit, exiguum in-
terpretetur.*

Cum capitis iactatione.] *Codex Græ-
cus ex ſeptimo Sympoſiacon libro eſt emendan-
dus, vbi integrior ſcriptura extat verborum Pin-
dari,* μανίαι τ᾽ ἀλαλαί τ᾽ ὀρινόμεναι. *Libro ta-
men primo Sympoſ. legitur, vt hîc,* ἄλλαι τε, *pro*
ἀλαλαί τ᾽. *mox pro* οὔτε μάχην ἀνέχονται, *le-
go* οὔτε μάτην ἀνέχονται. *ſed & pro* καὶ ἐρχό-
μενοι καὶ ἐλάπτοντες, *ex Euſebio emendandum eſt,*
καὶ καταρχόμενοι καὶ σφάπτοντες.

Palma alter.] *Nam ferunt Latonam prope
oleam & palmam peperiſſe: Catullus:*

Quam mater prope Deliam depoſuit oliuam.

Homerus ἀμφὶ δὲ φοίνικι βάλε πήχεε. *Tegyris*

autem

autem prope riuos duos ita vocatos, eam peperiſſe quidam cenſebant. Hîc ex vetere libro in Plutarcho legendum eſt, θάτερον δ' ἐλαίαν καλεῖσθαι.

Conciliabulum.] *Habebant enim multi populi ſuos Delphis theſauros. Illic quoq; locus quidam conciliabulũ dicebatur. Sic verti* λέσχην. *eius loci ſic meminit Pauſanias,* ἔστιν οἴκημα γραφὰς ἔχον τῶν Πολυγνώτου, ἀναθήματα μὲν Κνιδίων. καλεῖται δὲ ὑπὸ Δελφῶν Λέσχη, ὅτι ἐνταῦθα συνιέντες τὸ ἀρχαῖον, τά τε σπουδαιότερα διελέγοντο, καὶ ὁπόσα μυθώδη, *id eſt, domus eſt picturas habens quaſdam Polygnoti, à Cnidijs dicatas: vocatur autem à Delphis Leſche, propterea quòd eò olim conuenientes, & ſeria & fabulas narrabant.*

Nec iterum Hercules.] *Narrabant Delphi, vt Pauſanias ſcribit, Xenocleam Pythiam Herculi Amphitryonis filio oraculum conſulenti, reſpondere noluiſſe propter Iphiti cædem, ac eum cortinam continuò rapuiſſe, & extra templum tuliſſe: Pythiam, id cùm videret, Herculi reſpondiſſe, eumq; cortinam repoſuiſſe. Poëtæ etiam Herculem cum Apolline de oraculo Delphico pugnaſſe canunt.*

Deſine Deum irritare.] *Apollinem intelligit, quem quidam Solem eſſe cenſent, alij Solis patrem & dominum, qui ſub oculos non cadat.*

Pythicas pactus.] *Hanc diſputationem fingit habitam Pythiorum tempore Plutarchus: eo autem tempore, etiamſi bellum eſſet inter Græcos, vt illius celebritatis & ſacri participes eſſent, induciæ erant.*

A Dracone fœmina.] *Quam Græci poëtæ* δελφύνην *appellauêre: etſi etiam nonnulli maſculino genere.*

Eurycleas.] *Eurycles, inquit Ariſtophanis interpres, ventriloquus fuit Athenis, qui vera hariolari cenſebatur, quòd genium haberet intra viſcera. Ab eo harioli* ἐγγαστρῖται *&* εὐρυκλῖται *vocabantur. Suidas, Eurycles, omnis ventriloquus, inquit, vocatur: ab Eurycle, qui talis hariolus fuit. Ariſtophanes mentionem eius his verſibus facit:* (νοίαν, Μιμησάμενος τὴν εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διά- εἰς ἀλλοτρίας γαστέρας ἐνδὺς κωμῳδικὰ πολλὰ χέασθαι. *Nec verò tantùm homines ſic vocabantur, ſed etiam genij, qui ventres hominum ſubibant, vt in hoc Plutarchi loco. Mox neſcio quid tale deeſſe integritati ſententiæ in codice Græco videtur,* ὁ γὰρ θεὸν ἐγκαταμιγνύς, *ſed & paulò ante pro* φασὶ *cenſui melius legi* φημί. *quòd ſi quis illud alterum probat, dicunt, interpretetur.*

Poſtremò homines.] *Plus eſt aliquanto in Euſebio, quàm in codice Græco Plutarchi: additur enim* ἐξ ὧν ἔοικε ποιεῖν τὴν μεταβολήν,

τῶν μὲν

τῶ μὲν χρυσοῦ γένους, εἰς δαίμονας πολλοὺς κἀγαθοὺς. τῶν δ' ἡμιθέων, & cetera. quæ quidem interpretationi meæ expreſſa Latinè intexui. Paulò pòſt autem pro ἀναλυομένας τοῖς σώμασι, vide num ἐνδυομένας melius legatur.

Terna vireſcentum.] Verſus Heſiodi latinè ſic redditi ſunt:

Ter binos decieſq; nouem ſuperexit in annos
Iuſta ſeneſcentum quos implet vita virorum:
Hoc nouies ſuperat viuendo garrula cornix:
Et quater egreditur cornicis ſecula ceruus.
Alipedem ceruum ter vincit coruus: at illum
Multiplicat nouies Phœnix reparabilis ales,
Quam vos perpetuo decies præuertitis æuo
Nymphæ Hamadryades, quarum longiſſima
vita eſt.

Horum autem verſuum interpres, quem Virgilium nonnulli, alij Auſonium fuiſſe dicunt, in Heſiodo non ἡβώντων ſed γηρώντων legit.

Ad Tempe progreſſa.] Plutarchus in Hellenicis, tres Enneëteridas dicit à Delphis celebratas fuiſſe, Septerium, Heroida, & Charilan. Septerium imitatio erat pugnæ Apollinis cum Dracone, & fuga poſt pugnam ad Tempe. Nam Apollinem alij eò dicebant fugiſſe ad expiationem cædis, alij ſecutum eſſe Pythonem ſaucium & fugientem, ea via quæ ſacra dicebatur.

Alaſtoras.] Plutarchus in Hellenicis, ἀλά-

ἀλάστωρ, inquit, κέκληται ὁ ἄλησα καὶ πολὺν χρόνον μνημονευθησόμενα δεδρακώς. ἀλιτήριος δὲ, ὃν ἀλεύασθαι καὶ φυλάξασθαι διὰ μοχθηρίαν καλῶς εἶχεν, id est, Qui non obliuiscenda, sed diu memoriæ hæsura patrauit, Alastor appellatus est: Aliterius autem, quem vitare & cauere ob improbitatem & scelus conuenit. Ac de hominibus illic accipit Plutarchus, hîc παλαμναῖοι & ἀλάστορες mali sunt genij, illi à nomine παλαιὸς, quod est vetus: hi ab ἄληστος, quod est inoblitus, appellati. Latini eos genios sæpe etiam appellant furias, laruas intemperias, lemures.

Empedoclis versibus.] Versus quidem Empedoclis referuntur de Dæmonum pœnis, quos subscripsi: (γαῖ

Πόντος δ' ἐς χθονὸς οὖδας ἀπέπτυσε, γαῖα δ' ἐς αὐ
Ηελίου ἀκάμαντος. ὁ δ' αἰθέρος ἔμβαλε δίναις.
Αλλος δ' ἐξ ἄλλου δέχεται, συγέουσι δὲ πάν-
Αἰθέριον μὲν γάρ σφε μένος πόντον δὲ διώκει. (τες.

Hunc Plutarchi locum citat Theodoritus in lib. de oraculis.

Ad eum Philippus.] Ex Eusebio personam inserui. Itaq; Græcè legendum est, πρὸς αὐτὸν ὁ φίλιππος, ἀλλά.

Democritus.] Eadem Democriti verba Plutarchus in vita Aemylij, statim initio refert, quæ hîc asscribam: Δημόκριτος μὲν γὰρ εὔχεσθαί φησι δεῖν, ὅπως εὐλόγχων εἰδώλων τυγχάνωμεν,

καὶ τὰ σύμφυλα, καὶ τὰ χρηστὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐκ τοῦ περιέχοντος, ἢ τὰ φαῦλα καὶ σκαιὰ συμφέρηται, id est, Democritus enim optandum esse dicit, vt simulachra fausta nobis obtingant, & vt ex circuniecto aëre, secunda & felicia potius quàm dira & sinistra eueniant.

Ad Palodes.] *Trapezuntius in Eusebio, si libri non sunt deprauati, vertit paludem: egò putem, παλῶδες verbum esse Doricum, & sic illis in locis locum appellatum à cœno & luto, vt & Paxæ & Paxi Doricè vocantur à πήγνυμι, quòd, vt reor, illic scopuli sint & cautes. Sed & quodam loco de quodam mari scribit Plutarchus hunc in modum,* βραδύπορον γὰρ ἐστὶ καὶ πηλῶδες ὑπὸ πλήθους ῥευμάτων τὸ πέλαγος, *quod etiam dicitur de mari ad ostium Acheloi.*

Propter Britanniam.] *Mella scribit Senam in Britannico mari esse Osismicis aduersam litoribus, Gallici numinis oraculo insignem, cuius antistites perpetua virginitate sanctas, numero nouem esse tradi, quas Galli Senas vocent. Sic in Pomponio lego, aut vt in scripto lib. Zenas, non vt vulgò Gallicenas. Ea insula vna ex ijs fortaßis est, quas hîc memorat Plutarchus. Dionysius Afer in illis insulis à mulieribus sacra Bacco fieri scribit:*

Ἀγχῖ δὲ νησιάδων ἕτερος πόρος, ἔνθα γυναῖκες
Ἀνδρῶν ἀντιπέρηθεν ἀγαυῶν ἀμνιτάων

Ὀρνύ-

Ὀρνύμεναι, τελέουσι κατὰ νόμον ἱερὰ βάκχῳ. *Plutarchus in lib.* περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης, *de insulis istis Britannicis multa disserit, & in earum vna Saturnum vinctum esse scribit his verbis,* ὧν ἐν μιᾷ τὸν Κρόνον οἱ βάρβαροι καθεῖρχθαι μυθολογοῦσιν ὑπὸ τοῦ Διός. *dicit autem ex eo mare Cronium esse vocatum, & incolas sacros censeri, insulamq́ eam esse egregia aëris temperie: Saturnum autem in antro profundo pumicis aurei dormientem teneri: esse enim ei somnum ab Ioue pro vinculo immissum: aues ambrosiam afferre, cuius odore totus locus flagret: Dæmonas famulos ei multos additos esse, à quibus obseruetur, à quibus ei ministretur & seruiatur.*

Stoicos.] *Stoicis in exustione Dij omnes præter Iouem moriuntur, & rerum vniuersitas in vnum Iouem, id est, ignem tota mutatur. Ita non solùm Dæmonas mortales esse Stoici censent, sed etiam Deos.*

Fabulam appellantes.] *Velleius Epicureus apud Ciceronem de natura Deorum: Audite, inquit, non futiles commentitiasq́ sententias, non opificem ædificatoremq́ mundi Platonis de Timæo Deum, nec anum fatidicam Stoicorum* πρόνοιαν, *quam latinè licet prouidentiam dicere.*

Vocem sanctissimam.] *Puto significari Dæmonem, id est, quidni Dæmonas esse dicamus?*

mus? Itaq; hîc legendum Græcè censeo, οὐδὲν συνεφέλκεται, *non* πολλά.

Non ad permansionem.] *Eam esse puto sententiam Plutarchi quam exposui, vt codex Græcus castigandus sit in hunc modum* εἰ ἀθερνὲς λεγόμενον, οὐ πρὸς. *mox etiam castigo* ἐπεὶ καὶ τῶν ζώων. *Nam malè est & vitiose, vt reor, in omnibus,* θείων.

Temperatus crater.] *Post conuiuium solebant Græci craterem in medio conuiuarum ponere, à qua consuetudine illud Plutarchus in Symposio scripsit,* ἀλλ' αἱ μοῦσαι καθάπερ κρατῆρα νηφάλιον ἐν μέσῳ προθέμεναι τὸν λόγον: *& à Marone canitur:*

Postquam prima quies epulis, mensæq; remotæ,
Crateras magnos statuunt, & vina coronant.

etsi aliter locus is à Seruio exponitur. Tum enim libatio fiebat remotis mensis, & inuitatio.

Pro peregrina pecunia.] *Hos sermones non multò pluris quàm pecuniam peregrinam, quæ non est tanti, quanti vernacula, sæpeq; improbatur, fecerit, cùm rationibus nitantur parùm firmis, multaq; in diuersum occurrant.*

Herbæ fructum.] *Epimenides cibũ quendam medicatum sibi parabat, cuius exiguo momento se sustinebat, vt Plutarchus in Symposio scribit, cuius verba sunt,* ἆρ' οὖν, ἔφη, καὶ τὸν

ἑταῖρον

ἑταῖρον ὑμῶν, Σόλωνος δὲ ξένον Ἐπιμενίδην, νόμος τὶς ἀπέχεσθαι τῶν ἄλλων σιτίων κελεύει, τῆς δὲ ἀλίμου δυνάμεως, ἣν ἡδονὴν αὐτὸς συντίθησι, μικρὸν εἰς τὸ στόμα λαμβάνοντα διημερεύειν ἀνάριστον καὶ ἄδειπνον, *id est, An igitur, inquit, Epimenidem sodalem vestrum, Solonis hospitem lex aliqua omnibus alijs abstinere cibis cogit, verùm materiæ alimæ, id est, famem arcentis, quod scitamentum ipse componit, momento in os indito impransum & incœnatum diem totum durare? Eius rei ita meminit in lib.* περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων *Porphyrius,* ὡς εἴθε τὴν μυθευομένην ἄλιμον καὶ ἄδιψον εὔπορον ἦν κεκτῆσθαι, *id est, quod vtinam alimon illam & adipson, de qua fabulantur, liceret comparare.*

A Themide custodiebatur.] *Ante Apollinem Themis oraculum Delphicum tenuisse dicitur. Proinde Ouidius scribit eam oraculo præfuisse diluuij tempore:*

Fatidicamq́ue Themin, quæ tunc oracla tenebat.

Aeschylus in Eumenidibus primam omnium terram oraculum Delphicum tenuisse dicit: deinde Themin, postea Phœben: postremò Phœbum. Eius verba sunt:

Πρῶτον μὲν εὐχῇ τῇδε πρεσβεύω θεῶν
Τὴν πρωτόμαντιν γαῖαν. ἐκ δὲ τῆς Θέμιν,
Ἣ δὴ τὰ μητρὸς δευτέρα τόδ' ἕζετο
Μαντεῖον, ὡς λόγος τις. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ

Λάχει

Λάχει θελούσης οὐδὲ πρὸς βίαν τινὸς
Τιτανὶς ἄλλη παῖς χθονὸς καθέζετο
Φοίβη, δίδωσι δ᾽ ἣ γενέθλιον δόσιν
Φοίβῳ.

Arſalo, Dryo.] *In Theodorito ſcribitur Arſalus, Aryus, Toſobis. In Euſebio, Arſalus, Arytus, Toſobis. In quibuſdam etiam exemplaribus ſcribit interpres Theodoriti, ſcribi pro Aryo, Bryum.*

Centum octoginta tres.] *Procli verba è commentario in Timæum apponam, quæ ad hunc locum valde pertinent:* ἤδη γάρ τινος ἤκουσα δόξης βαρβαρικῆς, ἣν Πλούταρχος ἱστόρησεν ὁ χαιρωνεὺς, ἐν ἑνὶ τριγώνῳ ἰσοπλεύρῳ, κατὰ μὲν τὸ μέσον εἶναι τὸ νοητὸν, καὶ καθ᾽ ἑκάστην δὲ πλευρὰν περὶ ἐκεῖνο κόσμους ἑξήκοντα, καὶ καθ᾽ ἑκάστην γωνίαν ἕνα, τοιούτους οἷος ὁ ἡμᾶς περιέχων. ὥστε εἶναι τρεῖς ἡγεμόνας, καὶ τρὶς ἑξήκοντα ἄλλους ὑπ᾽ αὐτούς. ἡγεμονικωτέρους γὰρ εἶναι τοὺς γωνιακοὺς τῶν πλευρικῶν. *& cetera. id eſt: Iam etiam quandam audiui barbaricam ſententiam, quam Plutarchus Chæronenſis memorauit, in vnius trianguli æquilateri medio eſſe, id quod intelligentia comprehenditur: circum autem id in ſingulis lateribus mundos ſexaginta collocatos eſſe, & in ſingulis angulis ſingulos, tales eos, qualis hic qui nos circundat: ita vt tres duces ſint, & ter ſexaginta ſub eis. angulares enim lateralibus*

L

libus ad ducendum accommodatiores esse.

Et campum veritatis vocari.] *Vt hîc regio falsi est & opinabilis (nihil enim hîc ferè certi est, paucaq́ admodum certò exploratoq́ scimus, sed vel plerunq́ fallimur, vel opinamur) ita in eo mundo, qui ratione & intelligentia percipitur, in quo formæ & exemplaria rerum sunt, inest veri regio & sedes. Huius campi veritatis meminit in Phædro Plato his verbis:* οὗ δὴ ἕνεκεν ἡ πολλὴ σπουδή, τὸ ἀληθείας ἰδεῖν πεδίον οὗ ἐστιν. *id est, Cuius quidem caussa magnum studium est cognoscendi, vbinam veritatis campus sit. Quod etiam mox de tempore Plutarchus scribit, & de animis humanis, quàm proximè accedit ad Platonis sententiam.*

Opinionem euerterit.] κατέβαλε *puto græcè legendum potius, quàm* κατέλαβε: *quanquam hîc non institui codicem græcum emendare, qui infinitis scatet mendis. Dicit autem Platonem verbo nulla adiuncta ratione subuertisse opinionem illam de mundorum multitudine, cùm scripsit in Timæo, dictu verius esse, vnum mundum esse.*

Probitate perfecta.] *Non solùm animatum esse mundum dicit, verùm etiam omni virtute præditum, & vt Plato & Stoici censent, Deum.*

Ne si quid foris eius.] *Platonis est in Timæo*

Timæo sententia, vniuersam materiam in hoc mundo esse collocatam, ne qua pars extra excederet, quæ aliqua impulsione mundum labefactaret & frangeret, & ad morbum senectutemq́; compelleret, quæ sententia non magnopere Plutarchum hîc mouet.

Ad incorporeum & indiffer.] *Eadem ferè est contra Aristotelem disputatio in libro* περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης. *Nam corpora inanima quomodo mouebuntur ad incorporeum, id est, ad medium, quod indiuiduum est, corporeq́; caret? ac mirum est reliqua omnia supera vocari, centrum solum, quod indiuiduum est, imum: sic fiet, vt nulla pars terræ in imo sit, cum pars nulla indiuidua sit, sed terra suum ambibit locū, non occupabit.*

περὶ δυνατῶν.] *Locus ex lib. 4.* περὶ δυνατῶν *à Plutarcho in lib. de repugnantijs Stoicis, cum Chrysippi reprehensione affertur, qui ita habet:* ἀλλ' ἔν γε τῷ τετάρτῳ περὶ δυνατῶν μέσον τινὰ τόπον καὶ μέσην χώραν ὑποθέμενος, ἐνταῦθά φησιν ἱδρῦσθαι τὸν κόσμον. ἔστι δὲ ἡ λέξις αὕτη. διὸ καὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου ῥητέον αὐτὸν φθαρτὸν εἶναι, λόγου οἴομαι δεῖσθαι. οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἐμοὶ φαίνεται οὕτως ἔχειν, οἱονεὶ δὲ εἰς τὴν ὥσπερ ἀφθαρσίαν πολύ τι αὐτῷ συνεργεῖ, καὶ ἡ τῆς χώρας κατάληψις, οἷον διὰ τὸ ἐν μέσῳ εἶναι.

Naturam ijs motibus.] *Permansionem*

mundi alijs in locis tribuit Chrysippus non medio vniuersitatis, sed motionibus illis, quibus corpora à medio mundi, aut ad medium mouentur. Plutarchus in libro quem modò citaui, ex libro Chrysippi de motu hoc affert, πιθανὸν πᾶσι τοῖς σώμασιν εἶναι τὴν πρώτην κατὰ φύσιν κίνησιν πρὸς τὸ τοῦ κόσμου μέσον. τῷ μὲν κόσμῳ, οὑτωσὶ κινουμένου πρὸς αὐτὸν, τοῖς δὲ μέρεσιν, ὡς ἂν μέρεσιν οὖσιν.

Ioues.] *Nam Deus, prouidentia, fatum, natura, fortuna, Stoicis eadem sunt, vt ex lectione auctorum intelligitur.*

Mundi conuersionibus.] *Exustionibus rerum summam censent Stoici interire, postea renouari. Ita fit, vt infinitis temporum curriculis infinitæ renascantur Lunæ, infiniti Soles, cùm infinitæ eueniant exustiones: sed & vt alij Dij infiniti sint, cùm omnes præter Iouem intereant in exustione.*

Tanquam applumbata.] *Plutarchus locum Platonis cuipiam videatur esse imitatus, qui in Timæo ita scribit:* ἀλλὰ διὰ σμικρότητα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις ξυντήκοντες: *sed solent illiquefacto plumbo signa suæ basi affigi, quò respexit Plutarchus. Tale est illud Euripidis:*

Κάθησ᾽ ἑδραία, καὶ γὰρ εἰ πέριξ σ᾽ ἔχει
Τηκτὸς μολυβδὸς, ἐξαναστήσω σ᾽ ἐγώ.
Stabilis sedeto: nanque te excitauero,

Etiam

Etiam liquato vincta si plumbo hæreas.

Quo fit vt.] *Mundorum infinitas, quam Epicurei ponunt, est omnino à ratione aliena. Stoici mundum vnum ponunt, quem exustionib. perire & renouari, & instaurari postea dicunt.*

Hic Ει consecratum sit.] Ει *in vestibulo templi Delphici consecratum erat, qua de re librum Plutarchus scripsit: eò quidam quintam litteram acceperunt. Nam quam litteram e, vocamus, prisci ει appellabant, alij es accipiunt, alij si.*

Quinq; corpora.] *Pyramidem intelligit, icosaëdrum, dodecaëdrum, cubum, octaëdrum: De quibus epigramma Græcum extat:*

Σώματα πέντε Πλάτωνος, ἃ Πυθαγόρης σοφὸς εὗρε.
Πυθαγόρης σοφὸς εὗρε, Πλάτων δ' ἀρίδηλ' ἐδίδαξεν.
εὐκλείδης δ' ἐπὶ τοῖσι κλέος περικαλλὲς ἔτευξεν.

De ijs Euclides scribit in solidis.

Semitriangulum.] *Appellat semitriangulum, dimidium trianguli æquilateri: alij triangulum æquilaterum è sex scalenis rectangulis componunt. Cubi autem principium est Isosceles, cùm quadratum ex Isoscelibus quatuor fiat: sed & dodecaëdri principium est, & elementum, cum pentagonum ex Isoscelibus componatur, quod principium est dodecaëdri.*

Id quod est.] *Plato in Sophista quinq; ponit principia, Id quod est, Idem, & alterum, motum, & statum, quibus ex principijs argumentatur hoc loco quinq; mundos esse Plutarchus. Horum principiorum etiam meminit in libro περὶ τῆς ἐν τιμαίῳ ψυχογονίας.*

Specie continet.] *Veteres quidam Philosophi, in ijs Stoici potissimùm, existimauerunt aërem & spiritũ per totam rerum naturam peruadere, & penetrare, omniaq́; in suo statu & specie continere, appellaruntq́; συνεκτικὸν αἴτιον: ad quam sententiã hoc loco respexit Plutarchus.*

Aequabilem tributionem.] *Hæc Isonomia ab Epicuro inducta est, à qua argumentatur hîc Plutarchus. Eius sic meminit lib. 1. de natura Deorum Cicero: In qua, inquit, intelligi necesse est eam esse naturam, vt omnia omnibus, paria paribus respondeant. hanc ἰσονομίαν appellat Epicurus, id est, æquabilem tributionem. Ex hac igitur illud efficitur, si mortalium tanta multitudo sit, esse immortalium non minorem: & si quæ interimunt, innumerabilia sunt, etiam quæ conseruent, infinita esse debere.*

Inanitate.] *Philosophi quidam, vt Aristoteles ait, materiam inane esse putauerunt, quo Plutarchum respexisse putem. Itaq; censeo τὸ κενὸν legendum esse: si cui probatur τὸ στενὸν, vt est in libris excusis, angustias vertat.*

πεμπά-

πεμπάσασϑς.] *Idem à Plutarcho scribitur in libello de ει, quod Delphis consecratum erat, his verbis, cùm de quinario loquitur,* ἀφ' οὗ τὸ ἀριθμεῖν οἱ σοφοὶ πεμπάζειν ὠνόμαζον. *quo quidem etiam in loco valde quinarium celebrat, & nuptias appellatum fuisse refert, ex coniunctione duorum & trium, qui primi numeri sunt, vt hîc etiam disserit, præsertim cùm par numerus fœminam referat, impar marem.*

Triangulum eorum qui.] *E tribus, quatuor, & quinq;, nobilissimus triangulus scalenus rectangulus constituitur. Nam in numeris Isosceles rectangulus constitui non potest: à quinario autem eum dicit effici, quia & latus maximum eius trianguli efficit, & quadratum, quod ex eo efficitur, tantundem valet, quantum duo quadrata à tribus & quatuor edita. His numeris ad deformationem emendatæ normæ est vsus Pythagoras huius trianguli inuentor, qui in libro de Repub. à Platone summopere laudatur, vt auctor est Proclus in Euclidem.*

Summarum, mediarum.] *Sic verti verba Musicorum Græca, quo res facilior esset: quæ tamen Latini pro suis retinent, ea sunt* τετράχορδον ὑπατῶν, μέσων, συνημμένων, διεζευγμένων, ὑπερβολαίων, *id est, tetrachordum summarum, mediarum, coniunctarum, disiunctarũ, superlatarum: in quibus chordarum nomen sub-*

 audien-

audiendum est, vt cùm dicitur δὶς διὰ πασῶν, *id est, bis per omnes chordas, non vt vulgò dicunt, bis per omnia. De his autem tetrachordis & alij, & Vitruuius consulendus est.*

Ventilabris.] *Multis in huius libri locis mihi diuinandum fuit, & augurium animi potius & coniectura, quàm scriptura & editio sequenda, ac è nonnullis locis impeditis & obscuris, vtcunq; potui, expedire & extricare me conatus sum: hîc planè deprehensus captusq; hæsissem, nisi Plato subuenisset, è cuius Timæo sic codicem Græcum reor emendandum:* εἰκόνι τὸ συμβαῖνον ἐνδείκνυται, τοῖς ὑπὸ τῶν πλοκάνων καὶ ὀργάνων τῶν περὶ τὴν τοῦ σίτου κάθαρσιν σειομένοις καὶ ἀναλικμωμένοις ὁμοίως. *& paulò pòst:* ἄλλω τε χώραν ἄλλα ἴσχειν πρὶν ὑπ᾽ αὐτῶν: *& mox:* ὡς ἔχειν ἅπαν εἰκὸς, ἂν θεὸς ἀπῇ. *hæc enim verba in Platone reperiuntur.*

Quinq; primæ qualitates.] *Qualitates pro corporibus & Stoici & Academici vsurparunt. Cicero in Academica ad Varronem: Sed quod ex vtroq;, id iam corpus & quasi qualitatem quandam nominabant. Iterum: Earum igitur qualitatum aliæ sunt principes, aliæ ex ijs ortæ. Sic hoc loco apud Plutarchum quinque qualitates sunt prima corpora, quatuor scilicet elementa, & celum.*

Materiam eam Deus.] *Plutarchus in libro*

libro περὶ τῆς ἐν τιμαίῳ ψυχογονίας docet materiam à Deo ex inordinata & incomta ordinatam & comtam fuisse, & ad moderationem quandam & temperationem esse reuocatam numeris & proportionibus: quod & hoc loco disserit.

Et purgationem.] *Post hæc verba periodus, quæ in codicibus Græcis extat, à me prætermissa est, quod annotatio sit, quæ è margine in litteram irrepsit. Continet enim sententiam eorum, quæ hîc Plutarchus disserit, inesse in animis vim diuinandi, quæ obscuretur & imminuatur, cùm obducti crasso hoc corpore sunt.*

De Arna editum est.] *In codice Plutarchi, De Anna scriptum est: sed Arna scribi debet, vt reor, cùm Arna oppidum fuerit Thessaliæ, quod aliquando tenuerint Bœoti: sed & Arna oppidum etiam in Bœotia fuit.*

Siccus animus.] *Heracliti sententia est referente Galeno in libro, quod animi mores sequantur temperamentum corporis, αὐγὴ ξηρὴ, ψυχὴ σοφωτάτη, id est, splendor siccus, animus prudentissimus, vt fortasse in Plutarcho hoc loco pro αὐτὴ legendum sit αὐγὴ, hunc in modum, αὐγὴ γὰρ ξηρὴ, ψυχὴ σοφωτάτη, id est, Nam splendor siccus, animus est prudentissimus. quam lectionem secutus sum, etsi è recepta & excusa etiam elici aliqua sententia potest.*

 Cine-

Cinerem affingunt.] *E cinere hostiarum, quæ Ioui immolabantur, summa pars aræ Iouis Olympij construebatur, vt Pausanias scribit in Eliacis. Is autem cinis Alphei aqua glutinabatur, alia non poterat: proinde censebatur Alpheus Ioui Olympio amicissimus.*

Coretam.] *Idem ferè scribit Diodorus lib. 16. bibliothecæ, cùm illis in locis nondum ædificatis & habitatis specus esset, fortè fortuna capras, quæ eò accessissent, vt furore correptas, mirum in modum saltare cœpisse, & varias voces edidisse: cùm pastor ipse eò venisset admiratione rei captus, furibundas eum quoque voces fudisse, & hariolatum esse: proindeque, quòd halitus ille à terra manaret, initio terræ oraculum tributum fuisse.*

In flammam coniecta.] *Idem Strabo scribit,* ἐν δὲ τῇ Καρύστῳ καὶ ἡ λίθος φύεται ἡ ξαινομένη καὶ ὑφαινομένη, ὥστε τὰ ὑφάσματα χειρόμακτρα γίνεσθαι, ῥυπωθέντα δ᾽ εἰς φλόγα βάλλεσθαι, καὶ ἀποκαθαίρεσθαι τῇ πλύσει τὸν πίνον ὁμοίως. *id est, Carysti lapis etiam nascitur, qui carminatur & texitur: quæ texuntur, mantilia sunt, quæ sordida in flammam conijciuntur, ac sordibus emaculantur non secus quàm lota.*

Quo ad diuinationem.] *Eadem est Quinti Ciceronis sententia lib. priore de diuinatione, his verbis: Potest autem vis illa terræ,*

quæ

quæ mentem Pythiæ diuino afflatu concitabat, euanuiſſe vetuſtate, vt quoſdam euanuiſſe & exaruiſſe amnes, aut in alium curſum contortos & deflexos videmus. Iterum, Quo de genere Apollinis operta prolata ſunt. Credo etiam anhelitus fuiſſe quoſdam terrarum, quibus inflatæ mentes, oracula funderent.

Tellus coacta.] *Locus eſt apud Euripidem in Cyclope.*

Anaxagoram reprehendit.] *Reprehenſio eſt in Phædone: nam cùm mentis deſignatione mundi deſcriptionem confectam eſſe dixiſſet Anaxagoras, in reddendis tamen poſtea rerum cauſſis nihil illa mente vtebatur. Verba ſunt Platonis,* ὁρῶ τὸν ἄνδρα τῷ μὲν νῷ οὐδὲν χρώμενον, οὐδέ τινος αἰτίας ἐπαιτιώμενον εἰς τὸ διακοσμεῖν τὰ πράγματα. ἀέρας δὲ καὶ αἰθέρας καὶ ὕδατα αἰτιώμενον, καὶ ἄλλα πολλὰ ἄτοπα.

Hypocrateridium.] *Sic emendandum puto codicem Plutarchi, in quo* ἐπικρητηρίδιον *legitur malè: locus eſt apud Herodotum lib. 1.* καὶ ὑποκρητηρίδιον σιδήρεον κολλητόν, θέης ἄξιον διὰ πάντων τῶν ἐν Δελφοῖσι ἀναθημάτων Γλαύκου τοῦ Χίου ποίημα, ὃς μοῦνος δὴ πάντων ἀνθρώπων σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρε. *Locus autem iſte Plutarchi, Vallæ interpretationem refellit, qui* ὑποκρητηρίδιον *paruam crateram eſſe putauit, cùm ſit fundus & baſis crateræ. In ea autem baſi lamina*

ferri

ferri laminæ agglutinata erat, ſine vlla fibula & clauo, ſed ſolo glutinis vinculo, vt Pauſanias ait, tam mira arte, vt Glauci ars in prouerbium abierit, qui ferrum illud glutinarat.

Excidium.] *In Gnidiorum conciliabulo, quod erat ad fanum Pythium, Polygnotus pinxerat excidium Troiæ, vt ſcribit Pauſanias: cuius hîc Plutarchus meminit, quòd hæc diſputatio eo in loco habita eſt.*

Polygnoti gloria.] *Puto Græcè ſcribendum* πολυγνώτου, *aut* τεχνίτου, *non, vt codices omnes habent,* σιδήρου. *Non omittam ſuprà multò ante, vbi de Dæmonum vita diſſeritur, cùm in Plutarcho* μετὰ μαρτύρων σαφῶν καὶ παλαιῶν *legatur: quam lectionem ſecutus ſum & interpretatus, in Theodorito tamen & Euſebio ſcribi* σοφῶν, *id eſt, doctorum: quod fortaſſe melius & verius eſt.*

Phyſici.] *Omnes ante Socratem philoſophi, qui poſt priſcos & fabuloſos Theologos Græcorum fuerunt, vocabantur phyſici, quod omnis eorum oratio in inueſtigatione & indagatione naturæ conſumeretur.*

Sacerdotes & qui.] *Secutus ſum codicem græcum, in quo* ὅσοι *ſcribitur: cùm tamen conſtet ſacrificos quoſdam fuiſſe Delphis, qui* ὅσιοι *dicerentur. Non deërit fortaſſe, qui* ὅσιοι *legendum putet.*

Thra-

Thrasymede.] *Videor legisse hoc scriptum fuisse à Theopompo, quod Plutarchus de Thrasymede refert. Quod narrat de atlantibus Herodotus, & ex Herodoto Mella & Plinius, quos aiunt nunquam somniare, vt opinor, Plutarchus hîc mememorasset, nisi fabulosum & falsum existimasset.*

Resipiscentem.] *In quodam libro manuscripto legi* ἔκφρονα, *id est, amentem. lectionem tamen vsitatam sequi malim.*

Celi templa.] *Hæc sententia Stoicorum est, qui mundum immutari & renouari existimant. Folio autem vndecimo, quod omittendum non fuit, vbi legitur, Vtroque enim modo quadraginta efficiuntur, deest aliquid, cùm modus vnus scriptus extet, alter desideretur.*

DE

DE FIGVRA EI, CONSECRATA DELPHIS.

INcidi nuper, mi Serapion, in versiculos quosdam non malè factos, quos commemorasse Euripidem ad Archelaum putat Dicæarchus.

Donare nolo pauper ipsi diuiti,
Ne videar esse stolidus, aut dando petere.

Neq; enim gratum facit, qui opulentis è re tenui modicum tribuit, & cum non credatur frustra tribuere, malitiæ & illiberalis leuitatis existimationem accipit. Nunquid verò, quò sunt inferiora liberalitate & pulcritudine dona pecuniaria, ijs quæ ab oratione & sapientia manant, eò honestius est & donare hæc, & ab accipientibus similia reposcere? Ego itaq; & ad te & te ministro, mittens amicis istic disputationum quarundam pythicarum tanquam primitias, confiteor expectare me á vobis cùm copiosiores tum meliores, vt qui & in vrbe ampla versemini, & ocio magis abundetis colloquiorum in varia librorum multitudine. Sanè noster Apollo dubitationibus in hac vita mederi, & dissoluere eas videtur oraculorum responsis, cum hæc petuntur, Quæ autem ad disputationes pertinent, eas reijcere, proponereq; ei, qui natura amator sit sa-

*sit sapientiæ, inserendo appetitum animi dedu-
ctricem ad veritatem. Id quod cùm ex alijs mul-
tis patet, tum consecratione figuræ* EI, *credibile
enim certè est, non fortuitò, neq; veluti sortitio-
ne, ex omnibus litteris hanc solam primas apud
hunc Deum obtinuisse, consecutamq; esse dedi-
cati muneris sacri, & spectatæ rei locum. Sed
Philosophiæ Dei istius primùm deditos sic admi-
sisse eam, vt qui vel vim ipsius perspexissent pe-
culiarem atq; eximiam, vel nota vterentur signi-
ficante aliud quippiam studio diligentiæ dignum.
Atque ego aliàs sæpius propositam huius disputa-
tionis scholam declinans, & sensim præteriens,
nuper adeo à filijs meis depræhensus sum, in am-
bitioso de ea sermone quem haberem cum hospi-
tibus quibusdam, qui cùm statim Delphis essent
discessuri, non deceret præterire ipsos, neque re-
fragari cupiditati omnino audire aliquid deside-
rantum. Atq; ita cum assedissem apud templum,
quædam ipse quærendo differere, de quibusdam
illos interrogare cœpi, ea & loco & ipsis dispu-
tationibus subijcientibus, quæ olim cùm Nero
ibi aliquando versaretur, ex Ammonio & alijs
quibusdam audieramus ista persequentibus, cùm
eadem pariter quæstio incidisset. Quod quidem
iste Deus non minus sapientiæ amator quàm
vates esset, videbatur cunctis Ammonius ad id
ipsum rectè singula nomina accommodare, &*

docere:

docere: Esse Pythium hunc incipientibus discere atq; sciscitari. Delium autem & Phanæum, ijs, quibus iam veritatis aliquid manifestum fit & apparet. Ismenium verò, scientiam tenentibus, & Leschenorium, qui cum efficacitate fruuntur disserendi philosophandiq́; mutua excercitatione. Quod verò ad studiũ sapientiæ pertineret Quærere, admirari, dubitare, non immeritò dixit ille plæraq; de Dijs ambagib. esse abscondita, & requirere explicantem rationem, & doctrinam afferentem caussas. Vt de igne illo immortali, quod ibi ex lignis sola abies & laurus adoleatur: Et quòd duarum tantùm Parcarum simulacra consecrata sint, cùm tres esse vbiq; statuantur, & nulli mulieri aditum patere ad oraculum, & cortinæ opus, Et quæcunq; alia huiusmodi, subiecta non prorsus expertibus rationis aut dementibus, veluti inescando alliciunt ac inuitant considerationem & auditionem & disputationem de ipsis. Vide verò & proscriptæ istæ sententiæ: Nosce te, & ne quid nimis, quam sapientiæ studio dignas quæstiones commouerunt, & quanta disputationum copia ab vnoquoq; tanquam semine enata est? Quorum nullo minus feracem esse præsentis quæstionis disputationẽ arbitror. Quæ cum Ammonius dixisset, Lamprias frater, Atqui, inquit, ea oratio, quam nos audiuimus, simplex est quædam & admodum breuis. Ferunt

enim sapientes illos, à quibusdam autem Sophistas dictos, fuisse numero ipsos quinq; : Chilonem, Thalem, Solonem, Biantem, Pittacum. Postquam autem Cleobulus tyrannus Lindiorum, & mox Periander Corinthius, neq; virtutis neque sapientiæ participes, & potentia tamen & per amicos atque gratia, existimationem illam violentam consecuti, inseruerunt sese nomini sapientum istorum, & sententias quasdam atque dicta emiserunt perq; Græciam disperserunt, simili quodam, quo illi sua pronunciarant, modo. Tum eos moleste hoc ferentes, non voluisse quidem coarguere ostentationem istam gloriosam, neq; aperte de existimatione inimicitias suscipere & dimicare cum valde potentibus hominibus, sed ibi congressos seorsum, & re inter se disputata, ita ex litteris Græcis consecrasse eam quæ quinta ordine est, quinarij numeri nota, testati de sese ad Deum: Quod essent ipsi numero quinque, & septimum atque sextum abdicantes atque repudiantes, tanquam nihil ad se pertinentes. Hæc autem sic dici vt non abhorreant à vero, scire poterit, qui audierit in templo vnam auream figuram EI, perhiberi Liuiæ esse Cæsaris coniugis, æneam verò Atheniensium, primam autem atq; antiquissimam, materia ligneam, nunc etiam sapientum appellant, non vnius, sed communiter dedicatam ab vniuersis. Ammonius

monius quidem ad hæc placidè arrisit, suspicatus sua quadam atque propria sententia vsum Lampriam esse, & confinxisse historiam quasi auditam ab aliis, quo minus ipse ratione reddenda tenêretur. Ibi alter quispiam ex præsentibus, similia ista esse dixit iis, quæ paulò ante hospes quidam Chaldæus esset nugatus: Quod septem sint litteræ, quæ propriam vocem edant, septem item sidera, quæ motu perfecto et libero moueantur. Esse autem serie ab initio E I inter vocales secundam, & à Luna errantium siderum Solem. Cunctos autem Græcos statuere, eundem esse Solem & Apollinem. Verùm ista, inquit, prorsus ex tabella sunt & via trita. Lamprias verò non sensit, vt videtur, se calculos sacræ lineæ produxisse disputationis suæ gratia. Nam quæ ille memorauerat, ea nemo Delphorum agnoscebat, proferebant autem in medium communem opinionem, & quæ ab enarratoribus demonstratur, volentes neque faciem neque sonum, sed litteræ tantummodo nomen habere coniecturæ cuiusdam notam. Est enim, quemadmodum existimant Delphi, & princeps orationis illius Nicander sacerdos dicebat, vehiculum & forma accessionis ad compellandum Deum, & habet locum in interrogationibus primum atque ducem eorum, qui petunt responsa & de aliquo perconctantur: An victoria sint potituri? An coniuges fieri debeant?

An expediat nauigare? An colere agros? An peregrinari? Dialecticos verò sapiens ipse hic Deus, valere iubet, Nihil rei putantes hac particula EI. (id est, si, aut An.) Et copulato cum hoc pronunciato confici, cunctas ipse interrogationes huic subiectas cum intelligens tanquam res, tum admittens. Quia autem interrogatio propriè ad vatem pertinet; & vota nobis communia sunt, vt erga Deum, ideo non minus litteram istam arbitrantur vim complecti optandi precandiq́ue, quàm sciscitandi. EI, id est, O' si, enim, vtinam, qui optant aut precantur, dicere consueuêre. Et Archilochus:

O si quidem
Mihi Neobules tangere liceat manum.

In hac etiam optantium voce εἴθε posteriorem syllabam superuacuam esse aiunt, Quemadmodum in Sophronis versu θέλω, & similiter in Homerico, cuius sententia est:

Sicce tuas frangam vires ego.

Hac verò figura EI. sensum optandi satis planè indicari. Quæ cùm Nicander persecutus fuisset, non est autem ignotus scilicet tibi Theon amicus noster, quærit hic ex Ammonio, nunquid liberæ aliquid orationis concederetur Dialecticæ, tanta affectæ contumelia. Cumq́ue Ammonius ad dicendum & succurrendum eum cohortaretur: At enim esse Deum hunc maximè Dialecticum; multa

multa oracula declarant. Est enim scilicet eiusdem & efficere texendo, & explicare soluendo ambigua. Præterea, quemadmodum Plato, cùm oraculum iußisset Aram in Delo duplicari, id quod summæ in Geometria facultatis est opus, dixit non hoc imperare Græcis Deum illum, sed præcipere vt Geometriæ darent operam: Ita nimirum oracula ambigua reddens iste Deus, auget constituitq; Dialecticen, tanquam necessariam ijs, qui ipsum rectè sint intellecturi. In Dialectica autem maximam sanè vim habet ista copulatiua coniunctio, quippe quæ in Logicis eximium conformet pronunciatum. Nam cur non tale sit, id quod connexum vocatur? Siquidem rerum ipsarum, quod hæ extent, noticia est in beluis quoq;, consequentiæ verò cognitio atq; iudicium, soli homini natura tribuit. Nam quod sit dies & lux, sentiunt scilicet & lupi & canes & aues. Quod verò si dies sit, lux sit, nullum intelligit aliud animal præter hominem. Qui solus noticiam habet, præcedentis & desinentis, & liquidæ significationis & complexionis horum inter se, & respectus & differentiæ, ex quibus demonstrandi rationes præcipuum atq; potentißimum principium sumunt. Quoniam igitur Philosophia ipsa quidem in veritate versatur, veritatis autem lumen est demonstrandi ratio, & huius principium connexum illud, iure fuit hanc

continens atq; efficiens vis, à sapientibus viris consecrata maximo veritatis amatori Deo. Atq; est hic vates, vaticinatrix autem ars futura tum ex præsentibus tum præteritis colligit. Nullius enim rei vel origo caussarum expers est, vel prædictio, rationis. Verùm, quia omnia quæ oriuntur iam ortis, & oritura orientibus sequendo comitantur atq; cohærent, progreßione quadam ab initio ad finem pertinente, qui caussas simul colligare & connectere inter se naturaliter scit, is nouit atq; prædicit:

Quæ iam sunt et erunt, & quæcunq; ante fuere.

Atq; Homerus præclarè primo loco posuit præsentia, & deinceps futura, atq; præterita. Nam connexi vi, complexio rationum ab eo ducitur quod extat. Vt, si hoc extat, hoc præcedit. Et rursum, si hoc extat, hoc fiet. Nam artificiosa ratiocinatione, sicut dictum est, noticia consequentiæ continetur. Sensus autem assumtionem rationi suppeditat. Vnde, quamuis dictu turpe sit, non deterrebor, quin perhibeam cortinam veritatis, esse hoc ipsum. id est, rationem, quæ posita desinentis ad præcedens consequentia, deinde assumto eo quod extat, ita infert demonstrando conclusionem. Quapropter si Pythius Musica delectatur & cygnorum vocibus, & sonis citharæ, Quid mirum Dialectices amore eum amplecti diligereq; istam orationis partem, quam maxi-

maximè & frequentißimè adhibere vtendo Philosophos videt. Hercules verò, qui nondum Prometheum à vinculis liberasset, neq; cum sophistis Chirone & Atlante adhuc disputasset, sed ipse tum iuuenis & perquàm Bœotius, Dialecticen refutans atque deridens primùm litteram istam E I. postea per vim visus est cortinam auferre, & de arte cum Deo hoc dimicare. Nam procedente tempore, Hercules quoq; & vaticinationum peritißimus, & in disputando solertißimus videtur extitisse. Cum finem dicendi fecisset Theon, Eustrophus Atheniensis, nisi fallor, sic nos est allocutus: Viden' quàm cupidè defendat Dialecticen Theon, tantùm non cum exuuiarum leonis ornatu. Cum nondum exploratum habeat, an quiescere nos, qui simul res naturasq; & principia vniuersa diuinorum & humanorum numeris tribuimus, & omnino laudabilium & veneratione dignorum hunc ducem & dominum facimus, ac non potius Mathematicæ nostræ primitias offerre Deo velimus, sic existimantes: hanc litteram E I, per sese quidem illam, neq; potestate, neq; forma, neq; verbo ipso à ceteris elementis differre, sed consecutam esse honoris prærogatiuam, vt notam magni numeri atq; principatu præditi, nimirum quinarij, quæ est πεμπάς, vnde numerare ipsum sapientes denominarunt, et πεμπάζειν dixêre. Atq; isto modo

ille nos est allocutus nequaquam ioco, sed quod ego tunc in Mathematica studia animi affectione singulari incumberem, ac fortasse omnibus modis honoraturus, vt qui in Academia fuisset, dictum istud: Ne quid nimis. Itaque ego dixi: Eustrophũ quæstionem istam præclarissima mentione numeri dissoluere. Cum enim, in imparem & parem distribuatur numerus, inquam, vniuersus, est vnum quidem vi sua particeps vtriusq;, & ideo additum, ex pari imparem & ex impari parem numerum efficit. Quoniam verò duo numeri paris, & tria imparis principium sunt, quinq; verò, his commistis inter sese, nascuntur, non ab re honorem consecutus est numerus iste, & appellatus nomine significante coniugium. Ob numeri paris cum sexu muliebri, & imparis cum virili similitudinem. Nam si in partes æquales secantur numeri, par quidem vndique distans relinquit recipiendi aliquid quasi principium intra se & locum, in impari verò, cum idem hoc fit, semper medium quoddam superat in distributione fœcundum, itaq; ipse altero fœcundior est, & dum miscetur semper superior, inferiorq́; nunquam. Nulla enim permistione ex ambobus par numerus exit, sed impar de cunctis. Præterea accedens ipse ad se, & in compositione magis ostendit differentiam vterque. Par enim nullus congressu suo cum pare, imparem

rem exhibet, neque extra ſuam proprietatem excedit, præ imbecillitate ipſa ab altero procreatus & imperfectus, impares autem permiſti paribus multos pares, copia fœcunditatis ſuæ efficiunt. Ceteras autem numerorum vires atque differentias in præſentia perſequi non fuerit tempeſtiuum. Vt igitur ſimilitudine primi maris & muliebris ſexus, exiſtentia quinq́ʒ, Hæc coniugij nomine Pythagorei appellarunt. Atqʒ idem hic numerus, naturæ quoqʒ alicubi nomen inuenit, quod multiplicatione ſui ipſius, rurſum in ſe deſinat. Quemadmodum enim natura rerum, vbi triticum in ſemine accepit, diffundit ſeſe, & multis medijs figuris formiſq́ʒ interiectis, quas gignit, & per quas ad finem deducit opus ſuum, poſt omnia triticum profert, reddens in fine totius principium: ita ceteris numeris multiplicatione ſui in alios deſinendo exeuntibus, ſolus quinarius & ſenarius toties ſumti, ſeipſos repræſentant atqʒ conſeruant. Sexies enim ſex, triginta ſex, & quinquies quinque, viginti quinque fiunt. Ac rurſum ſenarius numerus facit hoc ſemel, & vno modo, ipſe ex ſeſe quadratus exiens. Quinario autem & hoc ipſum accidit de multiplicatione, & peculiare iſtud, quod denarium efficit numerum viciſſim ipſe accedens ad ſeſe. Idq́ʒ deinceps ita fit perpetuò. Imitante hoc numero id principium, quo ordinatur vniuerſi-

tas rerum. Vt enim hæc conſeruando ſeſe, ex ſe illa quidem mundum, ex mundo verò ſeipſum abſoluendo efficit (Cum igne permutantur cuncta, inquit Heracletus, & ignis cum cunctis, quemadmodum auro pecuniæ, & pecunijs aurum) ſic congreſſus quinarij numeri ſecuti, nihil quod vel imperfectum vel alienum ſit gignere ſua natura ſolet, ſed definitas habet mutationes. Aut ſe enim gignit ipſum, aut denarium, id eſt, vel quod proprium & familiare, vel quod perfectum eſt. Quod ſi quis roget, Quid iſta verò ad Apollinem? Dicemus nos, non illa quidem ad Apollinem tantùm, ſed ad Liberum quoq; cui haud minus iuris in Delphos eſt quàm Apollini. Atque nos audimus Theologos partim verſibus, partim ſoluta oratione commemorantes ac canentes: Quod hic Deus ſua natura omnis interitus expers, fatali quadam ſententia atq; ratione, mutationes quaſdam ſui ipſius, vſurpans, Modò igne accendat cuncta aſſimulata naturaliter cunctis, Modò varius exiſtat tam formis, quàm effectionibus & facultatibus diuerſis, ſicut mundus nunc ſolet exiſtere. Nominatur autem nomine maximè noto. Sed ſapientiſſimè dum celare volunt vulgus, mutationem in ignem indicant Apollinis nomine ſolitudinis, Phœbi verò eius quod purum ſit & incontaminatum ſignificatione. Affectionem autem & mutationem

con-

conuersionis in ventos, aquam, terram, sidera; itemq́ stirpium animaliumq́ ortus, totamq́ numinis huius dispositionem mundi, ambagibus laceratorum & discerptorum membrorum inuoluunt, & ita eum Liberum & Zagreum, & Nocturnum, & Isodæten nominant, & ambages quasdam ac commenta peragunt conuenientia memoratis mutationibus, quasi ille intereat & euanescat, pertinentibus his ad excessus è vita & repetitos ortus. Decantant autem huic quidem Dithyrambica carmina, affectibus & mutationibus plena, & comprahendentia errorem & distractionem quandam. Nam Aeschylus Clamoriferum ait Dithyrambum sequi debere comitando Liberum communem: Illi verò Pæana, ordinatam atque sobriam Musam, & eum expertem senectæ semper ac iuuenem, alterum varia multipliceq́ specie & forma pingendo fingendoq́ fabricantur. Atq́ omnino illi ordinem industriamq́ studij sinceri, huic mistam quandam tribuentes inæquabilitatem: Ludum simul iocumq́ & vim atq́ iniurias, studij industriam & vesaniam, inuocant Liberum Euion, mulierum instigatorem, furiosis florentem honoribus, haud malè quod peculiare est vtriusq́ mutationis assumentes. Quia autem non æquale tempus in conuersionum mutationibus, sed alterius maior est, quam satietatem vocant, alterius, id

est,

est, egestatis minor, Id quod consentaneum est hîc seruantes reliquo in anno Paanem ad sacrificia adhibent, incipiente autem hyeme, excitato Dithyrambo, & represso Paane, tribus mensibus vicem illius Deum hunc inuocant. Existimantes, Quemadmodum tria sese habent ad vnum, sic temporis esse rationem dispositi mundi, ad conflagrationem. Verùm ista longius producta fuêre, quàm opportunitas non modica tulit. Perspicuum autem est, accommodari ad ipsum ab ÿs, qui perhibent: Numerum quinarium modò se ipsum, ignis instar, modò denarium ex se efficere tanquam mundum. Nunquid verò perquam gratæ huic Deo Musicæ nihil cum hoc numero commune esse arbitramur? Nam maximum, vt semel dicam, opus Harmonices versatur in concentibus. Hos autem esse quinque, & non plures, coarguit ipsa ratio, eum qui ista venari velit absque ratione & solo sensu, in fidibus atque tibÿs seu fistulis. Vniuersis illis enim origo est ex numeris, Estq; ratio eius concentus qui quaternarius dicitur, superans tria. Quinarÿ, sesqui, Duplex verò eius cuius nomen, Percunctas. At illius qui appellatur, Percunctas & quinarius, triplex ratio est, & eius qui Bispercunctas, quadruplex. Nam qui introducitur supra hos ab Harmonicis Percunctas & quaternarius, cum extra modos excedat, admittendus

non

non est, gratificante auditu sono rationis experti, & violanti rationem veluti legem. Atque vt omittam, positiones quinque Tetrachordorum; & quinque primos siue tonos seu modos seu harmonias nominare decet, vt intendendo & remittendo magis minusúe variantes, cetera sunt scilicet grauia atq; acuta: Nonne igitur, cùm sint multa ac potius infinita interualla, tantùm quinque in carminibus vsurpantur: Diesis, semitonium, tonus, trisemitonium & ditonum. Neq; alterum spacium vel minus vel maius in voce acuta aut graui desinens, carmina admittunt. Multis verò huiusmodi, inquam ego, præteritis; Platonem adducam, qui mundum vnum perhibet. Vt, si sint præter hunc alij, neque ipse solus; ad quinque illorum numerus perueniat, neque sint omnino plures. Quin etiam, vt sit hic mundus vnus & solitariæ originis; quemadmodum Aristoteles quoq; putat, Etiam istum quodammodo ex quinque mundis compositum & concinnatum esse. Quorum vnus sit Terræ, alter aquæ, ignis tertius, quartus aëris; & quinto loco celum, alij lucem, alij æthera vocant; alij item quintam naturam. Cuius ex omnibus corporibus solius in orbem conuersio; natura est ipsius non necessitatis aut fortuiti casus. Et ideo pulcerrimas atq; perfectissimas in natura ex alijs figuras perspexit ille esse quinq;: Pyramida, cu-

bum;

bum, octaëdrum, icosaëdrum & dodecaëdrum, & singula singulis congruè attribuit. Sunt verò qui sensuum quoq; facultates numero æquales, primis illis corporibus conciliant. Cernentes tactum habere densum & firmum quiddam atque terrenum, gustatum verò admittere qualitates eorum, quæ gustantur humore, aër certè ictus in auribus vox efficitur atq; sonus. Ex reliquis duobus, odor quidem, quem odoratus sortitus est, igneum quiddam est, quod vapor sit & nascatur calore. Sed æthere ac luce propter cognationem cùm splendor visus emineat, ita temperamentum ex ambobus affectionis similis & complexio fit. Neq; autem animal alium sensum, neq; mundus aliam naturam habet simplicem & non mistam. Atq; est ista, vt videtur, admirabilis distributio, & quinq; ad quinq; consortio. In his verò cùm aliquantulum cessando institissem, quid verò, inquam, ô Eustrophe, accidit nobis, qui pænè Homerum præteriuimus? quasi non & ille in quinque portiones mundum distribuerit, qui interiectas medias tres, tribus Dijs aßignauit, Duas autem extremas, Olympum & terram, quarum est hæc inferiorum terminus, illa superiorum, communes & indistributas reliquit. Sed reuocanda oratio est, vt ait Euripides. Nam prædicantes quaternarium numerum, non malè docent, quod huius ratione omnia corpora ortum conse-

consecuta sint. Cùm enim sit solidum omne in longitudine & latitudine assumente profundum, & ante longitudinem extet punctum, ad vnius similitudinem collocatum, longitudo iam expers latitudinis vocatur linea, & est longitudo: Motus verò lineæ latitudine, mox planiciem efficit ternario numero. Atque profundo accedente, ita per quatuor ad soliditatem procedit incrementum. Quæ cùm ita sint, nemini non patet, quin hucusq; producta natura, vt corpus persiceret & conferret molem duplicem & densam, atque firmam, quaternarius deinde numerus reliquerit illam indigentem eius quod esset maximum. Nam quod exanimum est, id, vt planè dicam, orbum est & imperfectum, & anima non vtens ad nullam rem idoneum. Animam verò inserens motio aut affectio, mutatio quædam quam quinque efficiunt, ea naturæ perfectionem confert, & rationem habet tantò maioris principatus quaternario numero, quanta est præstantia honoris inter exanimum ac animal. Præterea maius robur istud habuit quinarij numeri consensio, vt non permitteret animatum genus in infinitum procedere, sed exhiberet viuentium species quinque vniuersorum. Sunt enim nimirum Dij, & Dæmones, & Heroës, & mox post hos homines, Extremum autem & quintum genus expers rationis ac ferinum. Præterea si animam ipsam

diuidas

diuidas naturaliter, primum erit in hac & maximè imbecillum, in quo nutriendi vis inest, secundum in quo sensuum, tertia pars cupiditatum, & ad hanc deinde iracundiæ. Ad vim autem rationis progressa anima & naturam ipsam perficit, & tanquam in fastigio quinta hac in parte acquiescit. Cùm sint autem tot & tantæ huius numeri vires, præclara scilicet est etiam origo. Non illa quam percurrimus modò compositionis ex duobus ac tribus, sed quam exhibet principium cum primo quadrato congressum. Principium etenim numeri vniuersi, vnum; quadratus autem numerus primus quaternarius est. Ex quibus tanquam ex forma ac materia, quæ finem habeat, existit quinarius numerus. Quod si iam rectè faciunt quidam vnum quoque quadratum, in quo vis suipsius insit, & quæ in seipsa desinat, Iam quinarius numerus de duobus quadratis prognatus, non deficietur generis supra modum excellente nobilitate. At quod maximum est, inquam, id vereor ne Platonem nostrum premat, quemadmodum aiebat hic Lunæ nomine Anaxagoram premi, qui sibi ascriberet vt propriam priscam prorsus opinionem de fulsionibus ipsius. Nunquid enim hæc dixit in Cratylo? Maximè, inquit Eustrophus. Quid autem simile sit non video. At enim nosti scilicet, quod in sophista ille quinq; demonstret principia potentissi-

ma:

ma: Id quod eſt, Idem, Diuerſum, ad hæc quartum ac quintum, motum & ſtatum. Alio autem diuiſionis modo vtens in Philebo: Vnum ait eſſe infinitatem, alterum finem, quæ dum miſcentur ita conſiſtere omnem originem ſeu procreationem. Quartum autem genus facit cauſſam permiſtionis. Quintum verò ſuſpicandum nobis reliquit, á quo permiſtis rurſum diſcretio & diſtantia obuenit. Atq; coniectura mea eſt, has illorum quaſi imagines commemorari: Eius quod eſt, id quod oritur. Motionis autem infinitum. Status, finem. Eiuſdem, permiſcens, diuerſi diſcernens principium. Quod ſi inter hæc differentia eſt, & hoc tamen & illo pacto in quinq; procreationibus et differentijs ipſa verſabuntur. His cognitis perſpectisq́;, vt aiunt, priorum quiſpiam ante Platonem, duas figuras E I conſecrauit Deo. Quod indicium & quæ nota eſſet numeri vniuerſorum. Qui nimirum & hoc intellexit: Summum bonum quinq; in generibus cerni & apparere, quorum primum eſſet modus. Secundum conſenſio. Tertium mens. Quartum in animo ſcientiæ atq; artes & opiniones veræ. Quintum, ſi qua voluptas puræ ſit & non confuſa doloribus. Atq; hoc loco deſinere Orphicum carmen ſubiecit:

Sexta ætate animo exemiſtis carminis vſum.

Poſt hæc, inquam, inter nos dicta, paululum

Nicandreis cantabo ſcientibus. Nam ſexto die noui menſis, quando deducitis Pythiam in curiam quandam, prima vobis ſors exit ad quinque inter ſeſe, iacientibus illis duo atq; tria. Ita eſt, inquit Nicander. Sed cauſſam aliis exponi nefas. Donec igitur, inquam, ego arridens, veritatis cognitionem nos Deo præbente conſequamur ſacris initiati, apponetur hoc quoq; iis, quæ pro quinario dicuntur numero. Atq; iſtum laudationum Arithmeticarum Geometricarumq; oratio huius figuræ E I finem habuit. Ibi Ammonius, qui non futilem operam poneret in Mathematica Philoſophia, delectatus iis quæ dicta eſſent: Non par eſt, inquit, vt nimis accuratè contra iſta dicant iuniores. Veruntamen vnuſquiſq; ex numeris occaſionem multorum dederit, ſi laudationem inſtituere velimus. Nam ipſa ſacra Apollini hebdomas (qui eſt ſeptenarius numerus) diem prius abſumtura ſit, quàm oratione aliquis vires ipſius vniuerſas perſequatur. Proinde ſapientes ne illos perhibebimus, belligerantes ſimul cum legibus communibus & longo tempore, de primis deieciſſe hebdomada, conſecraturos ita Deo huic quinarium numerum, vt propius ad ipſum pertinentem? Neque numerum igitur, neq; ordinis ſeriem, neq; coniunctionem, neq; aliquam adhuc reliquarum partium littera iſta ſignificare ſcit, vt puto, ſed eſt ipſa abſolutè perfe-

perfecta compellatio allocutioq́ Dei huius, simul verbo eo pronunciantem ipsum adducens ad noticiam potentiæ illius. Ipse enim vnumquenq́ nostrum accedentem quasi salutans affatur dicto hoc, Nosce te. Id quod non leuius est, quâm si diceret, Aue. At nos respondentes ei, inquimus EI, *id est, es. Eius quod esse dicitur, tanquam veram & minimè mendacem solamq́ soli conuenientem, compellationem retribuentes. Nos enim reuera cum eo quod est seu extat, nihil habemus commune, sed natura mortalis vniuersa, media inter ortum atque interitum interiecta, speciem opinionemq́ exhibet obscuram atq́ incertam sui ipsius. Quam si animi cogitationem intendens velis apprehendere, fit vt, quemadmodum vehemens aquæ compreßio, inter vrgendum & contrahendum diffluens comprahensum omne perimit: ita ratio dum affectiones non consistunt, singularum euidentiam persequens, aberret tum in ortum, tum interitum vniuscuiusq́, cùm nequeat apprehendere quicquam quod permaneat, aut verè & re ipsa sit. In fluuium enim eundem idem ingredi iterum nequit, secundum Heracletum, neq́ attingi iterum potest eadem mortalis natura habitu suo. Quæ acerrimæ celeritatis mutatione, dißipat rursumq́ cogit, accedit & discedit. Itaq́ origo ipsius nunquam in eo desinit, quod est. nunquam enim illa cessat,*

 neq́

neq; superatur, sed in perpetua mutatione ex semine efficit fœtum, deinde infantem, mox puerum & adolescentulum, deinceps iuuenem, postea virum, senem, decrepitum, priores quosque ortus atq; ætates succedentibus interimens. At nos vnam pertimescimus ridiculè mortem, qui iam tot mortes obiuimus & indies obimus. Non solùm enim, quemadmodum Heracletus aiebat, ignis mors est aëris origo, & aëris mors, origo aquæ, sed multò hoc planius in nobis ipsis licet perspicere. Interit enim certè constans ætas in senilem, sicut iam iuuenilis interierat in constantem illam, & puerilis in iuuenilem, inq; puerilem infantis. Atq; hesternus adeo immortuus est hodierno, & hodiernus immoritur crastino, neq; manet quisquam aut est vnus, sed existimus multi circum vnum quoddam visum, & commune exemplar, materia circumcurrente & labente. Nam si permanemus ijdem, quare lætamur diuersis? contraria amplectimur & auersamur? admiramur & culpamus? Alijs item vtimur affectionibus rationibusq; & sermonibus, non speciem, non formam, non animi sententiam eandem retinentes. Non enim par est, vt sine mutatione diuersæ sint affectiones, neq; is qui mutatur iam idem ipse est. Quod si idem ipse non est, non simul idem scilicet est illud quod mutatur, cùm ipse alius ex alio euadat, fallitúrq; sensus, qui igno-

ignorantia eius quod est, putat esse illud quod apparet. Quid igitur reuera esse perhibebimus? Aeternum, et cuius nulla est origo, & nullus interitus, cui nullam mutationem tempus infert. Est enim tempus mobile & cum materia obuersans quæ est in motu, fluens semper, neq; tanquam vas cohercens ortum & interitum, in quo scilicet, quod posterius & prius & futurum dicitur atq; præteritum, ex seipso est confessio eius quod non est. Nam dicere id esse quod nondum extitit, quodúe iam esse desiit, affirmare quod extet, stolidum est atq; absurdum. Sanè quod maximè, intelligentia præterita, de tempore instans ac præsens & nunc, loquendo vsurpamus, id rursum ipsum ratio planè explicando euertit, nam eliditur in futurum atq; præteritum, quasi vna acie id, quod necessariò distat, contemplari volens. At illi accidit idem quod metienti. Quod natura ipsa mensura sit, in qua nihil est quod permaneat aut reuera sit seu extet, sed secundum hanc orientia & intereuntia cuncta cum tempore sunt confusa. Quam ob rem nefas quidem est, de vllo quod reuera est, dicere, quod fuerit aut futurum sit. Sunt enim istæ inclinationes & transitus & recessiones eius, cuius natura non fert, vt maneat in eo quod reuera est. De Deo autem sic loqui nos oportet, vt dicamus reuera eum esse, et non esse tempore, sed æuo im-

mobili & temporis experte & indeclinato, & in quo nihil prius nihilq; posterius sit, aut recentius, Qui vnus ipse vno hoc quod nunc vocatur, id quod semper est complet. Et huius est tantùm id quod verè est seu extat, non præteritum aut futurum, neque initij finisúe particeps. Hoc modo decet ipsum salutare venerando, & vt fiat nos assuefacere. Vel ita quoq; profectò, quemadmodum ex antiquis aliqui: Es vnum. Non enim numen diuinum multiplex est, sicut nostrum vnusquisq; congestum quiddam variè, & festiuitatis quadam specie mistum ex multis milibus differentiarum affectionibus implicitarum. Verùm id quod reuera est seu extat, id esse oportet vnum, sicut vnum, id quod reuera est. Discrepantia autem, seu eius quod reuera est differentia, exit in ortum eius quod reuera non est. Itaque bene & rectè factum est Dei nomen huius & primum & secundum & tertium. Est enim Apollo quasi non admittens multa, & recusans copiam. Ieius verò, tanquam vnus & solus: Phœbum autem scilicet antiqui, nominarunt, quicquid purum esset atque mundum. Quemadmodum nunc quoq; Thessali sacerdotes diebus atris, solos illos & seorsim foris versantes Phœbificari aiunt. Vnum autem sincerum & purum est. Aliquorum enim inter se permistio est contaminatio. Quemadmodum & Homerus alicubi

cubi Ebur, quod puniceum fieret tingendo, contaminari dicit. Et colores qui miſcentur, tinctores interire, & permiſtionem interitum nominant. Quocirca vnum vt ſit & expers confuſionis ſemper, congruit ei in quod interitus nunquam cadit, & quod purum eſt. Sanè qui Apollinem & Solem eundem eſſe autumant, eos amplecti & diligere æquum eſt, cùm ingenij bonitate, quod maximè colunt, omnium quæ norunt, atq; expetunt, id ad Dei iſtius notionem conferunt. Verùm nos, tanquam modò in pulcerrimo quaſi ſomnio de Deo iſto ſomniantes, excitemur, & cohortemur nos ad altiorem acceſſionem, vt ſpectemus quod ſupra nos eſt, & id quod res ipſa eſt. Colentes tamen etiam imaginem iſtam & venerantes, quæ ad eam pertinet, fœcunditatem, quoad fieri hoc conceditur, de expoſito ſenſibus id contemplantes, quod ſola mens intuetur, & de eo quod in motu eſt, illud quod permanet, quæ erunt quædam ſpecies inſignes, & dilucida quodammodo ſimulacra, & beneuolentiæ & beatitudinis illius. At exceſſus extra ſe ipſius, & mutationes ignem emittendo & rurſum contrahendo, vt aiunt, itemq; ibidem comprimendo intendendoq;, pertinentes ad mare etiam atq; ventos & animalia ipſa, animaliumq; ac ſtirpium affectiones mirificas atq; horribiles, hæc memorantibus, inquam, ne aures quidem pate-

faciendæ ſunt. Aut erit ille puero poëtico futilior, qui quem hic in arena ludit ludum extruendo quod mox rurſum diſsipetur, eo in rerum ipſe vniuerſitate atq; mundo ſemper vtatur, effingens non extantem hunc, & ortum deinde euertens. Cum contra quicquid in mundo ortum eſt, eius ille naturam, & quod eſt deuinciat, & contineat infirmitatem corporis ad interitum prolabentis. Atq; huic rationi vehementiſsimè repugnare ego arbitror hoc verbum, et teſtando EI. id eſt, Es dicere Deo, vt cui nunquam eueniat, vt ipſe extra ſe excedat, ac mutetur, id quod congruat alteri cuipiam Deo, vel potius Dæmoni, qui illa & faciat & perpetiatur, collocatus in natura participante interitum & ortum. Fitq; manifeſtum hoc de ipſis ſtatim nominibus contrarijs ac diſſonis. Ille enim appellatur Apollo, hic Dis. Ille Delius, hic Orcus. Ille Phœbus, (id eſt, clarus) hic Tenebricoſus. Suntq; circum alterum Muſæ atq; Mnemoſyne, circum alterum obliuio ac ſilentium. Et eſt ille Theorius atque Phanæus, (quibus nominibus contemplatio & ſplendor indicatur,) hic verò noctis verendæ inertisq; ſomni Dominus, Et idem hominibus eſt,

Diuorum ex numero inuiſiſsimus omni.

De illo verò non inuenuſtè Pindarus inquit: Sententia de ipſo pronunciata eſt, quod ſit erga mortales placidiſsimus. Rectè igitur Euripides,

Libationes cadauerum tabeſcentum dixit, & cantus quos auricomus Apollo non admittat. Et ante hunc Steſichorus: Valde immò maximè ludicra amat cantusq́; Apollo. Et Orcus angores gemitusq́; ſortitus eſt. Sophoclem verò Muſices inſtrumentũ vtriq; vtrunq; tribuere in his patet:

Haud nabla lamentis neq; accepta eſt lyra.

Etenim idem inquit ſerò & modò quidem non dubitauit vocem emittere commodiorem: priore autem tempore rem ad luctus abſtraxit, & ea quæ in illis geri ſolent, neq; honorata admodum neq; læta. Mox omnia permiſta fuere omnibus. Atq; potiſsimùm qui diuina ac Dæmonia confuderunt, ij ſeſe conturbarunt. At enim illud, noſſe te, quodammodo huic figuræ E I. opponi, & conſonare eidem videtur. Hæc enim vox horrore religionis quodam profertur ad Deum, qui ſit perpetuò, illud verò mortali generi ſubijcit admonitionem ſuæ naturæ & infirmitatis propriæ.

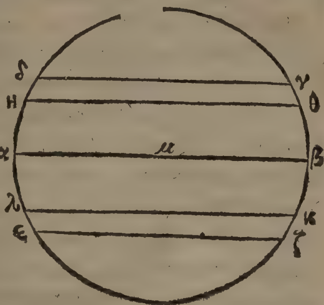
IOACHIMVS CAMERARIVS LECTORI.

ADrianus Turnebus & ingenij solertia, & copia doctrinæ, & virtutis amplitudine præstans, quæ notari explicariq́ debuêre in libello Plutarchi à se conuerso in sermonem latinum, ea curauit interpretationi suæ adiungenda. Nobis autem ab ipso quacunq; sanè de caussa, temerè enim factum esse non credo, præterita quædam quasi reuocare & explicare visum, quibus subieci meæ interpretationis quoq; quasdam rationes, & nonnullorum locorum in illa explanationem. Quæ omnia legentib. grata acceptaq́; fore existimaui. Ac primùm de lucerna Ammoniorum, hoc scilicet dicitur: Habuisse sacerdotes templi illius (quod à multis veteribus celebratur, & ab Herodoto inprimis, qui in illo fuisse ait simulacrum κριοπρόσωπον Iouis, simile Thebæo. Vnde est, Corniger Iuppiter, & Tortis cornibus Ammon, Lucano) Sacerdotes igitur illos habuisse lucernam dicitur à Plutarcho, quam extingui non paterentur, vt esset iste ignis perpetuus, oleo illum nutriente. Atq; esse animaduersum, singulis consequentibus annis minus olei fuisse absumtum, declarante hoc mensura notata

multo-

multorum retrò annorum. Cogitari autem potest, annum certo numero dierum habuisse Ammonios definitū, vt, verbi caussa CCC. LXV. quibus diebus confectis, quando minus olei perpetuus lucernæ ignis absumsit, breuius scilicet fuisse tempus, & quasi contractiora tempora diurna, cùm numerus dierum constaret, creditum est. Sanè quid fallere potuerit in hac obseruatione Ammonios, & quàm ea sit infirma atq; dubia, Plutarchus præclarè disseruit. Quod autem & dierum æqualitas mutetur, & spacia annorum modò crescant modò decrescant, & quibus de caußis id fiat, Astronomi demonstrare student, quod nunc inculcandum non est. Neq; necesse est contrahi celum etiam, quemadmodum dicitur à Plutarcho verbis Ammonij Philosophi. Etsi non desunt, qui idipsum accidere suspicentur, cùm putetur deprehendi λοξότης semper minor. Quod in Plutarcho autem legitur hoc loco, id tale est. Conuersiones Solis declinantis ab æquinoctiali circulo si interiores sint, id est, si puncta tropica ad æquinoctialem propius designentur, circuli ita æquabiles interiores, etiam maiores erunt. Quanto enim maior est diametri linea, quod duplum est τῆς ἐκ τοῦ κέντρου, tanto maior est circulus, cuius illa linea diametri est. Sit circulus, cuius diametri linea α β, & centrum μ, hæcq; esto linea diametri circuli

circuli æquinoctialis. Solstitij autem circuli ἡ διάμετρος γ δ, & brumæ ε ζ. Et spacium α δ α ε, quibus respondent β γ β ζ, contrahantur ad η λ & θ κ, & coniungantur η θ & κ λ. Erunt quemadmodũ lineæ terminatæ his punctis longiores, sic circuli quoq; quorum eæ diametrorũ lineæ sunt maiores. Esse autẽ illas lineas longiores patet, quia propius ad lineam diametri in circulo proposito accedunt.

Cùm autem propius hoc modo absint partes aquilonares et australes, fit necessariò vt vernum tempus breuius atq; minus tepidum sit apud eos, quibus vertex boreus eminet. Autumnus etiam breuior ille quidem similiter, sed minus horridus frigore ita futurus est. Sed nihilo ob hæc tamen longior breuiorúe annus fuerit, cùm quamuis tropica signa seu puncta varientur, maximus tamen circulus is, quem peragrando celum Sol describit, remaneat. Quæ nos in præsentia notasse indicasseq; satis habuimus.

De

De Syena autem noti ſunt Lucani verſus:

Calida medius mihi cognitus axis
Aegypto, atq; vmbras nuſquã flectente Syena.

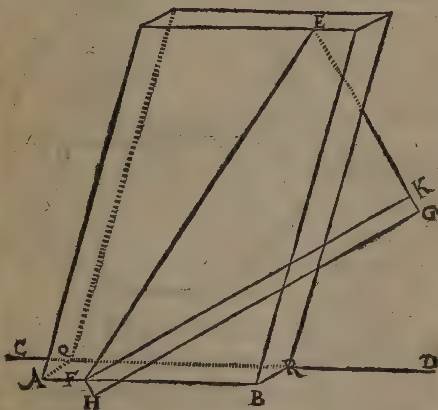
Eſt enim ſecundum Ptolemæum Syenes ἔξαρμα partt. 23. ſcrupp. 50. Et ideo γνώμων ſolſtitio ἄσκιος, ὄντος τοῦ ἡλίου κατὰ κορυφήν.

Quod autem ad mentionem laterculi attinet, ibi, vt dicitur in libello Plutarchi collocati, demonſtrauit totam rationem illam luculenta deſignatione mathematicarum diſciplinarum peritiſſimus, vir ingenij acrimonia & exquiſita doctrina excellens, multiſq; magnis virtutibus ornatus, Iohannes Homilius gener aliquando meus. Quem mortuum, & nos, & alij nobiſcum in luctu monumentis ſcriptorum noſtrorum qualibuscunq; celebrauimus, hoc optimè de ſtudijs bonarum artium merito officium præſtantes. Huius deſignationem θεωρηματικήν, & memoriæ illius retinendæ gratia, & ad eorum vſum, qui hanc ſapientiæ partem colerent, viſum eſt ſubijcere.

Sit later A B E, cuius planiciæ à ſeſe inuicem æqualiter diſtent, id eſt, ſit σχῆμα παραλληλεπίπεδον. Et in alia quadam planicia finitoris, fortuitò recta quædam tanquam orientis linea ducatur C D, cui applicetur latus Q R. Eoq; manente immoto in recta linea C D, laterculi altera pars E, eleuetur, donec per planiciam ſuperiorem ipſius, polus mundi planè conſpiciatur.

Id fieri

Id fieri intelligatur per lineam E F. Atq; ita affirmo deprahendi altitudinem poli. Ex E enim & F punctis, quæ in superiore parte laterculi dantur, per 11. libri 11. Elem. in planiciam finitoris ducantur ad normam E G & F H, & ex E G maiore, rectæ F H æqualis auferatur per 3. libri 1. Elem. quæ sit K G. Atq; connectantur F K, & H G includent ita lineæ illæ rectæ angulum E F K. Qui erit angulus ἐξάρματος.

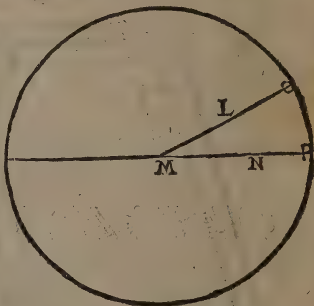

Quoniam enim F E tanquam in planicia meridiani educta est, (nam axem mundi refert) & ex E puncto in axe in planiciam finitoris demissa ad normam E G per 38. libri 11. Elem.

in com-

in communem meridiani & finitoris sectionem cadet in puncto G, & propter easdem caussas F H in puncto H in eandem cadet sectionem. Recta igitur H G, vel quod idem est F K communem meridiani & finitoris sectionem referunt. Sed communis finitoris meridianiq; sectio & axis mundi angulum ἐξάρματος includunt. Angulus igitur E F K, ἐξάρματος angulus erit. Qui quantus sit, ita perquires.

In alia quapiam planicie ducatur recta M P fortuitò, ad quā & punctum M per 23. libri 1. Elem. angulo E F K æqualis constituatur angulus L M N, Centroq; M & interuallo qualicunq; describatur circulus. Et rectæ lineæ L M, M N, producantur ad ambitum circuli descripti, vt fiant M O, M P. Si igitur totum circuli ambitum in partes 360. vt assolet, diuiseris, atq; initium feceris à puncto P, manifestum fiet, quot partium segmentum ambitus O P sit. Quod erat efficiendum.

Vbi

Vbi legitur in Græco libello expresso ὁ δὲ τῶν ἐνακισχιλίων ἑπτακοσίων εἴκοσι τὴν γένεσιν ἔσχηκε, συνθέσει μὲν ἐκ τῶν ἀπὸ μονάδος τεσσάρων ἐφεξῆς τετράκις γενομένων τεσσάρων τεσσαράκοντα γὰρ ἑκατέρως γίνεται. ταῦτα δὲ πεντάκις τριγωνισθέντα τὸν ἐκκείμενον ἀριθμὸν παρέχει. *Nos antequam Turnebiana vidissemus, Latina talia reposueramus: Hic verò nouies mille septingentorum viginti numerus ita gignitur, vt compositione de primis ab vno, quater quaternis ordine sumtis quadraginta vtrinque existant. Quæ quinquies in triquetrum redacta, numerum illum propositum exhibent. Atq; sunt hæc etiam, vt spero, de Græcis non malè Latina facta, sed quid dicitur? Sanè diu multumq; in his nos torquendo afflixims. Tandem ausi fuimus tanquam mutilum hunc locum nostro arbitrio explere, hoc modo,* συνθέσει μὲν ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς δεκάδος τεσσάρων καὶ τῶν ἀπὸ τῆς μονάδος τεσσάρων ἐφεξῆς τετράκις γενομένων τεσσάρων. *Id est: vt compositione à decem quatuor, & ab vno itidem quatuor quater ordine sumtis quadraginta vtrinq; existant. Nam dispositis duobus numerorum ordinibus hoc modo: 1 2 3 4. Quæ est series ab vno. Et rursum 6 7 8 9. quæ series est numerorum retrò à numero denario. Si illa componantur addendo exeunt de priore serie 10. de posteriore 30. & ita consummantur 40. Sed*

adhuc obstat illud quod dicitur ἐφεξῆς τετράκις γενομένων τεσσάρων. Quo omnino multiplicatio indicari videtur. Vt ne sic quidem emendatus iste locus sit, & adhuc aliquid desideretur. Cum quidem primis ab vno, id est, ἀπὸ τῆς μονάδος numeris 1 2 3 4. quater sumtis, seu in quatuor singulis ductis, ita quoq; conficiantur 40. Nam quater vnum sunt 4. quater duo 8: quater tria 12: quater quatuor 16. Quibus compositis existunt 40. Ex his igitur vtcunq; intelligentia nostra nitendo emersit. Sed in ijs quæ sequuntur de redactis quadraginta in triquetrum quinquies, prorsus aqua, vt dicitur, hæret. Nam χηματογραφία ista numeri, illum alterum nequaquam exprimit. Vt autem grauiter ægrotantes ad professores artis Medicinæ de suo morbo referre solent, sic nos laborantes hac in parte confugimus ad professoris Mathematum apud nos opem M. Valentini Thauæ, (quem interpretantes germanicum nomen Drosonem appellauimus) virum & eius scientiæ quam profitetur facultate eximia præditum, & ceterarum artium cognitione copiosa atq; præclara instructum. Qui istum nodum ita dissoluit, vt triplicatione id quod dicitur ostenderet confici. Suspicari igitur fortasse liceat, ex eo quod esset in archetypo τριπλασιασθέντα, illud τριγωνισθέντα à librario exaratum fuisse. In quo si fallor, nihil enim de eo affirmamus,

χημα-

χρηματογραφείτω δή τις τῶν ἀριθμητικῶν, καὶ διασαφείτω τὸ λεχθὲν, καὶ χάριν ἕξομεν ἐκείνῳ ἣν εἰκὸς λύσαντι ὥσπερ δεσμὰ τῆς ἡμετέρας ἀγνοίας. *Sed triplicatio pulcrè procedit. Ter enim quadraginta fiunt 120. Et ter 120 fiunt 360. Et ter 360 fiunt 1080. Et ter 1080 fiunt 3240. et ter 3240 fiunt quinta iam triplicatione 9720. Qui est numerus quem confici oportebat. Hac istius loci enarratione, interea licet, dum melius certiusq; aliquid inueniatur, simus contenti. Quod autem ad eum libellum attinet, quem nos sumus interpretati, apparet hunc cōpositum esse Aristoteleo more, ita vt post proœmium disputatio in personas conferatur, quæ est dialogi forma. Vt autem superiorem librum, de oraculorū defectu, attribuit Plutarchus filio suo Lampriæ, ita expositionem istam huius libelli sibi reseruauit. Qui, id quod supra questi sumus, & mendosus & mutilus plurimis in locis prodijt. Atq; vtinam ij, penes quos sunt libri veteres, aut quibus ad hos patet liber aditus, recentiores editiones deprauatas separatim notent atq; indicent, & emendando studeant corrigi. Quam operam nuper dedit vtilem in Athenæi potißimum scriptis Gulielmus Canterus Vltraiectinus. Et superioribus temporibus in compluribus poëtarum latinorum Hieronymus Auantius Veronensis. Atque hæsimus statim hoc loco, quem curauimus, quemad-*

modum similes alios, asterisco notandum. Vbi ita fecimus: Atq; ita cum assedissem, &c. Expressa autem est, vt spero, sententia à scriptura archetypi non abhorrens. Id quod integris aliquando libris repertis cognosci scilicet poterit. Neronem in Græcia multùm versatum non est ignotum. Et quamuis Pythicam Laurum vt Citharœdus ostentarit, tamen & templum illud spoliasse, & oraculi sedem cæde hominum polluisse, & loca consecrata Apollini dimisisse militibus traditur à Pausania & Dione. Cur autem Delphicus Apollo Pythius dictus sit, non vnam caussam idem Pausanias in Phocicis affert. Delius autem est ab insula Delo. In quo nomine claritatis & perspicuitatis est significatio, sicut in altero quoq; Phanæi. Ismenium autem ἀπὸ τοῦ ἴσημι, quo verbo scientia indicatur, ἐτυμολογῶν nunc autor deduxit.

Et λεσχηνόριος est ἀπὸ τῆς λέσχης. Nam λέσχας huic Diuo vetustas consecrauit. Quod nomen in editis libris notis accentuum corruptum extat.

Lamprias frater.] Sic enim scribenda Græca puto: λαμπρίας ὁ ἀδελφός. Cum supra fecerit mentionem autor filiorum suorum, vt intelligatur frater Lampriæ Plutarchi filij fuisse Ammonius. Scripsit autem Suidas Lampriam fuisse filium Plutarchi, & indicem confecisse seu tabellam operum patris sui. De igne autem illo perpe-

perpetuo, quem immortalem vocat Plutarchus, & non patere aditum ad oraculum Delphicum mulieribus, quid præterea narrem, non habeo. Duarum verò parcarum, & Pausanias meminit. Cortinæ autem opus lebes fuit cum tribus pedibus, supra quem Pythia imposita, fata canere solebat. De figura autem hac E I *sciendum non modò eius quam diphthongum Grammatici vocant, sed vocalis quoq; apud veteres figuram fuisse, sicut syllabam* ου *vocalis* ο.

A Luna errantium siderum Solem.] *Quæ est Aegyptiorum dispositio, & eam retinuit Plato. Quod nos vertimus ex tabella & via trita,* ἐκ πίνακος καὶ πυλαίας, *prouerbij figura apparet dictum esse de vulgaribus atq; communibus. Sed prouerbij caussa explicatioq; quæratur. Sequens autem prouerbium de calculis promotis à sacra linea, notum est.*

Ab enarratorib.] *Hi Delphis erant qui hospites circumducebant, & de ijs quæ viserentur historias exponebant. Nunc autem ita fit mentio figuræ huius* E I *vt partis, quemadmodum Grammatici loquuntur, orationis.*

Copulato cum hoc pronunt.] *Sic* ἀξίωμα *sumus interpretati. Nihil autem rei quærendo vel ponendo asseritur. Atq; ita hac particula aduerbij vicem habebit interrogando, quæ est* ἐρώτησις. *Sicut optando quoq;, quæ* εὐχή *est.*

Et Archiloch.] *Notari hæc iußimus stellulæ signo, tanquam prorsus deprauatè edita. Atq; fecimus nos latina dè Græcis quæ potuimus, autoris sententia, quemadmodum confido, expressa. Archilochum autem Lycambæ filiam Neobulen amasse, & ob negatam illa arma versuum expediisse, vulgatum est. Sophron autem vetus poëta fuit* μιμογράφος.

Aram in Delo duplicari.] *De cubo duplicando Platonem fuisse hoc interpretatum accepimus. De quo nos in libello logistico nostro ex Vitruuio & aliis plura retulimus.*

Copulatiua.] *Nunc enim loquitur de hac particula vt coniunctione, id est,* περὶ συνδέσμου συμπλεκτικοῦ. *Constat autem connexis stoicos pleraság; argumentationes suas explicuisse.*

Quæ iam sunt.] *Versus Homericus de Calchante, quem est Maro de Proteo interpretatus. Nos ideo alterum subiecimus vt consentanea esset cum disputatione Plutarchi interpretatio. Traditur autem à quibusdam, ideo Tripodem fuisse quasi sedem vatis Delphicæ, quod & præsentia ab illa enarrarentur, & prædicerentur futura, & præterita indicarentur. Sanè in iis vertendis, quibus Græcè nominantur ea quæ sunt & quæ existunt, nonnihil sudauimus. Atq; fecimus quod nobis arrisit, de quibus cuiusq; esto liberum arbitrium.*

Hercu-

Hercules verò.] *Allegoria pugnæ de tripode Herculis cum Apolline. Enarrata ἱστορικῶς à Pausania in Phocicis. Bœotos autem notauit prouerbium vt audaces atq; stolidos. Exuuijs autem leonis, quæ est λεοντῆ, significantur conatus vehementes, tanquam Herculani.*

Ne quid nimis.] *Et hunc locum notandum putauimus vt corruptè editum. Qui mihi quidem mutilus visus est. De numerorum autem cùm aliorum tum quinarij natura, in medio sunt Macrobianæ expositiones.*

Vel quod perfectum.] *Tribus numeris tribuitur perfectio. Ternario, qui primus propriè & planè numerus sit. Senario, qui suis partibus conficiatur. Denario, qui primus serie procedentum numerorum limes sit.*

Solitudinis.] *Ἀπόλλων ita erit, quasi ἄνευ πολλῶν. Cum particula α priuante. Sed Platonicæ etymologiæ huius nominis aliæ sunt in Cratylo. Miscentur autem hoc loco numina Apollinis & Liberi, sed ita vt effectionibus longißimè distent. Ζαγρέως autem Liberi epithetum est, eius quem fabulæ poëtarum perhibent procreatum Ioue & Proserpina. Atq; apparet hinc quoq; diuinas quasdam efficacitates in hoc mundo, veteres Deorum nominibus celebrasse, & ex eo πολυθείαν esse ortam. De diuersorum autem Deorum coniunctione quadam extant Macrobiana quoq;*

Mulierum instigatorem.] ὀρσιγύναικα. *Nam agmen muliebre est Baccicum, & huius falsi Dei sunt Mænades atq; Thyades. Quæ autem hoc loco commemorantur, ea ad solennes ritus ceremoniarum Delphicarum pertinent. Quæ cum nobis ignotæ sint, ista etiam obscuriora videri necesse est.*

Ad ipsum.] *Illum scilicet Diuum) Sed sunt hæc mendosa. De quibus latina coniecturam sequendo fecimus. Quod sequitur autem, vt semel dicam, legi scilicet ἑνὶ, id est, ἑνὶ λόγῳ. Nisi fortè verum est, ὡς ἔπος εἰπεῖν, quod vsitatissimum est in Græco sermone.*

Præteritis.] *Legimus* παρελθών. Μονογενῆ *autem sumus interpretati pluribus verbis, cum fortasse vno potuissemus vti, vnigenæ. Quod certis de caussis facere noluimus.*

Euripides.] *Versus finis Iambici,* ἀλλ' ἀνοιστέος λόγος.

Quin huc vsq; perducta nat.] *Legimus* ὅτι δὴ δεῦρο τὴν φύσιν ἡ τοῦ. *Densa autem & firma moles* ἀντίτυπον *nobis est. Quod de iis dicitur, quæ ictus habent mutuos & resonantes. Vt cum ferrum ferro impingitur.*

Et mox, animatum genus.] *Legimus* ἔμψυχον, *idq; verum esse credimus.*

Quod max. est, inquam.] *Legimus,* τὸ δὲ μέγιστον, ἔφην, δέδ. *Et paulò post, vt aiunt) legi-*

legimus φασί. Cum quidem tota ſcriptura huius loci nobis ſuſpecta ſit, quapropter ſignum apponendum curauimus.

Modus.] τὸ μέτριον. *Hoc nomen à menſura dictum eſt, vt ſequens etiam* σύμμετρον. *In quo eſt partium metiendo deprahenſa & expreſſa conſenſio, qua qui pingunt imagines & effingunt ſimulacra ſpectantur. Et eſt eius rationis apud artifices nomen* συμμετρία.

Sexta ætate.] *Verſus in Philebo Platonis ita exaratus extat, mentione autoris Orphei:* ἕκτῃ δ' ἐν γενεῇ καταπαύσατε κόσμον ἀοιδῆς. *Sed* κατεπαύσατε *verum ſuſpicati, vel pro hoc illud poſitum, id ſumus interpretati. Quæ ſequuntur vt mendoſa ſigno noſtro indicata ſunt. Et memorantur rurſum quorundam rituū obſeruationes, & actiones rerum mihi ignotarum,* ἄῤῥητα *autem erant myſtica & arcana in ſacris.*

Reliquarum partium.] *Mendoſa ſunt iſta & ariolando latinè expoſita.*

Quaſi vna acie.] ἀκμῇ μιᾷ, *legimus. Sed & ἀκμὴν poſſe legi ſuſpicamur.*

Apollo quaſi non adm.] *Vt ſupra quoq; indicatum eſt. Legimus autem mox, & verum putamus:* ἰήϊος. ἰά *autem* μία *eſt. Et mox, foris verſantes) legimus* ἔξω διατρίβ.

At exceſſus extra.] *Valde eſt mendoſus hic locus, de quo penè quid fecerim neſcio. Con-*

 ſidere-

sideretur igitur atq; exquiratur res diligentius. Et vestigetur etiam poëticus puer ille, cuius similitudine nunc autor vtitur, si cui fortè alicubi occurrat, & deprehensus indicetur.

Pindarus inquit.] *Mendose & hæc isto loco Pindarica sententia exarata est, quæ ponitur & in libro de oraculorum defectu, & in disputatione aduersus Coloten Epicureum: Ne iucundæ quidem vitæ locum esse in Epicurea disciplina. In fabula Euripidis, cuius nomen supplices, leguntur ea quæ hoc loco adducuntur, sed mutila. Atq; vt puto integra talia quædam illa fuerint:* κεῖται μνήματα πένθιμοι Κουραὶ καὶ στέφανοι κόμας, Λοιβαὶ νεκύων φθιμένων, ἀοιδαὶ τὰς χρυσοκόμας Ἀπόλλων οὐ δέχεται. *Quæ sequuntur verò, ea vt mendis referta & manca prorsus esse,* καὶ τυφλῷ, φασι, δῆλον. *Ne autem opella nostra hactenus perducta relinqueretur imperfecta, attexuimus finem eius sententiæ, quam diuinando potuimus comminisci non abhorrentem ab ijs quæ autor videretur edidisse. Atq; gratia habebitur à nobis illi, qui melioribus suis nostra confutarit, tantùm abest vt hoc molestè laturi simus. Par autem est omnes bonos & doctos (in quorum numero et me poni quocunq; sanè loco, confido) experiri conariq; omnia, ad optimarum litterarum & artium studia percolenda & conseruanda. Quæ indies animaduer-*

tuntur

tuntur debilitari adhuc illa quidem etiam exorientia atq; tenera. Nocet autem eis non modò barbariæ quasi hostilis impressio, sed eorum quoque qui ipsa amplecti se profitentur veluti bellum ciuile, & domesticum certamen, vno obtrectante inhumaniter altero, vel etiam insultante. Quod vt miserum est, secundum Plautum, opus, sic neq; libet neq; decet hoc loco, verbosius exagitare. Hic commentationis igitur & operæ istius meæ finis esto.

LECTORI
IOACHIMVS.

QVod in libello à nobis in latinum è Græco conuerso obscura occurrent multa, caussa vna est, quod pleraq; de rebus abstrusis & à communi intelligentia hominum remotis sermo Latinus tam subtiliter disserere, seruata proprietate sua, nequit. Quæ igitur non imperitis linguæ Græcæ sic perspicua satis sunt, cùm legunt, ea in latinam translata quasi caligine obduci videntur, & sunt minus aperta. Altera caussa est, quod editum exemplum græcum, et mutilum & refertum est mendis. Qui tamen Græca cum nostris conferre non fuerit grauatus, is fortasse deprehendet, neq; nos fuisse in his elaborandis indiligen-

diligentes, & non penitus operam ſuam perditurus eſt. Cum ſit autem facta mentio in proœmio noſtro de Socratis Dæmonio, paulò plura de ipſo, ne quid chartarum vacaret, commemorare viſum. Fit autem paßim in Platonicis dialogis huius mentio. In Phædro vocem fuiſſe eam prohibentem aliquid dicitur, ſed in Theage idem & planius exponitur, & confirmatur exemplorum narratione. Atq; ait ibidem Socrates, quod Dæmonium illud ſibi à prima pueritia comes fuerit diuinitus. Et, quemadmodum vates ſolent, de euentis fidem acquirere ſtudet. Nam et Charmidem, dicit, Glauconis filium vetuiſſe, excercere ſe ad curſum ludis Nemeis, & non obtemperantis excercitationem iſtam fuiſſe infortunatam. Timarchum autem quendam cum cæde facta ad mortem ipſe quoq; captus duceretur, confeſſum fuiſſe, accidere hoc ſibi, eò quod non paruiſſet Socrati. Præterea cùm copiæ in Siciliam proficiſcerentur, ſe interitum illarum prædixiſſe. Et de Sannionis cognomento Pulcri expeditione malè ominatur. In Plutarchi libello mendoſæ admodum & mutilæ editionis, cuius titulus eſt, de Socratis Dæmonio, additur hoc: In fuga Atheniensium ad Deliũ (de qua narratio extat Thucyd.lib.4.) Pyrilampen Antiphonis filiũ ſaucium in poteſtatem veniſſe hoſtium. Qui, cum poſtea audiſſet ex legatis de pace Athenis miſsis, Socratem

cratem vna cum Alcibiade & Pachete euasisse incolumes, multum sese incusasset, testatus quosdam ex amicis & manipularibus, quod non obœdijsset Socrati monenti ne illac fugerent. Additur & alterum hoc minus graue & serium: Socratem quodam tempore cum amicis transeuntem Athenis regionem fabricantium arcas, (qui, si videtur, vocentur arcularij, Græcis sunt κιβωτοποιοὶ) monuisse ne recta via procederent, sed ea decederent. Cui obsecutos fuisse pleroſq;. Non tamen nullos, qui coarguere Socratis vanitatem cuperent, perrexisse. Cumq; præteritis officinis fingentum simulacra, (Græci has ἑρμογλυφίας appellant) venissent ad iudiciorum loca, occurrisse eis magnam multitudinem porcorum volutatorum in cœno, qui se trudendo cum mutuo propellerent, neq; diuerticulum vspiam pateret, ita accidit, vt alios incurrendo euerterent, alios luto aspergerent, & inquinatos deinde Socratici Dæmonij meminisse cum risu. Disputatur autem eo libello, quid rei fuisse Dæmonium illud existimandum sit. Et argumenta dicuntur de voce ominis, & de sternutatione, quæ modò prohiberet, modò cohiberet. Cumq; hæc signa dari gubernariq; diuinitus viderentur, ita ad Dæmonis efficacitatem ea Socratem retulisse. Solere autem sæpe magnarum rerum significationes esse leuiores, vt in medicina venæ motionem, & in

tempe-

tempestatum iudicio, murmur. Quemadmodum autem natura istis quasi instrumentis vtens, ipsa efficiens esset eorum, quæ euenirent, ita indicata signis illis existere diuinitus. Etiam alia quædam de hoc ipso subtilius ibi disseruntur: Voces quasdam Dæmonum sic sonare, vt per aërem illæ quidem penetrent vniuersum, & perueniant ad cunctos, sed non percipiantur neq; intelligantur ab omnibus. Quod in ijs tantùm hæ resonent, quorum ingenia placida sunt, & ab omni perturbatione vacua, & animi quasi sereni atque tranquilli. Fuisse autem in Socrate à primo ortu quasi liquidum & purum habitum naturæ, docetur ibidem declarasse oraculi responsum datum patri ipsius de puero illo. Iußisse enim hoc, relinqui eum suo arbitrio prorsus, et vota tantùm pro ipso facere Ioui forensi ac musis, cetera nihil curare. Quod intra se haberet puer ducem potiorem multis millibus magistrorum atq; custodum. Sunt autem omnino naturaliter alij in alijs excellentiores. Videmus enim præstare aliquos sagacitate in conijciendo, aliquos intelligendi perspicacia, aliquos solertia iudicandi, aliquos prudentia consiliorum, aliquos attentione & cautione, id est, ἀσφαλείᾳ, in definiendo. Similiter in quibusdam est præsagitio futurorum euentuum aduersorum ferè & malorum, quæ est Græcis προμάντεια, & θυμὸς πρόμαντις in Tragœdia; præ-

saga

ſaga mali mens. Atq; huiuſmodi vocem in animo Socratis ſonuiſſe non delatam ad aures, ſolitumq; fuiſſe præſagire eum euentura minus proſpere, & iſto nomine facultatem hanc admonentis ſe Dæmonij ornaſſe, non abhorrere videtur à vero. Sed de his ſatis vel philoſophati vel nugati ſumus, neq; pluribus nunc etiam locus eſt.

FINIS.

LIPSIAE
Imprimebat Iohannes Steinman.
TYPIS VOEGELIANIS.
ANNO M. D. LXXVI.